

Макс Кіорук

ЗАРАДШИ МАЙБУТНЬОГО

ОПОВІДАННЯ

Annotation

Це збірка різних історій. Більшість написано задовго до виходу книги, найдавніші — ще 2011-го, але три з десяти — «Р61», «Знову і знову» та «Заради майбутнього» — опубліковано вперше. У збірці є все: горор, техно, містика, гостросоціальні та гумористичні оповідання. Не раз упродовж читання у вас паморочитиметься голова від зміни настрою і темпу оповіді. Але зрештою хороша збірка оповідань якраз і має вражати своєю неоднаковістю, інакше це вже буде не збірка, а...

Неважливо.

Просто перегорніть першу сторінку і почніть.

- [Макс Кідрук](#)
  - [Передмова автора](#)
  - [Р61](#)
  - [Знову і знову.](#)
  - [Трансфер](#)
  - [Я полечу!](#)
  - [Сюрприз](#)
  - [Моя література](#)
  - [Ельвіра](#)
  - [Нічий діти](#)
  - [ДНК. Історія сьома](#)
  - [Заради майбутнього](#)
- [notes](#)
  - [1](#)
  - [2](#)
  - [3](#)
  - [4](#)
  - [5](#)
  - [6](#)
  - [7](#)
  - [8](#)
  - [9](#)

- [10](#)
- [11](#)
- [12](#)
- [13](#)
- [14](#)
- [15](#)
- [16](#)
- [17](#)
- [18](#)
- [19](#)
- [20](#)

Макс Кідрук
Заради майбутнього
Оповідання

Передмова автора

Нечасто доводиться брати до рук книгу з ядерним вибухом на обкладинці, чи не так? Мені-то точно ні — за все життя я зо три такі бачив, не більше. Втім, якщо ви вже її розгорнули, не поспішайте ставити назад на полицю. Ця книга не про ядерну зиму, тотальне винищення людства чи який-небудь інший апокаліпсис. «Заради майбутнього» — це збірка, і впродовж тижнів, поки вигадував, що має бути на її обкладинці, я почувався учасником якого-небудь рок-гурту, який безуспішно ламає голову над обкладинкою неконцептуального альбому. Зрештою я пішов шляхом найменшого опору й вирішив: нехай титульна ілюстрація стосується лише титульного оповідання — «Заради майбутнього», хоча навіть воно не про кінець світу. Чи то пак не зовсім про кінець.

Одразу попереджаю: історії в цій книжці різні. Ну, тобто реально різні. Більшість написано задовго до виходу книги, найдавніші — ще 2011-го, проте лише три з десяти — «Р61», «Знову і знову» та «Заради майбутнього» — опубліковано вперше. Решта були надруковані в різноманітних колективних збірках і журналах (і щось мені підказує, що мало хто з вас читав їх усі). У збірці є все: горор, техно, містика, гостросоціальні та гумористичні оповідання. Не раз протягом читання у вас паморочитиметься голова від зміни настрою і темпу оповіді. Але зрештою хороша збірка оповідань, на мою думку, якраз і повинна вражати своєю неоднаковістю, інакше це вже буде не збірка, а...

Неважливо.

Просто перегорніть першу сторінку і почніть. А я, доки ви читатимете, піду працювати над новим романом.

14 грудня 2018-го, Київ, Україна

Gazeta.ua

Надзвичайні події П'ятниця, 27 квітня 2018 09:10

Трагедія під Конотопом: у поліції зробили гучну заяву

33-річний автор популярних саспенс- і горор-романів Іван Левін із єдиного вцілілого в різанині під Конотопом учора перетворився на головного підозрюваного. У четвер увечері письменника взяли під варту. Дар'я Науменко, речниця Головного управління Національної поліції в місті Києві, підтвердила, що Левін більше не проходить у справі як свідок, йому офіційно оголошено підозру в убивстві 28-річного Тенгіза Тедорадзе, 29-річної Катерини Гаєцької та 31-річної Мирослави Дикун. За словами речниці, напередодні неподалік місця, де в середу вранці патрульні виявили непритомного Левіна, слідчі відшукали знаряддя вбивства — 25-сантиметровий ніж зі слідами крові всіх трьох жертв. Під час дактилоскопічної експертизи встановили наявність на руків'ї останнього серед інших відбитки пальців Левіна, а внаслідок аналізу плям на одязі письменника визначили, що кров належала принаймні двом із трьох загиблих — Тенгізові Тедорадзе та Мирославі Дикун. «Ми поки що не маємо відповідей на всі запитання, зокрема залишається нез'ясованим мотив убивства, та попри це вважаємо, що доказів більш ніж достатньо для утримання Івана Левіна під вартою», — заявила Науменко.

ЧИТАЙТЕ ТАКОЖ: Трьох молодих людей знайдено мертвими в лісі неподалік траси Р61

Нагадаємо, що потрійне вбивство сталося в ніч із вівторка на середу, 25 квітня, за півкілометра від траси Р61 «Батурин — Конотоп — Суми». У середу зранку 67-річна жителька села Митченки, шукаючи заблукалу худобу, натрапила в лісі на тіла двох жінок і чоловіка, роздягнуті вище пояса та прив'язані вниз головами до стовбурів дерев. Обличчя кожної з жертв було до невпізнання понівечене ножем.

Патрульні, що прибули на виклик, за півсотні метрів від місця злочину виявили потрощений автомобіль «Daewoo Lanos», який

належав Тедорадзе, а в куцах за ним — неприємного й заляпаного кров'ю Івана Левіна. За словами працівника поліції, який побажав залишитися анонімним, після опритомнення письменник узявся дряпати собі обличчя і безперестану кричав, що це він у всьому винен, що їм не слід було заїжджати до лісу.

ЧИТАЙТЕ ТАКОЖ: Загиблі на Сумщині були друзями Левіна, везли письменника на презентацію

Тенгіз Тедорадзе був уродженцем Конотопа, 2012-го закінчив Конотопський інститут Сумського державного університету за спеціальністю «електронні пристрої та системи», 2013-го переїхав до Києва, на час смерті працював барбером в одному зі столичних барбершопів. Катерина Гаєцька, також уродженка Конотопа, була аспіранткою кафедри філософії мови, порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету ім. Драгоманова. Три тижні тому Тенгіз Тедорадзе і Катерина Гаєцька одружилися. Мирослава Дикун, уродженка Києва, з 2014-го працювала на кафедрі філософії мови, порівняльного мовознавства та перекладу викладачем, була подругою Катерини Гаєцької.

За словами менеджерки Івана Левіна Руслани Гранковської, Гаєцька, Дикун і Тедорадзе понад три роки товаришували з письменником. У вівторок, 25 квітня, невдовзі після сьомої, вони вирушили до Конотопа, де ввечері мала відбутися організована Гаєцькою презентація нового роману Левіна «Мармурові пси».

Родичі та близькі загиблих досі не можуть зрозуміти мотиву вбивства. Просять відгукнутися можливих свідків.

— Ця дорога... — Левін скося кинув погляд на Тенгіза, — дивна якась.

Хлопці стояли на відстані трьох кроків один від одного перед стіною кущів, що починалася метрів за десять від шосе. Тенгіз відливав із карикатурним зосередженням, випнувши підборіддя та повністю сховавши верхню губу під нижньою. Акуратна, наче з мармуру висічена борода навіть тут, удалині від дороги, куди ледве докочувалося жовтаве світло від фар їхнього «ланоса», матово вилискувала.

— Та ну, — буркнув він.

— Хіба ні?

Іван застібнув ширіньку, відступив від кущів і заходився нишпорити кишенями, шукаючи серветки.

Тенгіз смикнув плечима.

— Не знаю.

— Тут темно. — Згадавши, що перед виїздом заштовхав серветки до наплічника, Левін із прикрістю прицмокнув. Потім повернувся обличчям до дороги й узявся крутити правою кистю, розминаючи зааніміле передпліччя. — Ну, тобто зовсім немає ліхтарів.

Якби не блимання аварійних вогнів залишеної на узбіччі машини, хлопці стовбичили б у цілковитій темряві. Тенгіз, продовжуючи поливати кущі, насмішкувато пробубонів:

— Їх ніколи й не було.

Левін мотнув головою, відчуваючи легке роздратування через те, що товариш його не розуміє.

— Я не про те. Подивися: дорога ідеальна — асфальт, розмітка, — відбійники ніби з милом відмивали, і водночас жодного ліхтаря, жодної заправки, жодної зустрічної машини. — Він різко замовк, прислухався і тихо проказав: — Чуєш?

Тенгіз озирнувся.

— Що?

— У тому то й річ, що нічого. Ми начеб останні люди на Землі.

Вітру не було. Розмірене клацання, що супроводжувало спалахи аварійних вогнів і скидалося на пересмикування затвора, немовби різало на шматки понуру безмовність, що повисла над шосе.

— Чувак, це просто дорога, — із тією самою легкою насмішкою в голосі мовив Тенгіз. Потім додав серйозніше: — Вона тягнеться до кордону з Росією, далі до Брянська і на Москву. Зараз нею не дуже їздять, сам знаєш, тому...

— Вона така аж до Конотопа? — Левін махнув рукою на північний схід, туди, де розмиті конуси світла від фар розчинялися в темряві. — Жодної заправки?

— Вона не тягнеться до самого Конотопа. За Батурином ми повернемо праворуч, а там... — Тенгіз висолопив язика і скривився, наче проковтнув щось кисле, — все те саме, тільки замість асфальту місячний ландшафт.

Скрипнувши, відчинилися ліві задні дверцята «ланоса», і над дахом автомобіля вималювалася голова Каті.

— Ви там заснули? — гукнула чорнявка в темряву.

— Ні, то пан письменник вирішив заодно й похезати! — відгукнувся Тенгіз.

Левін спробував штурхнути його у плече, проте барбер, який до переїзду в столицю вісім років займався вільною боротьбою, легко ухилився.

З машини долинув голос Мирослави:

— Казала, треба було перед Ніжином стати.

— Твій чоловік жартує! — крикнув Левін. — Ми вже йдемо.

— Ні, я не жартую!

— Придурки, — засміялася Катя. — Поїхали вже.

Хлопці пішли до машини, сіли. Тенгіз дістав із кишені куртки пачку «Winston Blue», витрусив з неї цигарку та вставив до рота. Перед тим як заводити двигун, скося глипнув у дзеркальце заднього огляду. Катя чекала на чоловіків погляд і, впіймавши його, повільно повела з боку в бік головою:

— Не в салоні, ти ж знаєш.

Тенгіз по-театральному драматично зітхнув, заховав цигарку та багатозначно зиркнув на Левіна:

— До одруження вона такою не була.

— До одруження хтось обіцяв, що покине, — почувлося із заднього сидіння.

Коли машина рушила, Катя запитала Левіна:

— Ти ж не ображаєшся, що ми тебе не запросили?

Тенгіз і Катя розписалися місяць тому, за тиждень до весілля, тоді ж улаштували для найближчих друзів скромну вечірку в «Купідоні», одному з кафе Києва. За два дні до того Левін, Тенгіз і кілька Тенгізових приятелів відгуляли парубочу вечірку в грузинському ресторані «Гаро». Нікого з них на «офіційне» весілля не запросили. Більшість родичів була з Конотопа, тож і Катині, і Тенгізові батьки вирішили святкувати в Конотопі. Вони ж склали перелік гостей — понад двісті осіб, три чверті з яких ні Катя, ні Тенгіз в очі не бачили. Проте останньою краплею стала розмова з тамадою: після того як він виклав погоджений із батьками план святкування, Катя і Тенгіз, навіть не презирнувшись, усвідомили, що нікого з київських друзів до Конотопа не запрошуватимуть.

— Анітрохи. Ви ж знаєте, я такого не люблю.

— Добре, що не любиш, — гмикнув Тенгіз.

— Але ж усе норм було, так? Бо я щось не бачив фоток.

Тенгіз мотнув головою так, наче зганяв із лоба комара:

— Не питай, бро, я тебе прошу, просто не питай.

— Чому? Що сталося?

Тенгіз лише чмихнув. Левін почекав кілька секунд, але, не отримавши відповіді, повернувся до Каті.

— Катастрофа, — закотила очі дівчина.

— Серйозно?

— Ну, не так щоб ціла катастрофа, — Тенгіз махнув рукою, — не перебільшуй. Принаймні на початку все більш-менш було, нудно — це так, але нормально. Поки не загорілася Наталя.

Левін утупився в товариша, сподіваючись, що той усміхнеться, видивляючись звичні насмішкуваті іскорки в очах, але кутики Тенгізових губ навіть не смикнулися. Грузин не відривав похмурого погляду від дороги.

— Ти зараз жартуєш?

Тенгіз удруге мотнув головою.

— Ні.

Катина двоюрідна сестра Наталя була років на п'ять молодшою за кузину. Після закінчення університету роботу в столиці не знайшла й повернулася до Конотопа, та перед тим Іван раз чи два здибував її в Києві. Дівчина зі шкіри пнула, щоби Левін, Тенгіз і Катя прийняли її до своєї компанії, проте саме через цю розпачливу нав'язливість ніхто, зокрема й власна сестра, її терпіти не міг.

— Поясни, що означає «загорілася»? — вигнув брову Левін.

— Ми під кінець запускали китайські ліхтарики, — замість Тенгіза заговорила Катя. — Знаєш, паперові, ну, червоні такі.

— Знаю.

— Усім парам роздали по ліхтарику. Спочатку ми з Тенгізом запустили найбільший, а потім інші почали підпалювати свої. Ідея крута, але на той час тверезими залишалися тільки ми з Тенгізом. Дехто ледве тримався на ногах.

Тенгіз покосився на Івана:

— Це було жалюгідно, чувак. Ти не уявляєш.

Катя продовжила:

— Ти ж знаєш, каркас ліхтарика треба потримати, ну, щоби вогонь розгорівся, щоби повітря всередині прогрілося, проте чекати ніхто не став, їх почали підкидати непрогрітими, частина відразу склалася, просмалений папір загорівся. Словом, бедлам повний. — Катерина стримано зітхнула. — Наталя була сама, ну, тобто вона вже півроку без хлопця, але сказала, що не пробачить мені, якщо я не дам їй запустити ліхтарика. Язик у неї заплітався, і я дуже сумнівалася, що вона сама впорається. Попросила одного з хлопців допомогти, хоч би потримати, доки вона розпалюватиме, але та дурепа навідріз відмовилася, торочила, що все зробить сама, і... коротше, ми про неї забули. Кілька ліхтариків нарешті злетіли, і я залипла на них. Наталя тим часом розгорнула ліхтар, підпалила пальник, хвилину почекала, доки він розгориться, а тоді вгледіла, що інші вже летять, підняла ту червону хріновину над головою і відпустила.

Левін мусив прикусити губу, аби не засміятися. Сів упівоберта, щоби краще бачити Катю.

— Полетіло? — запитав лише для того, щоби випустити із легень повітря і за звуком голосу приховати смішок, який рвався крізь зуби.

— Ні! — в унісон випалило подружжя. Потім Тенгіз додав: — Мій дружба стояв на сходах ресторану, казав, що збоку це скидалося на те, ніби вона той ліхтар собі на голову натягнула.

— Дуже попеклася? — Іван спробував надати голосу співчутливої інтонації.

— Та яке там попеклася! — Тенгіз лягнув обома долонями по керму. — Ти не в'їхав, чувак! Загорілася означає, бляха, загорілася! Запалала наче гробаний «Гінденбург»!^[1] Наче смолоскип! Наче наднова! Наче її довбешку перед тим бензином помили!

— У неї на волоссі, мабуть, літр лаку був, — додала Катя. — Спалахнула миттєво.

— Твою маму. — Левін, ховаючи посмішку, притискав до губів кулак.

— Це ще півбиди, — прицмокнув Тенгіз. — Замість репетувати та стояти на місці вона зарепетувала й побігла. Гасити не було чим, хтось спочатку мусив заскочити до ресторану по воду, а та притрушена зірвалася й погнала вулицею в інший бік. Тобто, щоб загасити, її спочатку треба було наздогнати.

— От бляха! — Левін більше не міг стримуватися і розреготався.
— І що?

— Наздогнали, — сказав Тенгіз. — Загасили. Поки я прибіг із пляшкою, її вже виваляли головою в багні.

— Бля-а-аха! — розтираючи сльози, простогнав Іван. Зиркнувши на Катерину, спробував заспокоїтися: — Я шарю, що вам не до сміху, але, блін, це так...

— Усе ок. З нею все гаразд, — без особливої теплоти в голосі відзначила Катя. — Обличчя не обгоріло, лише від волосся нічого не лишилося, голова стала схожа на сірникову головку.

— А мене вкiнець добило, коли теща після такого відмовилася закінчувати святкування. — Тенгіз примружився: у темряві далеко попереду щось зблиснуло. — Ти прикинь: усі в шоці, у повітрі запах смаленої курки, Наталя ледь жива з переляку, лице у багнюці, реве, на голові мокрий рушник, примчала швидка, блимають мигалки, а теща, типу, у нас іще коровай не поділений!

— Усе, змінюємо тему, — замахала головою Катя, — не хочу більше згадувати!

Кілька секунд вони мовчали, а тоді Тенгіз кинув швидкий погляд через плече на пасажирське сидіння.

— Міро, ти там заснула?

— Ні. Слухаю вас.

Катя й Мирослава не були близькими подругами. Колеги по кафедрі, приятельки, не більше. Утім Мирослава за минулі три роки написала кілька непоганих рецензій на книжки Левіна, двічі допомагала йому з організацією читань у Києві, тож, коли вона, дізнавшись, що Катя з чоловіком везимуть письменника на презентацію до Конотопа, попросилася поїхати разом із ними, Левін звелів не відмовляти.

— Розкажуй тепер ти, твоя черга, — запропонував Тенгіз. — Щось веселе. Якусь прикольну історію.

Мирослава зам'ялася.

— Та-а... не знаю...

Катя спробувала перевести розмову на інше:

— Як твоя мама?

Тиждень тому п'ятдесятидев'ятирічну матір Мирослави поклали до лікарні із запаленням апендикса.

— Нормально. Все гаразд. Зараз апендикс неінвазивно видаляють, лапароскопом чи щось таке, і вона вже на третій день була вдома. — Мирослава враз затихла, ніби про щось замислилася, а за мить заговорила знову, от тільки голос її змінився, зазвучав напружено й водночас нетвердо, наче у підлітка, що вперше розповідає анекдот перед малознайомою компанією, якій відчайдушно прагне сподобатися. — Хочете історію? Окей. Ми тиждень тому вигнали квартирантів із дачі.

Мирославині батьки мали у Вишгороді на березі Дніпра земельну ділянку, де ще до приходу до влади Януковичів збудували триповерховий котедж. Три роки тому, коли витрати на опалювання тих хоромів стали непідйомними, вони законсервували третій поверх, а нижні два почали здавати квартирантам. З минулого листопада котедж винаймала багатодітна і страшенно неохайна сім'я переселенців із Донбасу.

— Це ті, що з-під Єнакієвого? — уточнив Тенгіз.

— Так. Срач нереальний розвели. Татові урвався терпець. Сказав, що грошей, які вони за півроку заплатили, не вистачить, щоб хату віддріти, і вигнав їх. То уявіть, вони перед тим, як забратися, наглухо позачиняли всі вікна й відкрутили на повну конфорки газової плити.

Тенгіз присвиснув.

— Усе гаразд, — Мирослава змахнула долонею, у півтемряві салону цей жест ніхто, крім Каті, не помітив, — ми вчасно почули запах газу й провітрили, але...

— Треба було написати заяву в поліцію, — перебив Іван.

— Ми спершу хотіли, але подумай сам: що з тієї заяви? Ми б однаково не довели, що вони це навмисно. Та й зустрічатися з ними бажання більше не було. — Несмілива і якась трохи дивна посмішка зрушила кутики її губ, і Мирослава додала: — Це не вся історія.

Відчуваючи, що насувається найцікавіше, Левін викрутив голову та вихилився із сидіння, щоби бачити Мирославу.

— Ну?

— У квартирантів була кішка. Не породиста, звичайна дворова. Ми не забороняли тримати її в будинку, але коли приїхали, кішки не було, і ми вирішили, що квартиранти забрали її з собою. — Дівчина тихо кахикнула, потім зітхнула й немовби сховалася за посмішкою. — Виявилось, кішку вони просто покинули — залишили на вулиці. І ще

виявилось, що вона була вагітною і розродилася, як я розумію, саме перед тим, як квартиранти забралися. Це я вже потім здогадалася, бо спочатку ми про кошенят не знали, вони ще надто малі були й не показувалися. Коротше, увечері того дня, коли ми приїхали, кішка прийшла до будинку, взялася тертися об двері й голосно нявкати — просилася досередини. Мій батько прогнав її. Не через те, що не любить котів, просто він досі сердився на тих придурків, що ледь не спалили дачу, й розумів, що в будинку до осені ніхто не житиме. Не було куди її пускати. Зате кішка вирішила, що її вигнали через кошенят. Вона задушила всіх до одного, усіх шістьох, і за півгодини притягла на ганок. Виклала рядком перед дверима. Типу, дивіться — проблема вирішена, кошенят нема, пустіть мене назад.

На кілька секунд у салоні запала мовчанка, яка на тлі одноманітного гудіння двигуна здавалася ще більш гнітючою. Тенгіз та Іван крадькома перезирнулися. Іван Левін самими губами зобразив: «Що це за херня?!» Тенгіз стеновав плечима — мовляв, напевно, це така прикольна історія, — а тоді промимрив:

— Ага, окей.

Левін, сухо прокашлявшись, скося поглянув на Катю:

— Нагадай, чого ми не захотіли обговорювати ваше весілля?

Катя спершу вирішила прикритися самозаглибленим мовчанням, але передумала й удруге кинулася на допомогу приятельці. Нахилившись, попросила Івана:

— Розкажи про концерт.

Тенгіз закотив очі:

— Бля, зараз почнеться.

У перших числах квітня Іван літав до Берліна, де презентував німецький переклад свого попереднього роману «Голод землі» й разом відвідав берлінський концерт улюбленого гурту «Iron Maiden». «Мейдени» за тиждень до того саме відкрили черговий світовий тур «Legacy of the Beast». Концерт потішив Левіна, давнього фаната британців, чи не більше за власну презентацію.

— Ну чого ти! — Катя стукнула коліном у спинку водійського сидіння.

— Нічого. — Років п'ять тому її чоловік буквально шаленів від електронної музики (ембієнт-хаус, хардкор-техно, індастріал), зараз трохи попустився, та хеві-метал однаково не терпів. Окрім того, Тенгіз

не сумнівався, що Левін, розійшовшись, патякатиме про той концерт годинами. — Ти тепер його до ночі не заткнеш.

— Тенгізе, припини!

— Згадаєш мої слова о п'ятій ранку, він тоді якраз дійде до середини концерту.

Катерина обхопила долонями спинку та ще ближче підсунулася до Івана:

— Не зважай, мені цікаво. Розповідай.

Левін вдячно кивнув і заговорив:

— Нереально! Просто нереально! — Очі аж світилися. — Я знав, що вони круті, і, в принципі, усвідомлюю, що слухаю їх уже двадцять років, а тому необ'єктивний, але це було нереально круто! Перша пісня — «Aces High»^[2] — про пілотів «Спітфаєрів»^[3] у часи Другої світової війни. За хвилину до початку на сцені півтемрява, з боків і в глибині громадяться щось незрозуміле, запнуте чорною тканиною. На тлі грає негучний музон. Виходять двоє чуваків у військовій формі, якийсь час стоять з країв сцени, зрештою беруться стягувати тканину. І під нею декорації — земляні вали, протитанкові їжаки, загородження з колючого дроту. А потім світло гасне. Кількасекундна пауза, і на всю катушку лунає вступ до «Aces High» — усе ще в абсолютній темряві. Народ кричить, усі розуміють, що музиканти вже на сцені, але темно, ніхто їх не бачить. А тоді — бам! — і спалахує світло! Вся сцена наче поле бою! На заднику — грозові хмари. По центру — Брюс Дікінсон^[4] у льотній куртці, окулярах і шкіряному льотному шоломі, а над ним розкинув крила «Спітфаєр»! Уявляєте? Бляха, ви можете таке уявити? Реальний «Спітфаєр»! Модель на повну величину!

Тенгіз висолопив язика, вдавши, ніби його от-от знудить, і закотив очі. І тут несподівано озвалася Мирослава.

— У мене, до речі, з собою флешка, і на ній має бути «Iron Maiden».

— Ти слухаєш «Iron Maiden»? — звела брови Катя.

— Серйозно? — Левін смикнувся, мовби його штрикнули голкою.

— Який альбом?

— Не знаю, я не так щоб фанатка, там, по ходу, купу всього накидано. — Мирослава простягнула йому потертий флеш-диск. — Ось.

Іван повернувся до Тенгіза:

— Чувак.

Той мотнув головою.

— Ні.

— Я ж знаю: твоя магнітола читає mp3.

— Ні. — Грузин зобразив, нібито зриває магнітолу з панелі та викидає у вікно. — Не читає!

Та Левін уже побачив USB-порт, прилаштував флешку й увімкнув автомагнітолу. На крихітному екрані по центру замерехтів ядучезелений напис «READING USB DRIVE». Іван усе ще тримав палець над кнопкою «Play», коли висвітилося нове повідомлення: «ERROR LOADING DISK__»^[5].

— Ти серйозно? — Він звів очі на товариша. — На хіба тут USB-порт, якщо воно не читає?

Тенгіз посерйознішав і скося поглянув на магнітолу:

— Та начебто мусить читати.

Левін тицьнув пальцем у напис.

— Але не читає!

— Може, там не лише музика, — похнюплено припустила Мирослава, — і він через те не читає. Мабуть, не розбере, що й де. — А потім уже зовсім тихо додала: — Мені жаль.

— Та все гаразд, — відмахнувся Левін.

Він знову сів упівоберта, лицем до Тенгізової дружини, намірившись повернутися до розповіді про берлінський концерт, але Катя його випередила:

— У нас же є диски! Там повинен бути Бон Джові.

Левін вередливо випнув нижню губу.

— Я не буду розказувати про «Iron Maiden» під Бон Джові.

— Хай грає на фоні, — наполягала Катя.

— Ні!

— Так! — вишкірився Тенгіз. — Діставай із бардачка!

— Не буду! — Іван демонстративно склав руки на грудях.

Не відводячи очей від дороги, Тенгіз нахилився, відкинув кришку ладника на ноги Левіну і, понишпоривши рукою в купі мотлоху, витягнув чохол із компакт-дисками. Поклав його на стегно, узяв один із дисків і показав дружині:

— Цей?

На матовій тильній поверхні диска стояв підпис синім маркером: «Bon Jovi».

— Цей.

— Добре.

Тенгіз заклав диск у вічко магнітоли, й за мить із колонок залунали перші акорди найшмаркатішої балади всіх часів — «Always».

— Там лише балади, — немовби перепрошуючи, уточнила Катя.

Левін закотив очі.

— Мене зараз знудить.

— Ну пробач, флешку Міри не читає.

— Краще вже радіо, — прогудів Левін.

— Ти серйозно? — прискалив око Тенгіз. — Замість Бон Джові будемо слухати шансон чи попсу?

— Про «Радіо ROKS» жодного разу не чув, ні?

— Припиніть, — утрутилася Катя. — Хай грає Бон Джові.

— Я не хочу «Радіо ROKS», — водночас із дружиною мовив Тенгіз.

— А я не хочу розказувати про концерт «Мейденів» під стогнання Бон Джові.

Тенгіз подарував товаришеві слизьку посмішку:

— Яка прикрість!

— Припиніть! — повторила Катя. — Базікала базарні! Вас послухаєш, то почнеш думати, що люди пішли не від мавп, а від папуг.

— Добре, — чи то жартома, чи то серйозно погодився Левін. — Я замовкаю.

Кілька секунд вони німували. Коли Бон Джові дійшов до першого приспіву, озвався Тенгіз:

— Не те щоб мені дуже хотілося дослухати до кінця історію про концерт «Айрон Мейден», але це, — він кивнув на магнітолу, — трохи підхарює. Ще одна така балада, і я тупо засну за кермом.

— Добре, хай буде радіо, — погодилася Катя.

— Міро? — для годиться поцікавився Тенгіз.

— Я теж за радіо, — підтакнула дівчина.

Левін утопив кнопку викидання диска та перемкнувся на радіо. Насичений білий шум заглушив шарудіння коліс, що протискалося крізь шибки машини. Іван примружився й повів пальцем уздовж магнітоли.

— Де тут пошук станцій?

Тенгіз, не дивлячись, намацав потрібну кнопку, білий шум немовби запульсував, а на екрані по центру магнітоли замиготіли цифри — програма пошуку радіостанцій перебирала частоти FM-діапазону. За десять секунд мерехтіння цифр тричі припинялося, проте щоразу сигнал виявлявся надто слабким, крізь тріскотіння завад ледве пробивалося нерозбірливе, зім'яте пицання, і за мить пошук запускався знову.

Левін невдоволено прокоментував:

— Нічого не знаходить.

— Та хрін його знає, — сказав Тенгіз. — Мабуть, ми в такій дупі, де нічого не ловить.

— Ага.

Іван намірився щось додати, проте не встиг розтулити рота. Пошук зупинився на позначці 89,7 МГц. Білий шум вирівнявся, після чого поверх нього почав розпливатися дивний протяжний звук, схожий на той, із яким різкий вітер розмітає дощові краплі над пустельною дорогою. Час від часу крізь те хвилеподібне завивання проривався схожий на постогнування заіржавілих завіс скрип, що його супроводжував слабкий посвист — немовби з герметичного приміщення виходило застояне повітря. Усе ще з роззявленим ротом Іван Левін уявив старезний, розкваслий на спеці дерев'яний будинок, у якому, шарпаючи розбухлі від вологи двері, гуляють протяги.

Катя вихилилася з-за спинки водійського крісла та захриплим голосом запитала:

— Що це таке?

— Що саме? — Тенгіз відірвався від дороги та в дзеркальці заднього огляду зустрівся очима з дружиною.

— Ти, блін, не чуєш?

Він чув.

— Вимикати? — із несподіваною поквалливістю запропонував Левін. — Я вимикаю його.

Тенгіз не відповів, лише міцніше стиснув губи. Іван сприйняв мовчанку за знак згоди, проте щойно потягнувся вимкнути магнітолу, як звук, що линув із динаміків, змінився. Пальці письменника прокреслили в повітрі незрозумілу фігуру й застигли за сантиметр від кнопки вимкнення. Білий шум стихився до ледь вловного фону, із

надр якого вихоплювалися крики. Абсолютно точно людські крики. Лячні. Наче з когось живцем видирали нутроці. Не те щоб Левін коли-небудь чув, як кричить людина, з якої живцем видають кишки, однак...

— Звідки це? — випалила Мирослава.

Їй ніхто не відповів. Тенгіз промимрив:

— Це, по-твоєму, краще за Бон Джові?

Левін проігнорував його.

— Може, це просто початок... е-е... однієї з пісень, — він закусив губу, — не знаю... Еліса Купера?

— Це ти у мене питаєш? — крізь зуби процідив Тенгіз. — Я на твоїх патлачах не знаюся.

Крики не припинялися, навпаки — лише посилювалися.

— Звідки це? — повторила запитання Мирослава. — Це з радіо? Чи десь іззовні?

Іван Левін спершу припав до вікна праворуч від себе, але майже відразу відсахнувся, так ніби боявся, що з темряви понад дорогою на нього щось кинеться. На вікна навалювалася непроглядна пільма.

— Зменши звук, — наказав Тенгіз. — Не вимикай, просто приглуши.

Левін послушався. Покрутив регулятор, і надсадне, розпачливе волення стало майже нечутним скиглінням.

— Це точно з радіо, — сказав він.

— Та ну його! Якась херня! — Тенгіз потягнувся до вимикача, проте Левін неочікувано для самого себе перехопив його руку.

— Почекай...

— Ти чого?

— Почекай, кажу. — Морщачи лоба, Левін утупився в Тенгіза. Впродовж кількох секунд він роздивлявся товариша так, наче намагався розколупати поглядом його голову.

— Ввімкніть іншу станцію, — попросила Катя. — Будь ласка.

Іван відпустив Тенгізову руку, проте змінювати частоту не став. Пальці лівої руки застигли за сантиметр від магнітоли, він ніби грів їх на невидимому вогні.

Шум завод до того моменту цілковито щез. Натомість із динаміків залунав дитячий плач упереміш із гортанним, анітрохи не дитячим підвиванням.

— Що це, блядь, таке? — Вчепившись у кермо, Тенгіз спершу озирнувся на дівчат, після чого перевів погляд на Левіна. Ніхто не відповів, і хлопець продовжив: — Я серйозно! Якийсь радіолюбитель транслює дитяче рюмсання і... і... — він не міг дібрати слово, — оце завивання?

— Це не рюмсання, — сказала Мирослава.

— Блін, дякую, що сказала! — вигукнув Тенгіз. — Що б ми без тебе робили!

— Це може бути... — Левін почав пояснювати, проте затих на півслові, коли на задньому тлі розквітли глухі стогони.

— Може бути що? — озвалася Катя.

Письменник торкнувся зморщок на чолі, провів по них пальцями:

— Я колись читав про магнітне поле Юпітера. Воно в тисячі разів сильніше за магнітне поле Землі, найпотужніше серед усіх планет Сонячної системи, й іноді, типу, проривається до нас, провокуючи всілякі аномалії. Я бачив на YouTube відеоролики, де показано, як воно звучить, і це реально кріпі, щось схоже на...

— Магнітне поле не звучить, — перебив Тенгіз. — І не в тисячі разів, а лише в десять.

— У тисячі!

— Та пофіг. Однаково звук — це коливання в пружному середовищі, магнітне поле не може звучати.

— Я знаю! — Левін розсердився. — Не присікуйся! Я мав на увазі, ну, як би воно звучало, якби магнітні коливання перетворити на звукові.

— Ти хочеш сказати, це з Юпітера? — звів брову Тенгіз.

— Воно посилюється, — вклинилася Катя.

Крики та плач стали виразнішими. Тенгіз замотав головою:

— Це ніякий не Юпітер.

— А що тоді?

— Не знаю. Чувак, це не радіозавади, там хтось стогне так, наче просратися не може. — Тенгіз не припиняв мотати головою. — І мені це не подобається.

Він нахилився до керма, вгризаючись очима в темряву, що виповзала зусібіч і лещатами стискала кволі конуси світла від фар.

— Це просто радіо, — не надто впевнено заперечив Левін.

Раптом Катя заволатала:

— ЗНА-А-А-К!!!

Від несподіванки Тенгіз та Іван підстрибнули.

— Господи, не горлай так! — гаркнув Тенгіз. — Я ледь у штани не наклав!

— Ми проскочили поворот! — Катя вказувала пальцем на щось, що залишилося позаду машини.

Тенгіз збавив швидкість і кинув погляд назад, проте, певна річ, нічого не побачив.

— Що, справді?

— Так! — обурилася дружина. Вона різко випростала руку, немовби вистреливши долонею в бік магнітоли. — І вимкніть це! Приберіть це верещання!

Хворобливе постогнування та виття відступили на другий план, зате дитячий плач і рюмсання залунали так чітко й гучно, що тепер здавалося, ніби дитина їде разом із ними.

Тенгіз запитально глипнув на Левіна.

— Ти щось бачив?

Іван стеноу плечима. Замість нього відповіла Мирослава:

— Там був великий знак: прямо — на Глухів і Ніжин, праворуч — на Суми та Конотоп.

— Блядь! — вилаявся Тенгіз. — Таки проморгали.

— Я ж тобі казала! — гарячкувала Катя. — І вируби нарешті радіо! Скільки можна просити?!

— Не кричи! — вишкірився Тенгіз. — Зараз буде місце для розвороту. — Він згорбився так, що підборіддя нависло просто над кермом, і мружився, видивляючись у темряві дорожні знаки.

— Ви чуєте? — Левін коротко, наче диригент, який наказує оркестру затихнути, змахнув рукою.

Дівчата повернули голови. Хлопець застиг — шкіра над переніссям зібгалася у складки — і показував пальцем на магнітолу.

— Воно затихає. Саме по собі.

— Ні, — поквапилася заперечити Катя, проте помилилася: загальна гучність спадала, але з'явилися сухе електричне потріскування та шипіння, котрі, плавно наростаючи, затирали моторошне хлипання та плач.

— Затихає, — пошепки, так начебто боявся, що звук його голосу може розбудити щось лихе, повторив Іван. — Ми ніби віддаляємося

від нього.

— Ага, — повільно кивнув Тенгіз.

— Не агакай, — долинув іззаду голос Каті, — за дорогою стеж.

— Стежу, — почав пригальмовувати. — Он розворот.

— Зачекай! — Левін поклав руку на плече товариша. — Можеш проїхати далі?

— Навіщо?

— Проїдь іще трохи.

Тенгіз напружився.

— Не розумію.

— Не розвертайся. — Левін озирнувся на дівчат на задньому сидінні, а тоді втупився в магнітолу з таким виглядом, ніби волів пропалити в ній поглядом дірку, і пробурмотів: — Ми ж нікуди не поспішаємо, так?

— Що ти надумав? — у голосі водія проступило роздратування. «Ланос» наближався до призначеного для маневру місця, проте Тенгіз не квапився займати крайню ліву смугу.

— Просто їдь, — тоном людини, цілковито певної того, що робить, повторив Левін.

Тенгіз із шумом випустив повітря крізь ніздрі, плавно натиснув на педаль газу, й автомобіль, набираючи швидкість, проминув розворот.

Чверть хвилини в салоні панувала мовчанка. Над машиною, як і раніше, брилою висіла п'ятьма. Радіо роздратовано плювалося й шипіло.

Першою не витримала Мирослава:

— Ну?

— Виття стишується, — не підвищуючи голосу, сказав Левін. — А завади навпаки наростають.

Білий шум відновився, сухе тріскотіння приглушувало й немовби пом'якшувало моторошні крики.

— І що?

Левін не відповів. Очі приклеїлися до табло по центру магнітоли. На екрані досі світилася частота 89,7 FM. Левін вдивлявся в цифри так прискіпливо, аж вони зрештою відбилися на його сітківках.

Наступний розворот був за кілометр. Коли світло фар вихопило з темряви синій знак із вигнутою на 180° стрілкою, Тенгіз ледь чутно зауважив:

— Наступний поворот.

На той час крики вже майже не пробивалися крізь тріскотіння радіозавад. Іван кивнув:

— Так, можеш розвертатися.

Тенгіз увімкнув покажчик лівого повороту, акуратно вирулив до місця розвороту, переконався, що на зустрічній смузі порожньо, і швидко розвернувся.

— І що це було? — поглянув на Левіна.

— Зараз побачимо.

— Вимкніть це довбане радіо, — заблагала Катя.

— Ні, — Левін мотнув головою. — Не треба.

Тенгіз невдоволено насупився, проте нічого не сказав. Машина набирала швидкість, праві колеса прогуркотіли по невеликій виямці, і за мить по тому хлопець раптом збагнув: крики, що кілька секунд тому повністю стихли, поволі повертаються. Мирослава з Катєю припишкли — також здогадалися. Що ближче вони добиралися до перехрестя обіч Батурина, то дужчали стогони, які лунали на 89,7 мегагерцах.

— Вони ж майже зникли, — тепер уже й Тенгіз зашепотів.

Левін лише покивав. Його товариш пригальмував перед перехрестям. Праворуч ішла новенька дорога на Батурин. Ліворуч повз давно занедбану заправку пірнала в похмурі ліси стара роздовбана асфальтівка на Конотоп.

Тенгіз викрутив кермо ліворуч і, майже не скинувши швидкість, з'їхав з траси. У світлі фар із пільми виринув крихітний дорожній знак, і хлопець, просто щоб не мовчати й хоч на мить прогнати з голови страхітливі стогони, промовив:

— Ер-шістдесят-один.

Рівний асфальт закінчився, і гуркіт із-під коліс зім'яв його слова в нерозбірливу грудку.

— Що? — перепитала Катя.

— Дорога Р61, — пояснив Тенгіз.

— Воно повернулося. — Іван тицьнув пальцем у магнітолу. — Чуєте? Як раніше!

Завади час від часу проскакували, проте затихали. Із розташованих обабіч панелі приладів динаміків линуло завивання вітру, незрозуміле шарудіння, подібне до шурхоту дрібного піску під важкими черевиками, віддалені безутішні стогони та дитячий (чи

радше схожий на дитячий, бо в тому неспинному схлипуванні було щось до скрипу зубовного потворне) плач. Якоїсь миті звуки набрали сили й стали рельєфними, заледве не відчутними на дотик.

— По-моєму, тепер іще гучніше, — додала Мирослава.

— Навіщо це? — Катя, як і Левін, не відривала очей від магнітоли.
— Навіщо комусь таке транслювати?

— Слухай, — Тенгіз збавив швидкість і повернув голову до Івана,
— якщо ти його не вимкнеш, я тебе, на хрін, висаджу.

— Почекайте. — Левін підняв вказівного пальця. — Знову затихає.

Упродовж півхвилини всі четверо дослухалися. Звуки справді затихали. Іван Левін щось видивлявся в чорноті за вікном, а потім різко повернувся ліворуч і попросив:

— Зупинись.

— Ти чого? — насторожилася Катя.

— Де зупинитися? — не зрозумів Тенгіз.

— Просто пригальмууй, — Левін показав на узбіччя, — будь-де.

Тенгіз пригальмував, якийсь час вишукував потрібне місце, після чого скотився з асфальтового полотна, ввімкнув «аварійку» та зупинився. Двигун не глушив.

— І що? — Йому на груди неначе почепили гирю, такий важкий був погляд.

— Треба повернутися.

— Куди повернутися? — звів брови Тенгіз.

— Назад, — Левін кивнув у той бік, звідки вони приїхали, — на півкілометра десь. Я дещо бачив.

— Що ти бачив? — Тенгіз зазірав просто Іванові в очі.

— Не знаю, — Левін тер пальцями лоба, немовби розгладжуючи зморшки, — може, здалося. Я дещо помітив. Але не впевнений. Послухай: поїхали назад, це півкілометра, не більше, там, де звук був найгучнішим. Я погляну, якщо нічого не побачу — ми вирубаємо радіо, розвертаємося й женемо до самого Конотопа.

Тенгіз кинув погляд назад, у пільму за машиною, яку плямувало мідним світлом блимання задніх аварійних ліхтарів, ковзнув ним по обличчю дружини — у півтемряві салону Катя інтенсивно, заперечуючи, мотала головою, — а тоді перевів на Левіна.

— Добре.

Дівчина сердито цикнула, проте Тенгіз не зважав. Розвернувшись, неквапом повів автомобіль назад, у напрямку Батурина. Виття вкотре почало наростати. Левін, витягнувши шию, повз профіль товариша прикипів очима до дрімучих заростів із протилежного краю роздובаної асфальтівки.

Коли крики та стогони сягнули піку, Іван змахнув рукою.

— Ставай. Це тут.

Дивлячись убік, Тенгіз повернув кермо праворуч і плавно натиснув на гальма. Під колесами заскрипіли дрібні камінці, «ланос» став, і, доки хтось устиг зреагувати, Левін розчахнув дверцята й вискочив у чорноту.

Мирослава зойкнула так, ніби хтось затопив їй кулаком у груди.

— Він здурів? — Катя вирячила очі. — Що він робить? — поторсала чоловіка за плече. — Зупини його! Скажи, хай повертається!

— Тобі треба, сама кажи. — Тенгіз також нервувався.

— Ви два дебіли, — просичала Катя. — Пасивний і активний дебіли!

Левін перетнув дорогу і, склавши руки на грудях, закрокував уздовж узбіччя. Його маслакувату, ледь згорблену фігуру було добре видно у світлі фар. Віддалившись на два десятки кроків, хлопець зупинився та нахилився, роздивляючись щось... ні, не під собою... радше в лісі попереду. За мить він випростався, підтюпцем повернувся до машини і з розбігу заскочив досередини. Захряснув дверцята, кілька секунд віддихувався, а тоді випалив:

— Там дорога. Грунтовка. Непогано роз'їжджена.

— Щоб я здох, — прошепотів Тенгіз, — це якась херня.

Стогони та плач і далі рвалися з динаміків.

— Далеко звідси до Конотопа? — пробелькотіла Катя.

— Кілометрів двадцять... двадцять два, напевно, — відповів Тенгіз.

Левін її начебто не чув.

— Глянемо, що там? — зиркнув на Тенгіза.

Дівчата в один голос вигукнули:

— Ні!

— На хріна? — до непізнаваності сплющеним голосом запитав Тенгіз.

— Я не зовсім розумію, як працює радіопеленгація, але, по-моєму, таким чином ми наблизимося до джерела сигналу. Ну, тобто до того, хто транслює все це лайно.

— На хріна? — повторив Тенгіз.

— Подивимося, з'ясуємо, де це, а тоді викличемо поліцію.

— І що ти їм скажеш?

— Скажемо, якийсь ідіот без ліцензії забиває радіоефір усяким мотлохом.

— Чувак, я не жартую: на хріна це тобі?

— Я письменник, — Іван легенько постукав вказівним і середнім пальцями по магнітолі, — а це — хороша історія.

— Ти серйозно?

Левін, випнувши підборіддя, покивав.

— Я заробляю історіями на життя.

Тенгіз замовк, замислено туплячись у побілілі кісточки на кисті, якою стискав кермо. Іван легенько штурхнув його ліктем:

— Чого зблід? — потім передражнив, невміло зімітувавши голос товариша: — Чувак, це ж просто дорога!

— Не. Тре. Ба, — по складах прошепотіла Катя.

Однак Тенгіз лише збуджено чмихнув, ударив по зчепленню й викрутив кермо. «Ланос» перетнув дві заасфальтовані смуги і, плавно гойднувшись, сповз на ґрунтовку.

— Тенгізе, поверни назад, — наказала Катя. — Негайно!

Об днище шкрябнув пеньок, і Мирослава скрикнула.

— Тенгізе!!! — зарепетувала Катя.

— Та заткніться вже!

Він угризався очима в дорогу. Фари вихоплювали з темноти вузький печероподібний коридор. З обох боків до них тягнулися загрозливими тінями дерева, голі крони яких перепліталися, ховаючи нічне небо. Низько обвисле гілляччя час від часу терлось об дах автомобіля.

— Воно затихає, — чи то спитав, чи то ствердив Тенгіз.

— Ні, це я прикручую звук, — мовив Левін. — Навпаки наростає.

— Письменник тримав пальці на регуляторі гучності й повільно прокручував його проти годинникової стрілки, компенсуючи збільшення інтенсивності звуку. — Ми рухаємося в бік зростання.

Мирослава неспокійно крутилася, повсякчас озиралася назад, немовби закарбовуючи напрям, куди бігти, раптом щось станеться. За кількасот метрів від асфальтівки, коли гілля почало шкребтися не лише об дах, а й об борти машини, праве переднє колесо влетіло у притрушену опалим листям багнисту виямку, і «ланос» забуксував. Тенгізові довелося кілька разів газонути, щоб вивести машину з пастки.

— Тенгізе, це якесь божевілля, — сухим від страху голосом прошелестіла Мирослава, — забираймося звідси.

Тенгіз якийсь час не відповідав, а тоді промимрив:

— Задом не виїдемо. Треба місце, де розвернутися. Тут надто тісно.

— Добре, — Мирослава вчепилася пальцями у спинку пасажирського сидіння і заговорила з поспіхом, ковтаючи склади, — шукай місце для розвороту та їдь назад. Чуєш мене? Я не розумію, навіщо ми приперлися сюди посеред ночі. А що, як проб'ємо колесо? Або ще що-небудь станеться? Ми ж навіть на допомогу не покличемо. Я вже не бачу дороги, навіть не знаю, де вона, і я не можу більше...

Мирослава все ще продовжувала белькотати (несвідомо кривлячись, коли з динаміків вихоплювався особливо лячний крик), коли з темряви ліворуч долинув здушений шепіт Катерини:

— Що це?.. Отам...

Голі скелети дерев раптом розступилися, і Тенгіз Тедорадзе, зойкнувши, вгатив по гальмах. Машина дзьобнула носом, і якби не ремінь безпеки, Іван Левін пробив би головою лобове скло. Невидимі пасма гіркокого, в'їдливого смороду полізли до салону. Наступної миті оглушливий Катин крик розірвав ніч на клапті:

— БЛЯ-А-А-А!

Метрів за десять попереду дорога обривалася, світло фар впиралось у стіну верболозу, і там, у кущах, ледь прикритий гіллям, стояв закаляний землею малюк у подертому брудному одязі. Холодно роздивлявся машину з темряви. Скаламучений світлом туман сягав трохи вище його колін.

Учепившись руками в кермо, Тенгіз раз за разом намагався ковтнути, проте йому ніяк не вдавалося, і він лише кавкав — геть як людина, яка вдавилася й от-от почне задихатися: борлак смикався вниз,

проте щоразу зупинявся, немовби наштовхуючись на невидиму перешкоду.

— Що це?.. — Від шаленого пульсу в Левіна замерехтіло в очах.
— Бля, звідки цей вилупок? Що він тут робить?!

Вузьке та блискуче листя верболозу сколихнулося, і худорлява постать, по-зміїному смикнувши головою, ступила крок уперед. Малюк вийшов із кущів на світло, постояв, а тоді повільно рушив до машини. У жовтому сяйві фар його обличчя нагадувало позбавлену рис маску. Засохла, ніби воском натерта шкіра туго обтягувала вилиці. Брудне волосся стирчало навсібіч.

Катя запхивькала. Мирослава втягнула носом повітря і заливисто заверещала. Невідомо, що їх шокувало більше: той факт, що щонайбільше семирічний хлопчак, на губах якого грала неприємна котяча посмішка, стискав у долоні довжелезного ножа із вигнутим лезом, чи повна відсутність у хлопця очей — на місці очних яблук зяяли похмурі, схожі на чорнильні плями заглибини.

— Чувак, назад! — Левін силкувався перекричати вереск Мирослави; його голос вирвався з-під контролю і тремтів. — Це якась йобана підстава — здавай назад!

Тенгіз виплюнув із горлянки щось нечленороздільне, кілька разів отупіло лупонув по гальмах, зрештою отямився, ввімкнув задню передачу й затопив до упору педаль газу, проте машина не зрушила з місця. Хай як сильно він натискав на педаль, дросель не спрацьовував, оберти двигуна не зростали.

— Що за херня?! — заволав Тенгіз.

— Назад! Валимо звідси! — надривався Левін. — Якого хріна ти стоїш?!

— НЕ МОЖУ!!!

Мирослава вичавила з легень рештки повітря і, кавкнувши, принишкла. Тієї самої миті радіо замовкло, панель приладів «ланоса» згасла, а двигун заглух, і наступна Левінова фраза провалилася в застояне болото мертвотної тиші:

— Тобто ти не можеш?

Хлопчак уже стримів перед капотом.

А потім тріснуло лобове скло...

Знову і знову

1

Лі вже півроку не готувала, і останнім часом Ярик дедалі частіше міркував про те, що почувається у власній кухні не так, як раніше. Наче чужий. Він довго зважував, у чому річ, і зрештою вирішив, що проблема в запахах, яких не вистачає. Колись охайна білосніжна кухонька тепер пахла спустошеністю. І сьогодні чомусь це відчуття було особливо сильним.

Ярик сів на табурет, уперся тім'ям у стіну й із-під напівопущених повік стежив за тріпотливим полум'ям над конфорками. За вікном вулиця вмивалася тихим дощем. Чоловік дивився, як мерехтливі смуги теплого повітря здіймаються над неминою плитою, і чекав, що закипить першим: молоко в емальованій каструльці чи вода в чайникові з чорним днищем і замацаною ручкою.

Лілія ще спала. Зазвичай дружина очунювала після денного сну невдовзі по четвертій, тож Ярик починав кип'ятити молоко за п'ять до четвертої, щоби до того, як Лі прокинеться, воно вже вистигло. Лілія обожнювала молоко з медом, але вже понад рік не могла пити гарячого.

Нагріваючись, металевий чайник спершу тихо потріскував, потім узявся невдоволено шипіти, і десь у проміжку між першим та другим з-за стіни долинув кволий голос:

— Ти повернувся?..

Ярик сіпнувся. Прокинулася. Скопив очі на годинник — хвилина до четвертої, Лі проспала менше як дві години. Щодня все менше й менше. Останніми ночами вона взагалі ниділа без сну, лише вдаючи, що дримає, аби не засмучувати його.

Чоловік підвівся, вийшов із кухні, обережно прочинив двері та зазирнув до кімнати.

— Прокинулася?

— Так.

У ніздрі вдарив міцний застоюний запах. «Провітрити б», — подумав Ярик, але Лі не дозволяла. Не через те, що боялася протягів, просто не хотіла. Чоловік раз чи двічі відчиняв квартиру, доки вона спала, проте після пробудження Лілія сердилася, наказувала зачинити, а під кінець узагалі заборонила наближатися до вікна. Ярик не розумів, що після того, як його дружина ослабла так, що вже не могла виходити на вулицю, її дратував сам запах свіжого повітря.

— Розбудив? — Чоловік намагався всміхатися, проте кутики губ уперто з'їжджали донизу.

— Ні. Я не чула, як ти заходив.

— Добре. Я готую молоко.

— А чай собі?

— І собі чай. Як завжди.

— Добре.

Приглушене шипіння плавно змінилося свистом.

— Вода закипіла. — Ярик кивнув у бік кухні. — Я зараз.

Він заскочив до кухні, метнувся до плити, проте застиг за крок від неї, немовби наштотхнувшись на невидиму перешкоду. Чайник продовжував надриватися від свисту, проте Ярик дивився не на нього, а на каструлю з молоком, відчуваючи, як на очах закипають сльози. Молоко зіслося — в облупленій каструльці шумно клекотіла брудно-біла грудкувата суміш.

— Сука... — крізь зуби процідив чоловік.

Він тричі перепитував, чи молоко сьогоднішнє. Наголошував, що купує для хворої дружини, вона не любить магазинного, і тому він згоден переплатити, аби молоко було свіжим. Продавчиня на ринку — охайна жіночка у простенькому пальті з, як йому тоді здалося, добрими очима — запевнила, що так, свіже, свіжішого просто бути не може, не вранішнє, а надоєне після обіду, вона щойно з потяга.

— Довбана сука. — Він прикусив губу, щоб не розкричатися.

Із кімнати долинув голос Лілії: напевно, запитала, чи все гаразд, бо чайник усе ще заходився свистом, але Ярик нічого не чув. Тремтячими руками він узяв рушник, стягнув каструлю з плити й одним махом вилив молоко назад до літрової банки.

Тонке скло, сухо скрипнувши, тріснуло.

— Блядь!

Ярик аж зубами клацнув від злості, а потім застиг, чекаючи, що банка розколеться і грудкувата молочна каша розіллється стільницею, проте скло витримало. Не зводячи очей з тріщини, чоловік поспіхом дістав із шафи іншу банку, відкрутив гарячий кран, виждав, поки вода стече, і підставив банку під струмінь. Коли скло нагрілося, перелив до неї молоко, а тріснуту вкинув до смітника. І лише після того погасив вогонь під чайником.

— Що трапилося? — безперестану повторювала Лі. — Що трапилося?

Ярик почув шарудіння ковдри, яка сповзла на підлогу, і здогадався, що дружина намагається підвестися. Він удруге, цього разу до крові, прикусив губу. Погляд туманило слізьми. Чоловік потрусив головою, навпомацки відшукав пластикову кришку, накрив нею банку, безшумно вийшов до коридору, похапцем, наче злодій, надягнув куртку, взув кросівки і, притиснувши банку до грудей, вилетів із квартири.

Вологий асфальт понуро вилискував після дощу.

Ярик підтюпцем перетнув проспект і, тулячи банку до грудей, навпростець через калюжі заквапився до ринку. В голові немовби гуло тисячоградусне полум'я, тієї миті чоловік був ладен віддати півжиття, аби жінка була на місці. На перехресті Мазепи та Полуботка він повернув ліворуч і на ходу почав думати, що їй казатиме. Щось образливе. Огидне. Щось таке, щоби принизити, морально її розчавити.

Утім, що більше Ярик наближався до ринку, то дужче розпухала колюча грудка в горлі, і коли, проминувши пожежну станцію, він побачив жінку, яка впарила йому скисле молоко, горло сперло так, що чоловік ледве не задихнувся.

На перехресті Полуботка та Сагайдачного Ярик кілька секунд постояв, стискаючи й розтискаючи кулаки, потім перебіг дорогу та попрямував до неї. Тепер уже повільно, не поспішаючи, ніби звір, що підкрадається до жертви. Коли до торговки залишалось кроків двадцять, Ярик відтулив банку від грудей і поніс перед собою,

обережно, наче дивовижну магічну кулю чи, радше, ємність із нітрогліцерином, яка от-от вибухне. Всередині бовталася мутнувата рідина.

Саме тоді, коли він випростав руки, жінка його й помітила. Вона стояла під кривим жерстяним навісом, продукти на продаж — молоко у пластикових пляшках, сир та овочі — лежали на обтягнутій целофаном фанері біля її ніг. На вигляд — років п'ятдесят, точно не більше за п'ятдесят п'ять. Охайне сіре пальто, в'язана шапка. Обличчя порцелянкової ляльки. Якби не засмальцьована ганчір'яна сумка для грошей і рукавиці зі зрізаними пальцями, була б викапана вчителька молодших класів.

Ярик зупинився за крок від навісу. Хотів вишкіритися, та не наважився: повіки знову набрякли вологою, і він боявся, що найменший порух лицьових м'язів струсить сльози на щоки. Жінка мовчала. Сірі очі з-під коротких, неначе обпалених вій сторожко промацували Ярикове лице.

— Ти... — захрипів він, — ти...

Вона не опустила погляду.

— Я ж казав, це для дружини, я...

Після згадки про Лі його несподівано прорвало. Сльози просто ринули з очей, і за секунду чоловік мав такий вигляд, наче хтось хлюпнув йому в обличчя водою.

Жінка мовчки полізла до сумки по гроші, проте Ярик того не побачив. Він хотів присоромити її, а натомість розпустив нюні й тепер сам паленів од сорому. Він схлипнув, зіщулився і вперся поглядом у банку. А потім хтось немовби вгатив йому кулаком у груди: чоловік голосно кавкнув, підніс банку над головою та щосили торохнув нею об асфальт.

Банка із дзенькотом розлетілася, уламки, шурхочучи, сипонули навсібіч. Під ногами у Ярика розпливлася біла каша, схожа на ляпку чийогось блювотиння. Наступної миті його обліпили недобрі нашорошені погляди. Дівчина, що проходила неподалік, сахнулася, наче від прокаженого. Невисока, зовсім літня продавчиня, що займала місце далі під навісом, завбачливо відступила на тротуар, тицьнула в нього пальцем і смачно вилаялася.

І тільки жінка, що продала скисле молоко, нічого не сказала. Стояла й не рухалася, начеб із воску відлита, не наважуючись витягти

руку з сумки із грошима.

Задихаючись від люті й огиди до самого себе, Ярик розвернувся й побіг геть.

Лі, склавши руки, сиділа на дивані. Чекала на нього.

Ярик шумно ввалився до квартири, роззувся, кинув куртку на підлогу, пройшов до кімнати, сів на ліжко поруч із дружиною. Лілія піднесла худющу руку, геть як воронячу лапу, та провела пальцями по його волоссю над скронями.

— Пробач, — хрипнув він.

— Ну чого ти? — Лі кволо всміхнулася. — Всяке буває. — Вона розуміла все без слів.

— Хотів, щоби було свіже. Тричі перепитував...

— Ш-ш-ш... — На ще одну усмішку сил не вистачило, тож вона просто дивилася на нього тихими беззахисними очима. — Купи магазинного.

— Добре. Так. Так і зроблю. Просто віддихаюся.

— Дрібниці.

— Знаю. Куплю магазинного. Зараз збігаю.

Він підвівся, проте зам'явся, згадавши, що не забрав у торговки гроші. А мав би. Гроші в нього вже майже скінчилися.

Лі немовби прочитала чоловікові думки.

— Більше немає грошей, так?

Удруге за тиждень Ярик помітив, що дружина ховається від світла в його тіні, нібито боїться, що воно її обпече. Чи забруднить.

— Ні. Гроші є.

Він усміхнувся, проте ввести дружину в оману не вдалося. Лі завжди відрізняла його звичайну усмішку від тієї, коли всміхався лише рот, а очі залишалися сумними.

Жінка опустила голову.

— Я надто довго прожила, так?

Ярик здригнувся, ніби від ляпасу. До горла підкотила нудота.

— Господи, Лі! Не кажи такого! — Він став на коліно, взяв її за руки; шкіра на долонях вже не здавалася, а справді була прозорою. —

У нас є гроші. Не переймайся, я... — Ярик замовк. Лі однаково знала, що чоловік уже понад рік не брався за камеру. — Піду до супермаркету, куплю молока. І щось на вечерю. Добре?

Жінка кивнула.

Ярик вийшов з під'їзду й повільно поплився до «ЕКО-маркету». Над головою перехрещувалися дроти із неначе нанизаними на них птахами. У калюжах відбивалося похмуре небо. Було холодно. Похнюпившись, він зупинився над однією з калюж. Звідти, неначе з каламутного дзеркала, у нього тупилося власне відображення, оточене німбом із сіро-чорних хмар. І тоді Ярик подумав, що Лі, хай як це жорстоко прозвучить, насправді мала рацію: вона прожила набагато довше, ніж він розраховував.

Пухлину виявили три роки тому. Гліобластома. Найбільш агресивна пухлина мозку. Почалося з того, що Лі не могла звестися на ноги впродовж перших хвилин після пробудження. Прокидалася, підхоплювалася з ліжка і тут-таки, наче підкошена, падала на підлогу. Не щодня, але щоразу на лівий бік. За хвилину-дві розходжувалася, і далі впродовж дня почувалася цілком нормально. Спершу це було трохи смішно, проте за місяць ранкові падіння почастишали, і Лі звернулася до лікаря. На першій же томографії побачили величезну, завбільшки з кулак, пухлину в правій півкулі її мозку.

Прогноз був невтішним. Пухлина виявилася неоперабельною, онколог сказала, що навіть за умови агресивного лікування Лі протягне не більше ніж п'ятнадцять місяців, та оскільки без лікування їй не давали навіть трьох, Ярик переконав дружину боротися. І не дарма. Організм Лі добре зреагував на темозоломід^[6], і за півроку виснажлива радіотерапія та постійне вливання в кров убивчого коктейлю з темозоломиду, цисплатину й доксорубіцину повністю знищили пухлину.

Ніхто, звісно, не тішив себе ілюзіями — хіміотерапія прибрала пухлину, але не ракові клітини. Лікарка попередила і Ярика, і Лілію, що лікування є паліативним, сучасна медицина не знає, як позбутися гліобластоми, й пухлина так чи так повернеться. Ярикові було начхати, він заліз у борги, та найважливіше — вони відвоювали у смерті майже рік.

Пухлина повернулася через півтора року. Насправді головний біль і смертельна втома з'явилися раніше, просто Лі як могла довго не

говорила про них чоловікові.

Після обстеження, що виявило рецидив, Ярик змусив дружину погодитися на новий курс терапії. Він до останнього сподівався, що вдасться обдурити смерть удруге, проте цього разу чутливість ракових клітин до темозоломіду й інших протипухлинних препаратів знизилася, пухлина продовжувала рости, і півроку тому лікування припинили.

Насправді Ярикове життя почало розвалюватися задовго до рецидиву, просто розвалювалося воно так повільно, що він іще майже рік цього не помічав.

Ярик працював весільним фотографом, і коли Лі захворіла, вирішив не відмовлятися від замовлень — для лікування були потрібні гроші, але проблема полягала в тому, що успішність весільного фотографа значною мірою залежить від його вміння порозумітися з людьми, яких фотографує, а Ярик, бачачи, як на очах марніє його дружина, безповоротно втратив здатність лестити та загравати. Він злився на людей. Не міг дивитися, як хтось радіє й розважається тоді, коли його дружина лежить під крапельницею, що крапля за краплею вливає в її тіло смертельну отруту, добре розуміючи, що ця отрута не допомагає, а лише відтягує неминуче. За півтора року замовники відпали самі по собі. Коли в Лі стався рецидив, Ярик уже місяць не мав роботи. Ніякої роботи взагалі.

Потім, після припинення лікування, лікарка дала Лі щонайбільше три місяці. Втім, вони минули, за ними минули ще три, Лі перестала їсти тверду їжу, майже не спала вночі, пила щодень більше знеболювальних, але не помирала.

У Ярика тим часом закінчилися гроші. Друзі більше не відповідали на його дзвінки, жоден із банків не погоджувався надати йому кошти в кредит, однак чоловік не панікував і не ремствував. Він видер дружину з лап смерті на довгі три роки, а отже, воно було того варте. Дорогою із супермаркету він лише зважував, що першим продати, і зрештою зупинився на одній зі своїх найстаріших фотокамер — «Canon 700d» з кітовим об'єктивом^[7].

Борха чекав на неї біля входу до парку Педральбес. Злата побачила хлопця, щойно завернула на проспект Діагональ. Він стискав під пахвою продовгуватий паперовий пакет коричневого кольору, а вільною рукою махав їй. Злата підійшла, вони обійнялися.

— Маєш чудовий вигляд, — сяйнув білосніжними зубами іспанець.

— Ти також! — стримано всміхнулася у відповідь дівчина. — Вибач, що потурбувала.

— Усе гаразд.

— Якби знала, що до вильоту буде чотири години, купила б сама.

— Кажу ж, мені неважко. — Борха відгорнув верхню частину пакета, показавши темне горлечко винної пляшки. — Вона?

— Вона!

— Тримай, — передав пакунок Златі.

— Двадцять євро, так?

— Ага.

Злата взяла пляшку та простягнула хлопцеві блакитну двадцятиєврову банкноту. Борха, зіжмакавши, сховав купюру до кишені, а тоді кивнув на припаркований неподалік мопед.

— Я не поспішаю, якщо хочеш, можу підкинути до аеропорту.

— Дякую, але мушу спершу зібратися, забрати речі з готелю.

Вони попрощалися, і Борха, з третьої спроби завівши дирчик, поїхав. Злата поклала пляшку до сумки (горлечко по-зрадницьки вистромлювалося назовні), розвернулася і закрокувала до готелю. Пляшку вона купувала для батька, тож, завернувши на вулицю Джона Мейнарда Кейнса, несподівано захотіла йому зателефонувати. Дівчина дістала телефон, набрала номер.

— Тату, привіт!

Із динаміка спершу долинуло скрипуче покашлювання, ніби хтось грався іржавою завісою, а потім почулася хрипка відповідь:

— Привіт.

Злата була пізньою дитиною. Дуже пізньою. Її матері було сорок п'ять, а батькові щойно виповнилося п'ятдесят сім, коли вона народилася.

— Як ти? — запитала дівчина.

— Мені вісімдесят три, все хріново, я скоро помру.

Попри те що батько її не бачив, Злата закотила очі. Так, йому справді вісімдесят три, а вона досі не звикла до його жовчної іронії та по-юнацьки пласких жартів.

— Жартую, звісно, — бадьористо кречнув він. — Усе добре. Поїв, посрав, захотів покурити, півгодини шукав, куди поклав цигарки, але зрештою згадав, що років двадцять тому кинув. Як завжди, коротше. Що в тебе?

— Я вже звільнилася.

У Барселоні Злата брала участь у конференції з проблем стійкого розвитку, що проходила на базі UPC, Каталонського політехнічного університету.

— І як пройшло?

— Гарно.

— Барселоною гуляла?

— Ні, па. Багато роботи було.

— О, тебе що, на цепу тримали?

— Ні, але я не могла піти. Було дуже цікаво. Ми говорити про те, як зменшити вміст токсичних відходів у зливних водах великих міст, ну і як узагалі побудувати систему водопостачання сучасного міста, щоби вона якнайменше шкодила екосистемі.

— Начхати на твої екосистеми, — пробурчав старий, — я однаково незабаром відкинуся.

— Тату!

— Ну а що, ні? Скільки мені ще цю волину тягнути? До сотні? Боже збав! — Він удавано сердито гмикнув, а тоді, старанно імітуючи улесливість, мовив: — Розкажи краще, що привезеш мені з Іспанії.

Злата заусміхалася.

— Я дещо купила.

— Казала ж, ніби тебе нікуди не випускали, — голос став скрадливо-зацікавленим.

Дівчина задерла підборіддя і примружилася, підставляючи обличчя сонцю. Батьків баритон уже давно не лився й не жебонів, як раніше, утім він не втратив уміння обгортати її словами, невідь-яким чином підживлюючи й оновлюючи. Незмінно насмішкуватий, хрипкий голос немовби накладав невидимі шви на найдрібніші подряпини, що залишало по собі життя.

— Попросила знайомого іспанця купити.

— І що? Він купив?

— Купив.

— Глушман чортів! — прогорлав батько в трубку. — Я питаю, що він купив?

Злата розсміялася.

— Не скажу.

— Я можу здохнути, поки ти повернешся. Це ж, бляха, чотири години летіти!

— Тату...

— І потім ти до кінця своїх днів мучитимешся через те, що я врізав дуба, так і не дізнавшись, що ти мені привезла.

— Господи, тату! Добре! Добре, я розповім, тільки припини ці розмови про смерть!

— Ну то що це?

— Пляшка «Сарто Arriba».

— О-о-о... — Схоже, їй вдалося його здивувати. — Ти пам'ятаєш?.. — пробурмотів він.

— Звісно.

Старий зашморгав.

— Ти що, плачеш? — вражено запитала Злата.

— Та ну! Якась херня до носа влізла! — Утім, вона знала, що це не так. Іще раз шморгнувши, батько замріяно мовив: — Ми з твоєю мамкою колись розпивали її на пляжі... на цьому... як його?.. От бісова старість! Я бачу той клятий пляж перед очима, наче зараз на ньому стою, але не можу пригадати назву!

— Нова Ікарія, — підказала Злата.

— Та-а-ак, точно... — задоволено прогудів він. — Нова Ікарія. В саму лише назву закохаєшся. І там ще пісок такий, дрібний-дрібний... І чистий.

Кілька секунд обоє мовчали. Потім батько діловито поцікавився:

— Коли летиш?

— Виліт за п'ять до сьомої.

— Набереш, як сядете в Борисполі.

— Ти вже, мабуть, спатимеш.

— Яке спатиму? Ти новини дивишся? Я останній раз нормально спав іще за Ющенко. Набереш, коротше. Я чекатиму.

— Добре.

Злата дійшла до готелю. Речей багато не мала, тому спакувалася швидко, спустилася на рецепцію і попросила викликати таксі до аеропорту Ель-Прат.

Машина з'явилася за три хвилини. Таксист допоміг завантажити сумку в багажник, заповідливо відчинив дверцята, та перед тим, як сісти, Злата затрималася та кілька секунд — щось зважувала. Зрештою звела погляд на водія.

— Ми можемо перед аеропортом заскочити на Нову Ікарію? Я знаю, це гак, але якщо вам не важко...

— Platja de la Nova Icària? — уточнив таксист.

— Так, будь ласка.

Водій ледь помітно кивнув:

— Як скажете.

І вони поїхали.

На пляжі — порожньому за такої погоди — Злата вилила воду з пластикової пляшки, яку захопила з номера, відійшла подалі від брукованої доріжки, туди, де вже майже не виднілося слідів, і, присівши, набрала у пляшку піску. Таксист, звисивши руку з вікна, мовчки спостерігав за нею.

Рейс 3068 авіакомпанії «Ryanair» приземлився в Борисполі за двадцять до півночі. Злата, ще навіть не вийшовши з літака, зателефонувала батькові, проте він не відповідав. Подумки дорахувавши до десяти, вона скинула виклик. Вирішила, що тато, мабуть, таки заснув.

Дівчина швидко проминула паспортний контроль, забрала сумку з багажного конвеєра, взяла таксі й о пів на першу вже була вдома.

Значно пізніше вона згадуватиме, що сумка на коліщатках, з якою літала до Європи впродовж останніх років, іще в митній зоні Борисполя видалася легшою, ніж на реєстрації в Барселоні, проте хвилюватися Злата почала, лише переступивши поріг квартири. Знімаючи взуття, вона несподівано помітила, що на одному з бігунків застібки-блискавки не вистачає язичка. Не роздягаючись, дівчина зтягла сумку до спальні, розчахнула її й застигла. Сумку абсолютно

точно відкривали. Одяг і папери, які вона так старанно поскладала в барселонському готелі, було хаотично перемішано. Злата схилилася над сумкою, встромила досередини руку, проте відразу, наче обпечену, відсмикнула її.

— Зараза!

Весь одяг був у піску.

«Відкрутилася кришечка», — перше, що проскочило в голові. Злата подумки вилаяла себе, хоча тут-таки пригадала, як ретельно закручувала пляшку з піском, сідаючи в таксі. Хай як метеляло сумкою в польоті чи на багажному конвеєрі, кришка не могла сама по собі відкрутитися.

І тут до неї дійшло. Спершу лише здогадка, що обдала нутрощі холодом. Злата вдруجه нахилилася, дістала з сумки кілька течок із паперами, здмухнула з них пісок, а тоді взялася гарячково промацувати одяг.

— Ні, — здогадка переросла у певність. — Бляха, ні!

Пляшки з вином не було. Дорога двадцятиєврова «Carro Arriba» зникла.

Злата відчула під одягом пластикову пляшку з піском. Витягла її. Пластмасова кришечка була на місці, міцно закручена, от тільки піску всередині виявилось вполовину менше, ніж до вильоту.

Пластмасова кришечка на місці.

Упродовж кількох секунд Злата тупо витріщалася на напівпорожню пляшку. Потім іще раз, хоча вже не так ретельно, промацала одяг. А тоді сіла й розплакалася.

Її мама померла у травні 2015-го, і за наступні три роки Злата неабияк зблизилася з батьком. Тобто вони й раніше були близькі, просто після матеріної смерті дівчина напрочуд чітко усвідомила, що й батькові не так багато залишилося. Власне, за ці роки вона майже ні з ким, окрім батька, не спілкувалася. Не вистачало часу. Та й бажання особливого не було. Саме через те Злата так хотіла привезти татове улюблене іспанське вино, їй навіть снилося, як вони розпивають його за вечерею, і говорять про маму, і згадують, як разом їздили на відпочинок до Європи, поки ще мама була жива, а тепер...

Вантажники в Борисполі обнишпорили її сумку, поцупили вино, а натрапивши на пляшку з піском, вирішили ще й позбиткуватися:

відкрутили кришечку й висипали половину піску просто в сумку. А потім кришку закрутили.

Злата взяла до рук пару джинсів, розгорнула їх. Усе було в піску. Він понабивався в кишені, в усі складки та шви. І одяг, і сумку тепер не відчистити, доведеться викидати.

— Худоба, — процідила вона. Ну чому? Чому чи не щоразу, повертаючись до цієї країни, вона зазнає приниження?

Озався мобільний. Не дивлячись на екран, дівчина приклала телефон до вуха й розпачливо викрикнула:

— Алло!

— Оу, ти чого?

Батько.

«Чорт», — Злата хутко втягнула шмарклі й витерла сльози (і знову — так ніби він міг її бачити), та вже було пізно.

— Чого плачеш?

— Усе гаразд, — голос зрадливо тремтів.

— Не все гаразд, я ще не зовсім без клепки: якщо жінка плаче о першій ночі, то не може бути все гаразд.

Злата спробувала змінити тему:

— Я розбудила тебе.

— Ні, ти мене не розбудила, я сам прокинувся. Не чув, як ти телефонувала. А тепер не викаблучуйся, кажи, що сталося.

— Вино... — Вона не стрималась і розридалася.

— Що? — сердився старий. — Кажи, що сталось! Пляшка розбилася?

— Ні.

— То що тоді?

— Його вкрали, — крізь схлипи витиснула Злата. — У Борисполі. Вантажники.

Батько зітхнув:

— Мала, та годі тобі. Це просто вино.

— Це не просто вино! — Злата рвучко вдихнула, намірившись одним махом викласти все, що думає: — Я стільки мріяла про те, як привезу його! Я стільки... — проте не змогла, похлинулася.

— Я б їх повбивав, — проскрипів батько, — але... ну справді, Злато... це лише вино. — Він помовчав і додав: — Приходь у неділю на лазанью.

- Прийду.
- Обіцяєш?
- Так, тату. Я прийду...

Утім вона не прийшла. Наступного ранку директор представництва ООН в Україні запросив Злату на конференцію, присвячену цілям стійкого розвитку, і дівчина у вихідні готувала доповідь.

А в понеділок її батька не стало.

Лікар сказав: помер уві сні. Без болю, без мук, просто заснув і не прокинувся.

6

Третя ночі. Ярик дочекався, коли Лі провалилася в сон, нечутно встав із ліжка, захопив з підлоги ноут і навшпиньки прокрався до кухні.

Світло вмикати не став. Відкривши ноутбук, установив найнижчу яскравість екрана, потім зайшов на olx.ua, замість реєструватися авторизувався через акаунт на Facebook і вже за хвилину друкував оголошення:

Продаю фотокамеру «Canon 700D» з кітовим об'єктивом 18—55 мм. Бонус — пульт дистанційного керування. Ціна — 9000 грн. Торг.

Фотографії камери він заготував заздалегідь і тепер лише завантажив на сайт.

Опублікувавши оголошення, чоловік хвилин п'ять безцільно блукав сайтом. Ярик розумів, що навряд чи хтось відповідатиме йому о третій ночі, проте спати не хотілося, тож він переглядав інші такі оголошення, аж поки заснув, притулившись головою до стіни.

Прокинувся о шостій ранку. Продерши очі, здивовано роззирнувся, але потім, натрапивши поглядом на ноутбук, усе пригадав. Кілька секунд посидів, тоді важко підвівся, розім'яв заанімілу шию й навшпиньки підступив до кімнатних дверей. Прислухався. Лілія ще спала. Повернувшись до кухні, засів за ноутбук.

У квартирі було холодно. Хотілося чогось гарячого, проте Ярик не наважився запалювати плиту, щоб не будити дружину. Натомість вивів

ноутбук з режиму сну й несподівано побачив у вбудованому в OLX месенджері вхідне повідомлення. Клацнувши мишею, став читати.

Слава 05:26

Перепрошую, що турбую так рано. Це стосовно вашого оголошення. Цікавить ваш фотоапарат canon 700d 18-55mm. Готовий його купити, але за умови, якщо відправите сьогодні. Це терміново. Зв'яжіться зі мною, коли зможете.

Ярик зайшов на OLX-профіль покупця. Зареєстрований з 2014-го. Потім повернувся до чату й відписав:

Ярик 06:13

Доброго ранку. Можу надіслати сьогодні.

Покупець відгукнувся миттєво, так наче чекав за комп'ютером:

Слава 06:13

Ви не спите? Можна зателефонувати?

Ярик скося перевів погляд на годинник у правому нижньому куті екрана, перевірів, чи на телефоні вимкнено звук, і відписав:

Ярик 06:13

Так.

Екран смартфона ожив майже відразу. Чоловік на секунду затримав погляд на номері, а тоді, затуливши рота долонею, відповів:

— Алло.

— Це Славик, стосовно фотоапарата.

— Так, я слухаю.

Ярик говорив упівголоса, і покупець збентежено уточнив:

— Усе гаразд? Я не заважаю?

— Ні, ні, слухаю вас.

— Ще раз вибачте, що так рано. Мені подобається ваша камера, але хочу запитати, ви з якого міста її відправлятимете?

— З Рівного.

— Чудово! Я з Житомира, а фотоапарат для батька. Він сьогодні приїжджає з Анголи.

— З Анголи? — не зрозумів Ярик.

— Так, він там перекладачем працює. Батько лише на один день і мріє про камеру. Якщо відправите сьогодні, я її беру. Якщо не зможете, тоді я не купуватиму, бо батько завтра ввечері вже повертається назад.

— Надішлю сьогодні, — сказав Ярик.

— Чудово! Житомир, «Нова пошта» № 3, Фоменко Святослав Юрійович. Мій номер вам висвітився.

— Так.

Обоє на кілька секунд замовкли, немовби не знаючи, що говорити. Ярик спробував завершити розмову:

— Тоді-і...

— У вас там написано «торг», — долинуло з динаміка.

— Так, але...

— Я розумію, що мені терміново й усяке таке, але, може, трохи скинули б?

Ярик насупився. Розмова невідь-чому не подобалася, виникало бажання якнайшвидше її завершити.

— Не знаю, я...

— Гривень п'ятсот, — тиснув Слава. — Ну?

— Добре.

— Тоді вісім п'ятсот, так? За «Canon 700D» з кітовим об'єктивом?

Гроші втрачати не хотілося, і Ярик раптом дещо вигадав:

— Так, вісім п'ятсот, — погодився, проте тут-таки додав: — Але тоді без бонусів.

— Це як?

— Якщо ви наполягаєте на знижці, пульт я залишаю собі.

Без камери той пульт йому ні до чого, втім Ярик вирішив ризикнути. І не прогадав. Після нетривалої паузи покупець озвався:

— Добре. Не знаю, чи треба буде пульт батькові, але нехай. Надсилайте з ним.

— Тоді ціна — дев'ять тисяч, — відкарбував Ярик.

— Так, — скрипнувши невдоволенням у голосі, погодився Слава, — дев'ять тисяч гривень.

— Святослав Фоменко, Житомир, третє відділення?

— Так.

— Накладений платіж?

— Так.

— Сьогодні до обіду надішлю, — і Ярик скинув виклик.

Попри неприємний осад від розмови, чоловік відчув радість, що камеру вдалося так швидко продати. Він зберіг у контактах номер Фоменка й одразу після того почув тихе шарудіння в кімнаті. Чоловік

пройшов із кухні до кімнати і, помалу прочинивши двері, зазирнув досередини. Дружина прокинулася.

— Уже ранок?

— Так, — сказав він. — Відкинути штори?

— Не треба. — Лі прибрала передпліччя від очей, однак затуманений погляд ковзав стіною понад Яриковою головою, і чоловік збагнув, що дружина його не бачить. — Я ще трохи полежу.

— Звісно. Зробити тобі щось? Хочеш теплого молока? Чаю?

— Ні, я просто полежу.

— Добре. — На неї було боляче дивитися. Жмутки пушку на тім'ї та скронях, що залишилися після останньої хіміотерапії, більше нагадували плісняву, а не волосся. — Піду поснідаю.

Вона мовчки покивала.

Ярик повернувся на кухню, проте снідати не став. Підступив до вікна, притулився лобом до шибки і, закусивши губу, спостерігав, як край неба наливається блідо-сірим кольором.

Слава Фоменко зателефонував трохи більше ніж за годину. Ярик перед тим, як відповісти, секунд п'ять тупився в телефон і супився.

— Слухаю.

— Доброго ранку ще раз! Це знову Славик стосовно камери. Ви ще не відправляли посилку?

Ярик звів очі на годинник — щойно перевалило за восьму — й спохмурнів. Хотів відповісти щось ущипливе — голос співрозмовника не знати чому викликав відразу, проте стримався.

— Більшість відділень працює з дев'ятої, я ще не виходив.

— Чудово! — зрадів Слава. — Бо я тут дещо вчитав.

— Що?

— «Нова пошта» стягує за грошовий переказ аж чотири відсотки. А чотири відсотки з дев'яти тисяч гривень — це... це...

Ярик швидко порахував у голові:

— Триста шістдесят гривень.

— Так і є. І це або я маю переплатити, або ви недоотримуєте. Розумієте?

Ярик замислено мовчав. Слава, витримавши паузу, правив далі:

— Я не платитиму, ви й так відмовилися зробити знижку, але, здається, і вам ці гроші зайвими не будуть. Так? — Ярик усе ще німував, тож голос у слухавці сухо повторив: — Так же?

Триста шістдесят гривень — невеликі гроші, проте в Ярика на той момент усього залишалось не більше від двохсот п'ятдесяти.

— Не будуть, — неохоче погодився він.

— Я можу перекинути вам гроші на картку, — сказав Слава, — але...

— Але що?

— Звідки мені знати, що це не кидалово?

Ярик забув зачинити двері, затхлий запах зі спальні поволі проникав до кухні.

— Нізвідки.

Запах застрягнув у носоглотці, і в голову полізли думки про зруйнований хворобою мозок дружини.

— Зробімо так: ви надішлете фотоапарат на моє ім'я, але під час оформлення вкажете якийсь «лівий», невідомий мені номер телефону, і платіж поставите невеликий, наприклад, п'ятсот гривень. Далі стежитимете за відправленням на сайті «Нової пошти», і коли воно прибуде на відділення в Житомирі, скинете мені скрін, замалювавши номер накладної. Я тоді знатиму, що ви мене не обманули, камера прийшла, перерахую вісім п'ятсот вам на картку, а ви мені скинете есемескою номер накладної. І ніхто не переплачуватиме за переказ.

Крім запаху, до свідомості просочився ще й кволий голос Лі. Вона щось запитувала, і Ярик почав хапати ротом повітря, розриваючись між телефоном і звуками, що долинали з кімнати.

— Ну то як? — напосідав Слава. — Такий варіант улаштовує?

Зі спальні почувся надсадний кашель, наче Лі щось застрягло в горлі.

— Я н-н... не знаю. Мені треба подумати.

Немає часу. Потрібно йти до дружини.

— Вам відомі моє ім'я та прізвище. Я вас не обманюю. І я не зможу забрати посилку, не маючи номера накладної.

Знову голос із кімнати. У Яриковій голові немовби заметалися вогняні пасма.

— Добре, — випалив він.

— Раптом що ви зможете скасувати відправлення, і мені його просто не віддадуть.

— Гаразд, я згоден!

— Окей! Тоді чекатиму завтра на скрін.

Ярик розірвав зв'язок і кинувся до спальні.

8

Перед тим як відправити фотоапарат, Ярик усе ж поцікавився у працівниці «Нової пошти», чи може адресат забрати посылку, не надавши ні есемес про її надходження, ні номера накладної. Операторка запевнила, що це неможливо, і Ярик оформив посылку: отримувач — Святослав Фоменко, накладений платіж — п'ятсот гривень, як номер одержувача вказавши мобільний дружини.

Вийшовши з відділення, він одразу надрукував покупцеві текстове повідомлення:

Камеру надіслав. Сказали, буде у вас завтра. Повернення коштів — 500 грн. На цю картку 5363 5423 0802 7135 скидатимете решту — 8500 грн.

Відповідь надійшла за півхвилини:

Що це за цифри? Залишок?

Ярик зупинився, насупився і взявся роздратовано набирати у відповідь: «Це номер картки Приватбанку, на яку вам треба скинути 8500 грн.», але за мить Слава Фоменко сам зателефонував. Перепросив, що відразу не здогадався, від кого отримав повідомлення, після чого запевнив, що все гаразд: номер картки він занотував і завтра впродовж дня чекатиме на скрін.

Ярик не встиг нічого сказати. У динаміку клацнуло, і дзвінок обірвався.

9

Він мав цілий день, аби скасувати відправлення, проте Лі тієї ночі взагалі не спала, чоловік біля неї не склепив очей і на ранок був як

причмелений. Тиша кіркою затверднула довкола нього, і він мусив напружуватися, щоби зрушувати з місця навіть найлегші думки.

Ще з десятої ранку Ярик постійно перезавантажував сторінку на сайті «Нової пошти» з інформацією про відправлення. Посилка прибула на третє відділення в Житомирі о 13:00. Тоді він зробив, як домовлялися: відсканував сторінку, замалював номер накладної й надіслав скан через Viber замовнику. Той повідомлення прочитав, але нічого не відписував.

О пів на другу Ярик зателефонував покупцеві. Слава спершу не відповідав, зрештою прийняв виклик і заклопотано пробелькотів, що так, так, усе пам'ятає, батько щойно приїхав, за півгодини будуть гроші.

Півгодини сплигло — і нічого.

Ярик сховався на ринок, на останні гроші накупив продуктів, повернувся додому й узявся раз за разом оновлювати сторінку на своєму акаунті у «Приват24». Гроші не надходили. За кілька хвилин до четвертої він знову зателефонував Славі Фоменку — виклик пішов, але ніхто не відповідав.

О пів на п'яту Ярик облишив «Приват24» і перемкнувся на сайт «Нової пошти». Відкрив розділ «Відстежити/Оплатити», ввів номер накладної, а потому майже щохвилини натискав «Перезавантажити сторінку». О 17:38, після чи не сотого перезавантаження, статус посилки несподівано змінився із «Відправлення прибуло» на «Відправлення отримано».

У Ярика завмерло серце. Як?

Чоловік щойно потягнувся до смартфона, як той тут-таки оглушливо завібрував. Телефонував Фоменко. Ярик прийняв виклик.

— Ми відправили гроші, — тон був різкий, найжачений. — Чому ви не надсилаєте номер накладної?

Від такого натиску Ярик розгубився.

— Я... Ні, ні, чекайте.

— Ми з батьком на «Новій пошті», гроші вже давно мали прийти. Кажіть ТТН!

— Почекайте. — Не прибираючи телефон від вуха, чоловік перемкнувся на вкладку з «Приват24» й оновив її. Кілька секунд, поки сторінка перезавантажувалася, він іще тишив себе надією, що це

непорозуміння, але потім... Ярику стало важко дихати. — Нічого не прийшло!

Співрозмовник перейшов на «ти» й заговорив підкреслено грубо:

— Чувак, ти взагалі припух?! Ти що, мене кинути хочеш? Сука, я тобі щойно скинув вісім п'ятсот, давай жени накладну!

Ярик затремтів, пекуча хвиля жару піднялася з грудей і затопила обличчя. Він розтулив рота, але поки зважував, що сказати, телефон біля його вуха коротко завібрував, сповістивши про надходження текстового повідомлення.

— Почекайте, — повторив він. — Мені прийшло есемес. Я зараз...

Він відсмикнув телефон і втупився в екран.

+38 050 339 4682

З термінала iBox № 4288 Вам прислали 8500 UAH. Час відправлення — 17:17. Подробиці на www.ibox.ua.

Вони його геть за ідіота мають? Звичайний МТС-номер, ні балансу по картці, нічого.

Руки затремтіли так, що літери та цифри попливли перед очима.

І про що, чорт забирай, узагалі йдеться? Яка накладна? Посилку вже забрали!

Ярик приклав телефон назад і здушеним голосом промовив:

— Це есемес не від банку.

— Як це не від банку? — надривався голос у слухавці. — Як це, блядь, не від банку?! Козляра довбаний, я тебе зарію нахер, повертай бабки або давай накладну!

Ярик повільно опустив руку. Голос у смартфоні продовжував плюватися погрозами. Чоловік утупився в екран із таким виразом, наче стискав у кулаці змію й намагався збагнути, звідки вона взялася. Лють спіраллю закручувалася в грудях.

Він засопів биком і уявив, як скручує зап'ястя кривдника пластиковими хомутами, як прив'язує його до крісла, а потім одну за одною просвердлює електродрилем дірки в його колінних чашечках... Зрештою сигнал обірвався, і тиша каменем повисла на Яриковій шиї.

Чоловік сів за ноутбук, зайшов на www.ibox.ua, налитими кров'ю очима проглянув сайт, спробував пошукати термінал за номером 4288, але, певна річ, нічого не виявив. Такого терміналу не існувало.

І тоді Ярик розм'як. Обхопив голову руками й застогнав, коли раптом телефон задзижчав знову. Чоловік сіпнувся і скопив погляд. Не Фоменко, ні. Телефонували з невідомого номера. Тремтячими, наче в алкоголіка, руками натиснув «Відповісти».

— Доброго дня, — сухий незнайомий голос, погана дикція, зате виразний російський акцент, — мене звати Іван, я представник служби безпеки Приватбанку. Чи очікуєте ви на транзакцію?

— Що? — Ярик не встиг навіть здивуватися — лють знову застрибнула в голову. Він не хотів, але розумів, що мусить відповідати, мусить зачепитися за них, і прохрипів: — Так, очікую. — Слова доводилося немовби з корінням видирати з горла.

— Треба зафіксувати дані. З вашою карткою були якісь проблеми. Вам треба вказати номер картки.

Погляд заслало гарячим туманом. Ярик прохрипів:

— Як ви забрали посилку?

— Яка посилка...

— Де ви взяли номер накладної? Хтось із вас працює вантажником на відділенні? Чи ви заплатили вантажнику, щоби він підглянув ТТН?

Пауза. Співрозмовник, який, вочевидь, не був ані Іваном, ані представником служби безпеки Приватбанку, виявився ще й нікудишнім актором. Поквапливим і дещо ображеним голосом він продзвякав:

— То ви будете підтверджувати переказ?

— Ні.

І на тому все, дзвінки припинилися. У кухні знову запала тиша.

Наступного ранку Ярикові надійшло від «Нової пошти» есемес про те, що на п'ятому відділенні міста Рівного він може отримати п'ятсот гривень. Переборовши огиду, чоловік одягнувся та поплентався по гроші.

О чверть по одинадцятій, коли Ярик, затиснувши в долоні п'ять стогривневих папірців, повернувся додому, Лі вже не дихала. Чоловік мовчки відтягнув важкі штори — світло, що залило кімнату, на

секунду оглушило його, — потім розчухнув кватирку навстіж, впустивши до кімнати прохолодне повітря, а тоді сів поруч із дружиною, що згорнулася калачиком на ліжку, і довго сидів, мружачись на запорошене світло та прислухаючись до тихої пульсації крові у вухах.

Намагався не торкатися захололого тіла й уявляв, нібито Лі просто заснула.

11

Минуло два тижні після похорону.

Злата зійшла з брукованої доріжки і, загібаючи кросівками мокрий пісок, побрела до води. Погода стояла кепська. Ворожий вітер плювався в її обличчя бризками, прибій пінився та сердито шипів. Далеко на сході злива вже батожила скляні хмарочоси, проте в цій частині Нової Ікарії дощу поки що не було. Як і людей.

Упродовж перших шести днів після батькового похорону Злата ні з ким не спілкувалася. Не заходила в соцмережі, вимкнула телефон, із квартири вибралася лиш одного разу, щоби купити поїсти. На сьомий день дівчина зателефонувала колезі з університету й попередила, що її не буде ще принаймні протягом тижня. Восьмого дня вона на трохи ввімкнула ноутбук, придбала квиток на найближчий рейс до Барселони й уже через чотири дні, у п'ятницю, літаком «Ryanair» полетіла до столиці Каталонії.

Дівчина підступила аж до лінії прибою, присіла навпочіпки, а тоді вперлася колінами в пісок. Джинси на колінах потемніли від вологи, проте Злата не зважала. Якийсь час, ледь розгойдуючись під натиском вітру, вона розглядала відображення хмар у каламутному дзеркалі води. Зрештою скинула наплічник, видобула з нього куплену напередодні пляшку «Camp Arriba», поставила її між колінами та сфокусувала погляд на темному склі.

Мабуть, хвилин п'ять Злата сиділа й не рухалася, втупившись у пляшку так, наче те вино було водночас і найдорожчою, і найогиднішою річчю з усього, із чим вона будь-коли стикалася. Біль помалу затихав, однаке після нього нічого не лишалося. Злата відвела погляд і стрепенулася, тільки коли великі краплі м'яко застукали по

піску довкола. Сталева поверхня води вкрилася тисячами дрібних цяток.

Злата скулилася й натягнула на голову капюшон. Потім дістала з кишені двадцятимілітровий шприц із голкою, заготовлений іще в готелі. Легенько збовтала і придивилася до його вмісту. Всередині була мутнувата рідина із зависсю дрібних білуватих частинок — розчин надзвичайно отруйного триоксиду миш'яку.

Відколупнувши крихітний шматок пластикового покриття, Злата встромила голку між корком і внутрішньою поверхнею шийки й почала обережно її проштовхувати.

Дощ посилювався. Вологі плями на джинсах розрослися аж до стегон, однак дівчина не зважала. Повільно й зосереджено протискувала голку. Зрештою, вирішивши, що ввела її достатньо глибоко, одним рухом упорснула вміст шприца у пляшку.

Порожній шприц Злата викинула до смітника на виході з пляжу. Пляшку з вином забрала із собою до готельного номера, де, обгорнувши одягом, заховала до наплічника. Ввечері наступного дня, реєструючись на рейс до Києва, дівчина здала наплічник у багаж.

Чотирма годинами пізніше, у Борисполі, сідаючи в таксі навпроти одного з виходів із терміналу D, Злата промацала вміст наплічника. Одяг був на місці, зате пляшки всередині не виявилось.

Так, біль відступив, і після нього нічого не залишилося, проте тепер з'явилося відчуття, ніби так і треба.

Найпершим пориванням було звернутися до поліції. Ярик запам'ятав ім'я і номер накладної, знав приблизний час, коли забрали посилку. Теоретично шахрая можна було б вистежити. Втім, що далі Ярик про це міркував, то більше переконувався, якою продуманою виявилась афера. Навіть якщо відшукає зловмисника, він не знайде ніяких підстав для притягнення його до відповідальності. У месенджері OLX не збереглося жодного слова про їхні домовленості — усі важливі розмови відбулися телефоном. Накладений платіж, який повинна була стягнути «Нова пошта», оті нещасні п'ятсот гривень, чоловік отримав. Які претензії? Ярик ретельно перечитав текстові

повідомлення на своєму телефоні. Ретроспективно найдужче вражало ось це: «Що це за цифри? Залишок?» Усе було продумано до найменших дрібниць. Жодного слова, за яке можна було б зачепитися. З юридичної точки зору все скидалося на те, нібито Ярик погодився продати фотокамеру Святославі Фоменку за п'ятсот гривень. Ну й продав.

Чоловік прогнав ім'я шахрая через Google та відшукав лише дві, пов'язані з Житомиром, згадки. Один Святослав Фоменко з Житомира був у списку боржників за квартплату. Ще один (може, той самий) 2014-го розмістив резюме на сайті work.ua, шукаючи роботу водопровідника. Слава Фоменко цілком міг бути кінченим алкашем, який навіть не підозрює, що його ім'я використовують для шахрайства в мережі.

Усі номери, з яких Ярикові телефонували чи надсилали есемес, наступного дня після смерті дружини були поза межами досяжності.

Один із небагатьох приятелів, які прийшли на похорон Лілії, вислухавши Ярика, порадив забути все. Облишити, як є. Він нічого не доведе, не поверне грошей, тільки змарнує час. І Ярик відчував, що приятель має рацію, а проте... чи не щоночі прокидаючись у ліжку, на якому останні півроку свого життя безсило провалялася дружина, він, давлячись застоюним повітрям і кусаючи до крові щоки, із жахом усвідомлював, що ніщо не може загасити пожежу в його голові. Ніщо, крім думок про помсту. Тільки вони рятували від кошмарної тиші.

На десятий день після похорону — десятий день майже без сну — Ярик вирішив діяти.

Він придбав нову sim-карту, зареєстрував новий акаунт у Facebook і, пройшовши авторизацію на olx.ua, виставив на продаж один із найкращих своїх об'єктів — «Canon 70-200 2,8L». Упродовж перших двох днів Ярик проігнорував кількох замовників, аж поки вночі четвертого дня не з'явився той самий Слава, з тією самою історією про батька, який на один день прилітає з Анголи, і навіть тим самим відділенням «Нової пошти» в Житомирі. Лише номер мобільного змінився. Телефонем Ярик говорив мало, а коли відповідав, навмисно хрипів, наче від застуди. Слава нічого не запідозрив. Домовилися, як і попереднього разу: відправлення на лівий номер, скрін із сайту, шістнадцять тисяч на картку й тисяча — накладеним платежем.

Ярик мерщій відправив об'єktiv, а наступного ранку, задовго до відкриття третього відділення, вже був у Житомирі.

Увесь той день чоловік провів перед «Новою поштою», оновлюючи статус відправлення щоразу, коли хтось заходив до відділення. Години спливали, люди приходили та йшли, Ярик мерзнув під сталевими небесами, впиваючись очима в обличчя кожного чоловіка, що опинявся у відділенні, проте статус залишався незмінним.

«Відправлення прибуло» змінилося на «Відправлення отримано» за сорок хвилин до закриття, коли Ярик уже майже втратив надію вистежити кривдника. Він прожогом заскочив до відділення. В середині — чотири стійки для оформлення вантажу, двоє працівниць і нічим не примітний клієнт. Середнього зросту, років тридцять. Чорна куртка, сірі джинси, русяве волосся. Він стояв перед чорнявою працівницею, чий ніс ледве вистромлювався над високою вузькою стійкою. Дівчина усміхалася, схоже, вони були добре знайомі.

Ярик застиг за кілька кроків від порога, стискаючи в одній руці телефон, в іншій — пакунок, що привіз із собою з Рівного. Клієнт у чорній куртці саме рушив іти, коли дівчина покликала його:

— Почекай, — вона, примружившись, вдивлялася у монітор, — ще щось лишилося.

Русявий зупинився, звів брови.

— Серйозно?

— Ще одна посилка.

— Звідки?

— З Борисполя.

Зморшки над бровами розгладилися.

— Це від брата.

Він? Чи не він? Русявий тримав на плечі невеликий рюкзак, у якому цілком міг лежати надісланий Яриком об'єktiv. А міг і не лежати. Що, як статус відправлення в мобільному додатку «Нової пошти» оновлюється не миттєво, і вилупок, який обікрив його, насправді вже давно забрався з відділення? Ярик спідлоба стежив за ними й не відразу зрозумів, що друга працівниця звертається до нього:

— Вам допомогти?.. Перепрощую, вам чимось допомогти?

— А?.. Що?..

— Чим я можу вам допомогти?

Ярик скося кинув погляд на пакунок у руці, пошарудів пакетом.

— Я хотів би... е... зробити... зараз. Я зараз. Зачекайте.

Він відступив до столика для перевірки вантажів і вдавав, ніби копирсається в пакеті. Насправді ж прислухався до розмови русявого та дівчини за першою стійкою.

— Знову вино? — запитала вона.

— Та мабуть. Або парфуми.

Голос. Ярик безшумно ворушив щелепою, немовби намагався схопити губами слова, що вилітали з рота русявого. Схожий. Начебто схожий. Подібний тембр, така сама вимова. Проте... певності він не мав.

— Де він їх бере? — Дівчина чекала, поки вантажник подасть посилку.

На обличчі русявого промайнула силувана посмішка:

— Ну, там, у Борисполі, знаєш, часом багаж губиться... і по нього ніхто не звертається. Таке буває. А буває, хтось везе забагато й викидає частину перед митницею, от мій брат і... — Вантажник виніс з-за ширми продовгувату картонну коробку. — Таке, коротше.

— Твій брат митник?

— Ні. Ну, тобто як. Не зовсім. Він відповідає за перевірку вантажу. За весь цей двіж із сумками.

— Круто.

І тут Ярик згадав про телефон. Повернувшись спиною до стійок, дістав мобільний і зателефонував за номером, із якого з ним контактували стосовно об'єктива.

— Дякую. — Русявий, прощаючись, незграбно хитнув у повітрі коробкою. Через секунду в кишені його куртки завібрувало.

У віконному відображенні Ярик роздивився, як чоловік, тримаючи коробку під пахвою, видобув із кишені телефон і швидко скинув виклик. Тієї самої миті виклик на Яриковому телефоні також обірвався.

Русявий пішов з відділення, а Ярик, почувуючись цілковито зруйнованим ізсередини, кілька секунд продовжував витріщатися на власне відображення у вікні. Бачив зліплені в нитку губи, думав, що все це жахливо неправильно, просто огидно, і водночас відчував, як щосекунди в його мозку залишається дедалі менше імпульсів, які могли б утримати від задуманого.

— Вам чимось допомогти? — долинуло з-за спини.

Ярик відмахнувся та вибіг на вулицю. Дорогою перед ним перекотилися кілька пластикових пакетів. Чоловік крутив головою і кліпав, чекаючи, поки очі при звичаються до темряви. За мить угледів русявого — той перетинав вулицю — і кинувся навздогін.

Холодне повітря обпікало шкіру. Ярик перебіг дорогу й заскочив у тінь однієї з двоповерхівок, що вишикувалися з лівого боку вулиці. Від збудження він надсадно хрипів, однак увагу жертви привернуло шарудіння пакета. Почувши шурхіт, чоловік у чорній куртці зупинився та обернувся. Тьмяне світло довкола них згустилося, на мить Ярикові здалося, ніби він пірнув під воду.

— Ти хто? — видушив із себе чоловік.

Ярик страшенно хотів розповісти. Він стільки разів уявляв, як випльовує шахраєві в обличчя: «Пам'ятаєш “Canon” за дев'ять тисяч? Пам'ятаєш? Моя дружина помирала, а я не мав грошей». Та на це не було часу. Ярик на ходу вихопив із пакета сокиру, збив чоловіка з ніг і двічі навідліг ударив лезом по голові.

Після першого удару русявий надривно закричав. Ярик сіпнувся, аж над закислими очима майнуло пасмо сального волосся, і всю силу вклав у другий удар. Після нього крик умиль обірвався.

Ярик нахилився впевнитися, чи шахрай мертвий, але відчув, що його от-от знудить, і рвучко відсахнувся. Якусь мить він отупіло витріщався на кров, що цебеніла з понівеченої голови на холодну землю, потім сховав сокиру назад до пакета, невідь-чому підхопив коробку з вином і швидко закрокував геть.

Ярик вийшов на Київську, звернув до центру, після чого, трохи поблукавши, дістався Шодурівського парку. Років дев'ять тому чоловік гостював у однокласника в Житомирі й тепер, більш-менш пам'ятаючи цю частину міста, без проблем відшукав пішохідний міст через Тетерів. Була майже дев'ята, темно, на доріжці нікого. Ярик досягнув середини мосту, переконався, що за ним ніхто не стежить, перекинув руку через поруччя і впустив у воду пакет із сокирою.

Майже чверть години чоловік стояв, спершись спиною на поручні й туплячись у провисле небо пронизливо холодного кольору, аж доки не згадав про коробку, яку забрав у небіжчика. Розірвав пакування, витягнув пляшку й у жовтуватому світлі ліхтарів роздивився етикетку. «Campo Arriba». Product of Spain. Потому дістав із кишені подарований дружиною швейцарський складаний ніж і штопором відкоркував вино.

Приклавшись до горлечка, Ярик зробив кілька великих ковтків.
Терпке вино змило затхлий присмак у роті та обдало приємним
холодом покусані зсередини щоки.

Трансфер

*Історія однієї великої поразки [уперше опубліковано в збірці
«Письменники про футбол», 2011]*

1

Думаю, минуло вже достатньо часу, і я можу розкрити окремі, до сьогодні не відомі широкому загалу подробиці ганебного програшу нашої найвідомішої футбольної команди. Йдеться про чемпіона України — ФК «Торпедо» (Київ).

Моя історія, на перший погляд, видасться вам неймовірною, ба навіть дещо неправдоподібною, проте уважний читач, пригадавши пристрасті, що вирували довкола кошмарного матчу між столичним грандом і напівпрофесійною провінційною командою, безперечно, знайде в розповіді раціональне зерно та, зіставивши всі факти, зрозуміє, що я нічого не вигадую.

Неймовірність цієї оповіді полягає, зокрема, в тому, що чинники, які зумовили розгром славетного «Торпедо», не мали жодного стосунку до самого матчу. Твердження щонайменше дивне, проте це щира правда... Словом, я краще почну, розкажу, як усе було, а ви вже робіть свої висновки.

2

Тієї ночі, коли ми з Тьомиком ушивалися з Києва, рятуючись від працівників італійського посольства, київської міліції, невеликої зграйки футбольних фанів (загальною чисельністю близько трьохсот п'ятдесяти осіб), чотирьох представників ФК «Торпедо» (Київ) і кількох найбільш затятих чиновників із Федерації футболу України, я подумки прокручував події останніх десяти днів, намагаючись з'ясувати для себе причини такого галасу. Після нетривалих міркувань мені вдалося виокремити два епізоди, котрі й призвели до того, що

преса цілком заслужено нарекла «найбезчеснішою і найогиднішою» поразкою в історії столичної команди.

Першим поштовхом до всіх подальших пригод став провал моєї афери з одноразовими окулярами для сонячних затемнень.

Пригадуєте, як на початку минулої осені вся країна готувалася споглядати повне сонячне затемнення? Позаяк затемнення мало відбутись у світлу пору доби та ще й припадало на вихідний день, а також не в останню чергу завдяки ЗМІ, які розтрубили про нього на всіх телеканалах, чимало народу захотіло побачити все на власні очі. На центральних майданах великих міст облаштували оглядові майданчики, люди об'єднувались і розчищали дахи власних багатоповерхівок, однак мало хто замислювався над тим, що навіть під час повного затемнення Сонце все ж зберігає достатню яскравість і може попалити очі тим, хто не знайшов, чим захиститися. Відтак у моїй голові зародилася геніальна ідея продавати невігадливі картонні сонцезахисні окуляри просто в натовпі, що спостерігатиме за подією. Унаслідок ретельного моніторингу ринку я підрахував, що в самих лише великих містах я зможу продати двісті сорок тисяч паперових окулярів.

Не довго думаючи, я позичив у знайомих бандитів необхідну суму американських грошей (готівкою, на нетривалий час, під скажені проценти), замовив у Китаї півконтейнера одноразових окулярів і підрядив вісімдесят п'ять, як це модно казати, ритейлерів — хлопців і дівчат — для розповсюдження товару в натовпі.

План був бездоганний. Окуляри повинні були продаватися по десять гривень за штуку. А що таке десять гривень, коли йдеться про подію вселенського масштабу, так? Зважаючи, що собівартість одиниці продукції з урахуванням розмитнення становила аж 89 копійок, я міг непогано на цьому піднятися. Чи то пак міг би, адже... все зійшло на пси через кляту погоду. В суботу, коли те чортове сонце затемнялося, над Україною цілий день лив дощ, а хмари стояли такі, що в обіцяний час повного затемнення на землі навіть не примеркло...

Замість двохсот сорока тисяч я продав аж сім штук, та й ті зі знижкою. Класичний епіс fail, що там говорити.

Після провалу за мною повсюдно совалися троє гевалів (довірені особи кредиторів), безперестану нагадуючи, що їм потрібні: варіант а) їхні двадцять чотири тисячі баксів, або ж — варіант б) — мої яйця.

Першого в мене не було, із другим я не мав бажання розлучатися. Утративши надію перепозичити в кого-небудь зі знайомих таку значну суму, я звернувся по допомогу до рідного дядька Стьопа, який уже сьомий рік працював механіком на заводі «Alfa Romeo» в Італії.

Дядько Стьопа, відверто кажучи, чоловік із дуже крутим норовом, тож до від'їзду я завбачливо не згадував про гроші. Спершу просто повідомив, що хочу його навідати, а вже згодом, прибувши до містечка Портелло поблизу Мілана, виклав суть проблеми та попросив родича провести стабілізаційне вливання в мою фінансову систему. Замість вливання дядько Стьопа ледь не дав мені в табло й запевнив, що мене, цитую, давно час підвісити за одне місце на якому-небудь ліхтарі, тож якщо головорізи, які мене переслідують, зрештою вчинять наді мною розправу, він за мене лише порадіє, мовляв, це всім нам піде на користь, кінець цитати. Я чемно подякував і забрався назад до Мілана. У мене, знаєте, ніколи не клеїлося з родичами.

Отака була перша причина.

Другою причиною всіх подальших негараздів став той клятий трансфер. Найгучніший трансфер літнього міжсезоння української Прем'єр-ліги. Наш футбольний гранд «Торпедо» (Київ) придбав у міланського «Інтера» молодого нападника Реймандо Джуніперо. Боси київського клубу виклали за футболіста нечувану суму, що могла б становити річний бюджет невеликого обласного центру в Україні, однак усі були щасливі й задоволені. Ну воно й зрозуміло: хороший понт дорожчий за гроші.

Уперше в історії українського футболу гравець такого класу в'їжджав до України, а не виїжджав із неї. Про трансфер писали всі ЗМІ, фотографія всміхненого русявого Реймандо прикрасила перші сторінки спортивних газет і журналів. Футболіст повинен був отримувати безпрецедентну, як для України, зарплату — 180 000 євро на місяць!

Усі ці епізоди започаткували дві вервечки подій, які певний час розвивалися незалежно одна від одної і, здавалося, були далекими від того, щоби перетнутися. Одначе Фортуна розпорядилась інакше. Абсолютно не пов'язані між собою історії перетнулися та міцно сплелися. І почалося це в салоні новенького «Airbus A320» компанії «Alitalia», що прямував з Мілана до Києва. Саме цим літаком, витративши останні заощадження, я повертався на батьківщину. І саме

цим літаком новоспечена торпедівська зірка Реймандо Джуніперо та його агент вилітали до столиці України.

Щоправда, була ще й третя, і то, напевно, найважливіша причина, без якої історія, що її хочу вам розповісти, була б неможливою в принципі. Ідеться про разючу схожість Реймандо Джуніперо й Тьомика, мого давнього напарника.

Річ у тім, що Реймандо походить з австрійсько-хорватської сім'ї і попри те, що має італійський паспорт і від народження проживає в Мілані, зовні зовсім не схожий на італійця. Молодий нападник на вигляд худорлявий, з високими вилицями, синіми очима й довгим русявим волоссям, що трохи кучерявиться, і це... ну геть мій Тьомик. Звісно, хлопці є далекими від того, щоби вважати їх близнюками, але з певної віддалі їх реально можна сплутати. Я навіть кілька разів кепкував зі свого товариша, тицяючи йому під носа «його» свіженьку фотографію на сторінках спортивних видань. А після того як інформацію про трансфер Джуніперо підтвердили, на мого напарника часом навіть показували пальцями в метро. Через це я глузував із нього ще більше. А дарма. Я не відразу розумів, які вигоди та перспективи обіцяє така рідкісна й дивовижна схожість.

Я збагнув, що доля підклала мені, певно, найкращий подарунок відтоді, як почав займатися бізнесом, лише коли перші дві причини цієї історії наклалися одна на одну в салоні літака, що прямував до Києва.

— Доброго вечора! Будь ласка, ваш посадковий талон.

Я кивнув у відповідь і передав стюардесі корінець квитка.

— Ваше місце — 14А. Трохи далі салоном. Ліворуч біля вікна.

Я ще раз кивнув і, подарувавши останній погляд бетонно-скляній будівлі «Мальпензи», зайшов до салону. Розмірене гудіння двигунів, що прогрівалися перед зльотом, розбавлене постукуванням сумок і саквояжів, які повільно заповзали в черево авіалайнера, стихло до майже нечутності. Парке й тепле повітря північної Італії заступила прохолодна, із пластиковим присмаком атмосфера пасажирського салону.

Протискаючись повз крісла, я міркував про те, що перспектива летіти до України мені зовсім не видається райдужною. У Києві на мене чекали великі дядьки з великим бажанням натовкати мені писок. І якби не закінчення терміну дії Шенгенської візи, я, напевно, залишився б в Італії. Проте заїдатися із представниками посольств і міграційною службою, тим паче однієї з країн Євросоюзу, також не хотілося.

Отак я сунув поміж кріслами та майже досягнув 14-го ряду, коли раптом просто перед собою побачив Тьомика. Голова виявилася настільки перевантаженою прикрими думками, що я ледь не вигукнув «Тьомо, привіт!», але, на щастя, вчасно схаменувся. Тихий голос десь на денці свідомості підказав, що друзяки тут бути не може. Після секундного заціпеніння до мене таки дійшло, що я бачу перед собою славетного Реймандо Джуніперо! Придивившись до нападника уважніше, я аж заплямкав від захвату та здивування: схожість із Тьомиком була неймовірною.

Футболіст займав крісло 15А, позаду мого місця. Поряд із ним, на 15В, сидів дебелий чолов'яга в дорогому костюмі, модельній шовковій сорочці з комірцем-стійкою та масивним золотим браслетом на правому зап'ястку. Агент, який супроводжував форварда до України.

Італійці про щось стиха перемовлялися й не звернули на мене уваги.

Закинувши рюкзак на багажну полицю, я повільно опустився на крісло. Несподівана зустріч приголомшила та змішала всі думки, наче інгредієнти салату олів'є. Я вперто силкувався повернути їх у попереднє русло, намагаючись вигадати, що робити з боргом чи куди тікати від кредиторів, але ті щоразу зіскакували на Реймандо Джуніперо, його агента, що більше скидався на сицилійського мафіозі і... і на мого Тьомика. У вариві, що аж кипіло в голові, раз за разом блискавками проскакувало: перше — мені доконечно та якомога швидше потрібно відшукати двадцять чотири тисячі доларів, і друге — Реймандо як дві краплі води схожий на Тьомика.

Ідеї замиготіли перед очима, неначе кадри кінофільму, який прокручують на великій швидкості. Попервах жодна із задумок не здавалася надійною та здійсненою, імовірність їхнього успішного завершення не дотягувала навіть до 30 %. Я не знав, із чого почати, з якого боку підступити до свого клопоту. І лише в одному не мав

сумнівів: я не можу дозволити їм піти просто так. Я мушу будь-що зупинити і футболіста, і агента, не давши їм потрапити на торпедівську базу. А далі... далі життя щось підкаже.

Хвилини за десять посадка закінчилася, і стюардеси взялися завчено переповідати про заходи безпеки на борту літака.

4

Небо стало мов чорнило, коли «Airbus A320» пішов на зниження.

За дві години польоту я так і не спромігся розродитися хоч яким-небудь дієвим планом, що гарантовано позбавив би міланський футбольний десант мобільності на українській землі. Обмізкувавши все спокійніше, я збагнув, що моє завдання насправді належить до найвищого, критичного рівня складності, адже для успішного його втілення мені треба нейтралізувати Реймандо та його агента щонайменше на місяць. Причому зробити все так, аби ніхто ні про що не здогадався.

Хай там як, у відчай я не впадав.

Одразу після посадки я нібито випадково наступив футболістові на клешню.

— Ауч! Обережніше, сракоголовий! — визвірився до мене футболіст. — Ці ноги коштують дорожче за твою туполобу довбешку!

На щастя, я не так добре знаю особливості італійської, інакше, боюся, позбавив би нахабу мобільності в прямому значенні цього слова.

— Перепрошую, друже! Я зовсім не хотів.

— У чому проблема? — агент уклिनився поміж нами. — Реймандо, ти окей? Він на тебе напав? Я викличу поліцію.

— Сеньйоре, не зчиняйте галасу. Не треба ніякої поліції. Я лише ненароком наступив на ногу вашому підопічному. Повірте, мені дуже незручно і я щиро перепрошую. Ба більше, як компенсацію я мав би за честь... е-е-е... ну-у-у... запросити вас обох на мою віллу на березі Дніпра... Так, так... А ввечері ми можемо покататися на моєму катері річкою...

Насправді я безсоромно брехав. Звісно, у мене немає ні вілли, ні катера, але я мусив якось за них зачепитися.

Коротун підступив упритул, майже впершись у мене животом. Потому щось пирхнув і, взявши Реймандо під руку, повів його геть від мене.

— Може, завтра? Сеньйоре? — гукав я навздогін. — Залиште свою адресу!

— Відчепися, шмаркачу! — процідив агент англійською.

Заскочивши до автобуса, що неспішно котився рульовими доріжками до новенького, але абсолютно безглуздо збудованого термінала F, я дістав із кишені мобільний телефон і набрав номер 102.

— Алло, здрастуйте! Це поліція? — зашепотів у трубку. — Хочу зробити заяву. Щойно в Борисполі приземлився рейс PS312 з Мілана, на якому прилетіли два рецидивісти... Ре... що?.. Не редиски, а ре-ци-ди-віс-ти! Один кремезний, у світло-коричневому діловому костюмі, інший — пацан у спортивній куртці, синіх джинсах і білих кросівках. У їхній сумці вісім кілограмів коксу... ну, кокаїну... Так, наркотиків... Ви що?! Я не можу назватися! Все, до побачення. Більше не можу говорити. Вживайте заходів...

Через півгодини, коли більшість пасажирів міланського рейсу пройшла паспортний контроль і терпляче чекала на свій багаж, Реймандо й агента оточили двоє митників і зо двадцяттеро спецпризначенців.

Я стояв коло конвеєра та крадькома спостерігав, як розвиватиметься ситуація. Спецназівці спочатку перетрусили сумки італійців, потім, не зважаючи на нестримне верещання та погрози плечистого агента, ледь не роздягли їх самих догола. Але, зрозуміло, нічого не знайшли. Наостанок у підозрюваних іще раз перевірили речі, після чого відпустили.

Розлючені й страшенно пом'яті італійці посунули до виходу з аеропорту. Агент не припиняв нестримно клясти Україну та її порядки. Реймандо похмуро мовчав, певно, жалкуючи про непомірковане рішення перейти до клубу в Східній Європі. Я ж тихо вилаявся, закинув сумку на плече та посунув за ними.

На вулиці я зловив перше-ліпше таксі.

— Шефе, жени за отією тачкою, — тицьнув пальцем у світло-синій седан «Hyundai Sonata», куди щойно сіли Реймандо Джуніперо та його агент.

Водій, скоса зиркнувши на мене, кивнув. Мотор загарчав, і машина попрямувала до виїзду зі стоянки, тримаючись на віддалі кількох метрів від таксі з італійськими гостями.

Я вистромив голову з машини та звів очі вгору. Одне з Тьомикових вікон світилося. Отже, друзяка вдома. Не виходячи з автомобіля, я витяг із кишені мобілку та зателефонував товаришеві.

— Альо, Максе, — сонним голосом озвався мій напарник. — Ти вже прилетів?

Я набрав у легені побільше повітря та якомога бадьорішим голосом заторохтів:

— Так! Уже тут! На рідній землі! Зі мною... блін... стільки всього сталося. А ще я подумав, що нам потрібні свіжі ідеї! — Я завше заходив здалеку. — За останні місяці наш бізнес закостенів, а мізки атрофувалися! Правду я кажу? Правду! Тільки поглянь, до чого ми докотилися! Проте я не покладав рук, чувак. І на мить! У мене тут такою аферою пахне: ти в штани накладеш, коли почуєш!

— Де ти зараз? — перебив мене Тьомик.

— Під твоїм будинком.

— Так завалюй тоді. Розповіси все.

— Я... цеє... не можу...

— Чому?

— Мене таксист не пускає.

— Е-е-ем... А чого він хоче?

— Триста п'ятдесят гривень.

— Так дай йо... — Тьомик затнувся, збагнувши, в чому проблема.

— Скажи, хай почекає, я винесу гроші.

Невдовзі мій друзяка вискочив із під'їзду, розрахувався з водієм і впустив мене досередини. За хвилину ми вже заходили до його квартири.

— Пиво в холодильнику. Якщо хочеш чаю, готуй собі сам.

Я з вдячністю кивнув і почовгав на кухню по пляшку пива.

Коли я повернувся до кімнати, Тьомик, розвалившись на дивані, тримав на колінах ноутбук, лускав соняшникове насіння і дивився нову

серію мультиків «Happy Tree Friends» на YouTube. Я присів на диван поряд із товаришем, відкоркував зубами пляшку та зробив кілька великих ковтків. А потім виклав усе, як є:

— Тьомо, дружище, ми можемо легко та швидко заколошматити непогані бабки, але мені потрібна твоя допомога. Цього разу все залізно, чувак!

Артем підозріливо глипнув на мене. Він добре знав, до чого призводять 90 відсотків моїх ідей, що починаються словами «наколошматити бабки».

— Це безпечно? — гмикнув напарник.

— Абсолютно.

— Ти певен? Не так, як минулого разу?

— Звісно ні! Все буде пучком! Гарантую.

— Тоді валяй, я тебе уважно слухаю. — Артем поставив мультик на паузу.

— Я летів в одному літаку з Реймандо Джуніперо! — випалив я.

Тьомик поморщився, згадуючи, звідки йому відоме ім'я.

— Це нападник міланського «Інтера», — підказую. — Тобто колишній нападник. Цього сезону він перейшов до нашого «Торпедо».

— А-а-а... Пригадую, пригадую. Трансфер століття.

Несподівано Артемове обличчя витягнулось, а в очах зринула настороженість. Схоже, він пригадав іще дещо.

— Я кілька разів показував тобі того шмаркача в газетах, — тим часом правив далі я. — Ви з ним схожі, як дві краплі води! Однаковісінькі. Я їхав за футболістом і його агентом усю дорогу з Борисполя. Вони спинились у готелі «Hyatt».

— Максе, що ти задумав? — Тьомикова настороженість поступово переходила у фазу, близьку до переляку, і це напрочуд чітко проступало в його синіх очах.

Я відкинувся на спинку дивана. Ліву руку закинув за голову, а правою замислено вистукував по коліну. Міркував, як би то краще та безболісніше продовжити розмову.

— Ти хоч знаєш, Тьомо, скільки грошей те австрійсько-хорватське мавпенятко буде отримувати на рік? Ти навіть не здогадуєшся... Понад два мільйони євро! А він же зовсім шмаркач — на три роки молодший за тебе, друже. Все моє єство закипає, щойно я беруся про це думати.

Сто вісімдесят тисяч євро на місяць! І це без преміальних! Уявляєш? Декому такої суми вистачило б на все життя...

— Максе, — голос мого товариша напружено забринів, — викладай, що намислив.

— Я хочу поміняти вас місцями, — хутко пробелькотав я.

— Що-о?! Ні!

— Лише на місяць!

— Ні!!!

— Ти ж колись мріяв стати артистом. Я дарую тобі нагоду зіграти найкращого молодого футболіста Європи!

— Ні, ні і ще раз ні-і-і!

Я розсердився:

— Та що з тобою таке, чувак? Мізки скисли чи що? Продуй свої звивини, Тьомо! Перетруси стружку в голові! Тобі варто протриматись якихось тридцять днів, щоб отримати місячну платню. А це майже двісті куснів євро!

— Ти вважаєш, у клубі не здогадаються, що їм підсунули фальшивого Реймандо Джуніперо?

— Не сміши мене! Звісно, ніхто нічого не помітить. Спершу ти проходитемеш усілякі медогляди, потім тобі, безперечно, нададуть певний час на акліматизацію та облаштування в Україні. В найгіршому разі інсценуєш травму. Це ж тільки місяць, чувак! А тоді — ми станемо казково багатими! Якщо все піде за планом, нам потім цілий рік не доведеться нікого обманювати.

Тьомик насупився і замовк. Він так сильно думи думав, що аж брови ворушилися. Зрештою озвався:

— Добре, мій друже-комбінаторе, а куди ти збираєшся подіти справжнього футболіста? Та ще й на цілий місяць?

— Що за звичка перейматися дрібницями, які не належать до твоєї компетенції? — пирхнув я. — Джуніперо я беру на себе. Твій клопіт — поїхати на торпедівську базу й упродовж чотирьох тижнів «косити» під Реймандо. Все! Ти тільки уяви: чудове харчування, режим, заняття на свіжому повітрі — ну чим не санаторій, бляха-муха! Чого ти викаблучуєшся, ну справді?

Тут я мушу на хвильку перерватися та зробити офіційну заяву.

Шановні читачі, а особливо — вболівальники ФК «Торпедо» (Київ)! Я з дитинства є палким шанувальником футболу загалом і

затятим фаном «Торпедо» зокрема. Визнаю, я мав намір поцупити гроші зі скарбниці свого улюбленого футбольного клубу, й тому, повірте, почувався кепсько. Проте винятково цим я гадав обмежитись. Присягаюся! Мої плани не сягали далі як вилучення ста вісімдесяти тисяч євро із зарплатного фонду «Торпедо» (а це, погодьтеся, мізер для команди такого рівня). Поклавши руку на серце, я присягаюся: якби знав, у що вилетиться моя невинна оборудка з підміною Реймандо, якби хоч на мить зазирнув у майбутнє та побачив, якої непоправної шкоди буде завдано репутації клубу, якби усвідомив, що абсолютно безпечна афера вилетиться у свинство, яке в буквальному сенсі поставить на межу руйнації таку чудову команду, я власноруч задушив би Тьомика, а сам віддався б на поталу кредиторам. Зуб даю! Але, на жаль, я не провидець. Я навіть не здогадувався, що може трапитись, якщо запустити друзяку Тьомика на тренувальну базу «Торпедо».

Хвилини із п'ять ми з напарником понуро німували, час від часу прошиваючи один одного гнівними поглядами. Тьомик уважав мою задумку абсолютно божевільною і не виявляв ані найменшого бажання в це встрявати. Втім сума ймовірного прибутку була насправду надзвичайною. Рідко, ой як рідко вдається прокрутити аферу, чистий вихлоп з якої сягнув би ста вісімдесяти тисяч євро. Справжній джек-пот!

— Що робимо із «доданою вартістю»? — глухо, наче з погребів, буркнув мій колега.

— Шістдесят на сорок... Шістдесят — мені.

— Чого це раптом?

— Тому що це моя ідея.

— Але не забувай, що саме мені її втілювати!

— Краще ти не забувай, що, доки я не позбавлюся Реймандо Джуніперо, втілювати тобі нема чого... Добре, як для тебе, друже, я згоден на рівний розподіл — п'ятдесят на п'ятдесят.

Тьомик рішуче покрутив своєю кудлатою макітрою:

— Сімдесят на тридцять, я забираю більшу частку.

— Ах ти ж бандит! Мерзотник! — Від злості я аж лягнув долонею по дивану. — Нізащо!

Утім, трохи заспокоївшись, я висунув контрпропозицію:

— Сорок на шістдесят. Ти береш шістдесят відсотків.

Тьомик усміхнувся і, подавши мені руку, мовив:

— Згода. Сорок на шістдесят, і мені начхати на те, як ти усуватимеш Реймандо.

Я гмикнув і неохоче потиснув простягнуту долоню.

6

Приблизно через двадцять годин я зателефонував Тьомикові.

— Чувак, привіт!

— Здоров!

— Як ти?

— Та ніяк. Трохи хвилююся. А ти?

— Спати хочеться, але тримаюсь. — Я намагався говорити бадьоріше, сподіваючись передати свого оптимізму Тьомикові. — Я владнав питання з Реймандо.

— Як?

— Не питай. Тобі не обов'язково про це знати. Хутчіш натягай на себе спортивний костюм, взувайся в кеди та дуй до мене. Я чекаю на тебе на Софійській площі, навпроти готелю «Hyatt».

За сорок хвилин Тьомик прибув на площу. Ми перетнули майдан і спинилися просто навпроти входу до «Hyatt'у» — велетенської темно-синьої будівлі зі скла.

Я був одягнений у тісний діловий костюм від «Вороніна», а в руках тримав прихоплену для солідності течку, нібито з діловими паперами. Тьомик, як і домовлялися, припхався в шортах і спортивній куртці.

— Ну й що ти вигдав? — не витримав Тьомик.

— Оскільки грошей на те, щоби зняти номер у цьому кошмарному стійлі, у нас немає, — я кивнув у бік скляного гіганта за нашими спинами, — просто стоятимемо на вулиці перед входом.

— І що?

— І нічого, телепню. Нас незабаром заберуть, і ніхто не запідозрить, що ми навіть не заходили досередини «Hyatt'у». Ми ніби щойно вийшли звідти, затямив?

Я не помилився. Незабаром до готелю підкотив довжелезний седан «Mercedes S555». З вікна вистромився надутий рожевий писок зі жмутками безбарвного пушку навколо вух і на тім'ячку.

— Хелоу, гайз! — бризкаючи слиною, закричала пика з «Мерседеса». — Хав а ю? Бачу, ви вже чекаєте!

— Це Міша Шимпанзюк, головний селекціонер клубу, — шепнув я на вухо Тьомику. Артем кивнув. — Прикидайся, що пам'ятаєш його. Він кілька разів зустрічався з Джуніперо в Італії.

Мій напарник вичавив із себе дурнувату посмішку й махнув прибульцеві рукою.

— Хельоу! Хельоу! — зарепетував я, силкуючись імітувати італійський акцент... А серце нестримно стукотіло: я побоювався, щоби Міша, бува, не розпізнав у Тьомикові підставу.

Селекціонер нічого не запідозрив, і я поволі заспокоївся. Окрім Шимпанзюка, ніхто в «Торпедо» з Реймандо особисто не спілкувався.

— Ви хто будете? — звернувся головний селекціонер до мене.

— Я є сеньйор Альфреде Паскуале, — виголошую, не затнувшись, — перший помічник агента, що представляє вашого нового футболіста. Сеньйор агент, на жаль, власною персоною прибути не зміг.

— О, радий познайомитися, сеньйоре Паскуале! Сідайте до машини, на базі нас уже чекають.

Перед тренувальним комплексом ФК «Торпедо» нашу трійцю зустрічав пан Триндецький, спортивний директор клубу, поважний чоловік із легкими мазками сивини на скронях.

Триндецький спочатку провів для нас екскурсію, показавши базу, спортзали, футбольні майданчики, басейни та житлові корпуси. Потім відрекомендував Тьомика тренерові й команді. Насамкінець директор запросив нас із Тьомиком до свого кабінету, де ми впродовж кількох хвилин обмінювалися малозначущими фразами. Перемовлялися англійською, хоча Тьомик, за моєю порадою, здебільшого мовчав, зрідка відповідаючи на запитання короткими «Yes, sir» чи «No, sir» або ж просто киваючи макітрою. Я остерігався, щоби хтось не «впізнав» його голос.

Невдовзі по тому, як ми всі гуртом провели Тьомика до його кімнати в житловому корпусі, Триндецький нахилився до Шимпанзюка та запитав українською, вважаючи, що їх ніхто не зрозуміє.

— Ну що ти про нього думаєш?

— Крутий чувак. Бач, навіть не хотів із нами розмовляти. Я вчора переглядав його голи. Такі «банки» клепає, що страшно дивитися.

Боюся, він у нас довго не затримається. Переманять англійські гранди.

— Сплюнь. У нього контракт на три роки. Нікуди він не подінеться.

— Дай Боже... Але з вигляду хлопець серйозний. Гадаю, не треба поспішати вводити його в команду. Оця його пиха може трохи образити наших хлопців.

— Маєш рацію. Але стосовно не вводити... я з тобою не згодний. Мені здається, їм навпаки потрібно якнайшвидше почати тренуватися разом. Аби наші «буратіни» старалися тягнутися за таким майстром.

Шимпанзюк знизав плечима.

— То що тоді? Завтра випускаємо на тренування?

— Ну завтра, може, хай іще відлежить. Післязавтра у нього медогляд. А далі нехай буде по-твоєму — запускай у загальну групу. І нехай наш «золотий хлопчик» покаже, на що здатен.

Сплигло три дні.

Я обережно постукав у двері кімнати, яку виділили Тьомику на базі ФК «Торпедо». Відлуння стукоту затихло, проте зсередини не долинуло жодного звуку. Задля годиться я постукав іще раз і лише після того обережно смикнув ручку. Двері виявились незамкненими. Я зайшов досередини та роззирнувся.

Житлова кімната нагадувала номер тризіркового готелю: невеликий передпокій із шафою для одягу, ванна з туалетом і велика спальня з ліжком, столом і телевізором. У вікно зазірало призахідне сонце. У передпокої, відразу за порогом, валялася пара брудних футбольних бутсів. І трохи далі — на порозі між передпокою та спальнею — я запримітив ноги Тьомика.

«Золотий хлопчик» українського футболу лежав на підлозі, тихцем стогнав і рохкав. Хоча якщо бути точним, задня частина Тьомика перебувала на підлозі, а передня — руки й мученицьки скривлена мордяка — на ліжку. У бідолахи не вистачило сил, щоб доповзти до ліжка та нормально влягтися на матрац.

— Тьомо... — покликав я.

Друзяка у відповідь знову застогнав. Я наблизився і присів біля нього.

— Ти живий?

— Піш-ш-шоф ти... — прохрипів Тьомик.

— Що сталося?

— Я... я... я ще ніколи... так... не... не... О Господи... Вони так бігають... так бігають... Це просто кошмар якийсь... Я ледь не здох...

— Чувак, так далі не можна. Опануй себе, бо вони запідозрять, що з тобою щось не гаразд.

— Пішов ти.

— Ну тоді інсценуй травму. Я ж тобі відразу радив.

— Максе... ще одне таке тренування... і я інсценую смерть.

Я зітхнув, а тоді допоміг Тьомику видертися на ліжку. Я не знав, що ще сказати.

— Кріпися, друже. Тримайся. Подумай про винагороду, яка чекає на тебе попереду, — невизначено промимрив я і поплескав товариша по плечу.

— Пішов ти... зі своїм са... са... санаторієм, — витиснув Тьомик і вирубився.

Я прикусив губу й завмер. До першої зарплати залишалися довгі двадцять сім днів.

8

Після тижня інтенсивних тренувань Тьомика викликали на розмову до дирекції клубу.

Помічники тренера вже просто не знали, що з ним діяти. Під час розігріву італійський диво-форвард ставив підніжки одноклубникам, хвищався та штовхався. Він тікав із п'ятнадцятикілометрового кросу й по півдня ховався в перелісках за тренувальною базою. Під час командної роботи з м'ячем «легендарний» Реймандо падав додолу після першого ж доторку до шкіряної кулі, корчився у передсмертних муках і волав, деморалізуючи решту команди.

Звісно, Триндецький передбачав, що пристосування міланської зірки до українських реалій проходитиме важкувато, але те, що відбувалося протягом останніх десяти днів, більше нагадувало

диверсійно-підбивні дії, ніж акліматизацію, та починало всім потроху набридати. Не за горами були перші матчі групового турніру Ліги Європи, відтак спортивний директор вирішив улаштувати зустріч, аби врешті-решт зрозуміти проблеми Реймандо.

На зустріч, окрім Триндецького, зібралися Шимпанзюк і головний тренер команди. Тьомика всадили коло вікна. Тренер і головні функціонери «Торпедо» вместилися з іншого боку стола.

— Ну, вітаю, юне обдарування, — холодно почав спортивний директор. Він говорив англійською, знаючи, що Джуніперо так його розумітиме.

Мій напарник кивнув.

— Перед тим як уживати якихось заходів, цебто перед тим як братися тебе дрючити, я все ж хочу почути, що в тебе, хлопче, за проблеми? Тобі чимось не подобається атмосфера в команді? Хтось тебе ображає? Ти за домівною сумуєш чи, може, тобі дівки забаглося? — Триндецький поступово, але неухильно підвищував голос, і під кінець уже майже кричав. — Скажи мені, синку, що тобі муляє в задниці, бо я ще такого, як ти, за двадцять п'ять років роботи не бачив!!!

Несподівано в кишені головного селекціонера «Торпедо» — він розмістився праворуч від Триндецького — телькнув мобільний. Спортивний директор кинув на колегу гнівний погляд, але потім примирливо кивнув, дозволивши голомозому порозмовляти.

— Так... Так. Я вас слухаю, але в мене мало часу, я на зустрічі... — Шимпанзюк надовго замовк, а потім: — Кого знайшли?! — аж йойкнув. Його очі в буквальному сенсі полізли на лоба, а нижня губа затряслася. — Якого Реймандо Джуніперо? Ви при здоровому глузді? Хлопець сидить зі мною за одним столом.

Футбольний менеджер знову затих, дослухаючись до голосу в телефоні. А Тьомик тим часом відчув, як захолили, немовби вкрившись тонким шаром криги, його нутрощі.

Після закінчення розмови Міша Шимпанзюк мав спантеличений і дещо наляканий вигляд. Він зітхнув, отупіло оглянув Тьомика, після чого нахилився до Триндецького та прошепотів тому на вухо кілька слів. Директор вислухав його і пробурмотав:

— Це маячня. Це неможливо.

Запала ніякова мовчанка. Триндецький чухав зморщеного лоба, водячи очима сюди-туди, неначе вирячкуватий гекон у джунглях. Раптом він різко нахилився вперед і, спершись ліктями на стіл, підсунувся до Тьомика впритул. Хвилину вони розглядали один одного: директор Тьомика — насуплено, прискіпливо та підозріливо, а Тьомик директора — з останніх сил стримуючи тремор у руках, удавано байдуже. Зрештою Триндецький роззявив рота, намірившись щось запитати, проте не встиг. Цього разу задеренчав його мобільний.

— Так, пане президенте... — відповів менеджер, притуливши апарат до вуха. — Він переді мною... Е-е-е, везуть? Кого везуть? Його везуть? Як... звідки везуть?.. Не розумію. І що він там робив?.. Полов буряки?.. Перепрошую, пане президенте, я правильно зрозумів: Реймандо Джуніперо просапував буряки в Кирилівці?.. Не лайтеся... Я теж радий, що його знайшли, хоча це якесь непорозуміння... Я не знаю, де ця Кирилівка, ніколи там не бував, але цього просто не може бути!.. Хто з ним? Посол Італії?! Я зрозумів, пане... Все владнаємо... Не хвилюйтеся, пане президенте, до приїзду посла проблему буде залагоджено.

Коли спортивний директор розірвав зв'язок, його обличчя набуло крейдяного кольору, а лоб укритися такими брижами, що, здавалося, ще трохи — і шкіра трісне.

— Щось мені це не подобається, хлопче, — спопеляючи Артема поглядом, прошипів він. Як і раніше, англійською.

— Мені насправді теж, — промимрив Тьомик українською, від чого його співрозмовників ледь не розбив параліч.

Мій друга не став чекати на появу справжнього Реймандо. Заверещавши «Банза-а-ай!!!», він скочив на ноги, перемахнув через стіл і кулею вилетів із кабінету.

— Тримайте його! Ловіть негідника! — зарепетував Триндецький і кинувся навздогін.

Міша Шимпанзюк зорієнтувався в ситуації краще. Він не взявся переслідувати втікача. Функціонер схопився за слухавку стаціонарного телефона, що стояв на столі, й набрав номер служби безпеки спортивної бази.

— Говорить Шимпанзюк. негайно заблокуйте всі виходи з бази й анулюйте електронну перепустку, видану на ім'я Реймандо Джуніперо.

Це терміново!.. Виконано? Дякую. І ще: про кожного, хто намагатиметься залишити базу, негайно повідомляйте мені особисто.

Минув іще один тиждень.

Тьомик безслідно зник. Таке з ним траплялося й раніше, проте цього разу все було інакше, і в мене були підстави хвилюватися. І то дуже хвилюватися, позаяк мій друзяка так і не вийшов за межі тренувальної бази «Торпедо».

Востаннє я говорив із ним рівно сім днів тому, коли захеканий і переляканий Тьомик зателефонував із повідомленням, що його викрито, а на базу їде справжній Реймандо Джуніперо в супроводі італійського посла. Він також устиг сказати, що всі двері заблоковано і він не може вибратися з бази, після чого зв'язок обірвався. Відтоді телефон залишався ввімкненим, однак на мої дзвінки більше ніхто не відповідав...

Настала субота. Київське «Торпедо» приймало на своєму полі «Крилатих комбайнерів» із Кропивницького, команду, яка на той момент посідала передостаннє місце в турнірній таблиці. Від матчу не очікували несподіванок — торпедівці мали впевнено перемогти. Ба більше, після прикрої поразки від молдавського «Трабзонспора» у відбірковому етапі Ліги чемпіонів найкраща команда України повинна була вигравати, щоб реабілітуватися перед уболівальниками. Мене не цікавив сам матч, але я ввімкнув телевізор, сподіваючись якщо не побачити свого напарника, то принаймні знайти хоч якусь зачіпку, де його можна шукати.

Уже на перших хвилинах трансляції я помітив Реймандо Джуніперо — справжнього Реймандо, — який ділив лаву запасних із кількома іншими футболістами. У мене не було жодних сумнівів, що на лаві саме італієць. А отже... Тьомика більше нема. Перед моїм внутрішнім зором одна за одною пропливали жахливі картинки, я уявляв, як тіло мого напарника ріжуть на шматки та пакують у чорні пакети для сміття, аби замести сліди та зам'яти скандал із послом Італії. А що ще я міг подумати, коли справжній Джуніперо сидить на полі, а мій товариш уже тиждень не озивається з торпедівської бази?

Ламаючи отак голову над нещасливою долею Тьомика, я не відразу втямив, що на полі коїться щось несусвітнє. Станом на середину першого тайму «Крилаті комбайнери», команда, котра від самого імені свого суперника мала б усім колективом накласти в шорти, вела в рахунку вже 0:3 і продовжувала тиснути на ворота «Торпедо». Я протер очі й узявся уважніше стежити за подіями на полі.

Поволі я збагнув, що винен у всьому Кузьо Дерипаща — молодий голкіпер киян. В окремих епізодах воротар цілковито не контролював м'яча. Подекуди він грав більш-менш пристойно, зате іноді поведився, наче п'яний. Усі м'ячі, що залетіли в сітку торпедівських воріт протягом перших тридцяти хвилин, потрапляли туди не завдяки майстерності нападників «Крилатих комбайнерів», а винятково через те, що Дерипащі не вдавалося втримати шкіряну кулю в руках. На 35-й хвилині тренер вирішив замінити Кузя, однак запасний страж воріт повівся ще більш дивно та неадекватно. Замість того щоб вийти на заміну, він раптово почав битися, після чого втік до роздягальні. Третій голкіпер заліковував травму стопи, тож його не було заявлено на цей матч. Столичній команді довелося продовжити гру з Кузем на брамі.

У другому таймі я забув навіть про Тьомика. Голи посипались у ворота «Торпедо», ніби стиглі горіхи з дерева. Захисники чемпіона України, второпавши, що воротар сьогодні, м'яко кажучи, не в гуморі, розгубилися, а це перетворило оборонні редути «Торпедо» на прохідний двір. За відсутності травмованого плеймейкера Дерев'янка торпедівці нічого не змогли вдіяти біля воріт суперника. Атака, так би мовити, не йшла. «Торпедо» конало. Не допомагали ні ображене та грізне гудіння стадіону, ні істеричні вигуки головного тренера.

Коли «комбайнери» відвісили торпедівцям четвертий сухий м'яч, тренер заспокоївся і заходився обмірковувати місця свого подальшого працевлаштування. Після п'ятого влучного удару стадіон заспівав мелодію похоронного маршу, що навело тренера на думку про те, що роботу доведеться шукати за кордоном. Кузьо Дерипаща почав думати про заповіт. Після того як на табло висвітилося 0:6, всі, хто мав хоч якийсь стосунок до ФК «Торпедо», від прибиральниці на тренувальній базі й до президента клубу, думали лише про одне: Господи, зроби так, аби цей кошмар закінчився.

Матч завершився з розгромним рахунком 1:7.

Кузьо плакав, ховаючись від уболівальників за спинами поліції. Реймандо Джуніперо зателефонував агентові та сказав: «До сраки все, хочу назад до “Інтера”». Президента клубу повезли до лікарні з підозрою на інсульт.

Такої ганьби найкращий український клуб не знав від самого заснування.

10

— Де ти був увесь цей час?! — сплигло, мабуть, секунд із тридцять, доки я зміг вичавити із себе ці слова.

Переді мною сидів Тьомик, а поряд із ним — суворий на вигляд чоловічок зі зморшкуватим обличчям, кучерявим волоссям середньої довжини й окулярами в тонкій дротяній оправі. Мене дивував не так факт присутності напарника у моїй квартирі (Тьомик віддавна має свій ключ), як власне присутність Тьомика — живого й неушкодженого — та ще й у товаристві дивного чоловіка, який скидався чи то на вимогливого університетського професора, чи то на хірурга.

Проте не лише це викликало заціпеніння. Гості вмостилися посеред кімнати на табуретках і... рахували гроші. Перед собою поставили емальовану миску, у якій лежала ціла купа хрумких пахучих купюр. Не гривень і навіть не доларів, а євро! Банкноти ретельно розрівнювали та сортували на три різні купки. Натренованим оком я вловив, що Тьомик і кудлатий коротун ділять гроші порівну, а потім мій друзяка розділяє свою купку у співвідношенні 60/40. Тобто весь банк вони розбивали за схемою 50/30/20.

— На базі «Торпедо», — незворушно відповів напарник.

— На базі «Торпедо»?! Я думав, тебе викрили.

— Ну, знайшлися добрі люди, які мене прихистили... на базі... — пробубонів Тьомик.

За спиною мого друзяки працював телевізор.

— Чувак, а звідки гроші? — зовсім тихо, наче страхаючись власного голосу, запитав я товариша.

— З тоталізатора.

— Якого ще тоталізатора? Ти що, геть дубу дався? Невже ти повівся на цей лохотрон?

— Лохотрон, Максе, це твоя афера з підміною Реймандо. А це, — він показав на миску, — чудово спланована операція. Гроші, що лежать перед тобою, найкраще тому підтвердження. Ти ж сам казав, що нам потрібні нові ідеї.

Минула хвилина. Я все ще мовчки витріщався на те, як незнайомий коротун з Артемом перераховують і ділять гроші. Зрештою Тьомик змилюсердився та пояснив:

— Я поставив три з половиною тисячі євро на перемогу з розгромним рахунком «Крилатих комбайнерів» над київським «Торпедо». Я вірив, що столичний гранд продує з різницею більше ніж п'ять м'ячів. І, як бачиш, не прогадав. Коефіцієнт був двадцять сім з половиною до одного. Круто, не? — підморгнув мій другака.

Я не вірив у те, що чую. Тьомик, на відміну від мене, ніколи не був улюбленцем долі. Радше навпаки. Попри неабиякий талант, ба навіть мій багаторічний вишкіл, Артем ніколи не доводив до пуття жодної справи. Хай як це банально звучить, але хлопцю просто не щастило. Щоразу в найбільш відповідальний момент Фортуна поверталась до мого напарника задницею і, образно висловлюючись, голосно пукала, безповоротно псуючи всі його тактичні напрацювання. Тож останнє, у що я міг повірити, — це те, що мій другака ось так просто, ні сіло ні впало, виграв кількадесят тисяч євро у спортивному тоталізаторі.

— По-моєму, колего, — звернувся я до напарника, — ти пудриш мені мізки. Не хочеш розповісти правду?

— Максе, можеш мені не вірити, але все так і було. Ось тут документи.

Тьомик видобув із кишені кілька папірців і кинув їх на стіл. То були квитанції про зроблені ставки й отримання грошей після виграшу.

«Хай так, — подумав я, — але це точно не вся історія».

По телевізору саме транслювали передачу, в якій ішлося про вчорашній матч. Журналіст брав інтерв'ю в Кузя Дерипаці, запитуючи, що, в біса, сталося. Кузьо розводив руками, зітхав і бубонів: «Не знаю. У мене голова троха крутилася. Іноді руки не слухалися, німіли. Згодом попускало... А потім бралось знову... Не знаю, мо', з'їв щось не те».

Зненацька до мене дійшло.

— І що це було? — промовляю грізно.

— Тобто? — звів очі Артем.

— Що трапалося з голкіпером?

— Яким голкіпером? — продовжував клеїти дурня мій напарник.

— З Кузем, трясця його матері, Дерипашею!

— Максе, — Тьомик світився, наче пописько на Пасху, — я не розумію, про що ти говориш.

У цей момент курдупель, на хвильку припинивши рахувати гроші, завченим рухом поправив окуляри та пробубонів:

— Phenobarbitalum.

Спершу я вирішив, що той недомірок обклав мене якоюсь заморською лайкою, а тому, природно, образився.

— Як ти мене обізвав? — вишкірився до незнайомця.

— Я нікого не обзивав, шановний. Я лише розтлумачив, що то був Phenobarbitalum, п'ять-етил-п'ять-фенилбарбітурова кислота.

Смикаючи від роздратування бровами, я переводив погляд із Тьомика на незнайомця.

— Ви знущаетесь з мене, так?

— Ні, — тим самим незворушним голосом повторив коротун.

— Тоді поясність без матюків.

Артем замотав головою, демонструючи, що не бажає продовжувати цю розмову. Однак підозрілий тип його проігнорував. Сфокусувавши очі на моєму переніссі, він промовив, як робот, ледве-ледве ворущачи губами:

— У воротаря була вестибулярна атаксія через передозування фенобарбіталом.

Я нічого не втямив. Різко повернувши голову, пильно подивився на Тьомика, а тоді тицьнув пальцем у недоростка й прошипів:

— Чувак, я його зараз ударю.

— Максе, прошу тебе, спробуй без спецефектів! — Артем замахав руками. — Не треба нікого лупити!

— Цей розумака вже майже довів мене до стану афекції!

— Певно, ви мали на увазі, що перебуваєте в стані афекту? — безбарвним голосом радіокоментатора поправив мене коротун.

Я відчув, як лице поволі наливається кров'ю. Тьомик поквапився втрутитися.

— Окей! Окей! Я зараз усе поясню! Це означає, що у воротаря були проблеми з координацією рухів. Кузя вело, крутило й теліпало.

— А другий «кіпер»? — не вгавав я. — Що з ним?

Артем зітхнув і потупив оченята.

— Діарея, — не відволікаючись від рахування грошей, прогугнив замість нього незнайомиць.

— Це понос? — уточнив я, геть заплутавшись у наукових термінах.

— Дуже сильний понос, — видихнув Тьомик.

У цей час на задньому плані ведучий футбольного огляду розповідав: «Другого воротаря під час перерви спробували витягти з туалету, проте тренерський штаб зазнав поразки та змушений був відступити. Голкіпер заявив, що без унітазу на поле не вийде».

Я весь затремтів, насилу стримуючись, аби не заїхати Тьомикові в пику.

— Ти варвар, Тьомо... — захрипів я. — Ти справжня ескімоська задниця. Як ти міг? Це ж «Торпедо»! Національна гордість країни... За нього наші діди вболівали... Слоняра ти йобаний! І я кажу тобі це просто в писк, не соромлячись! Як у тебе тільки рука піднялася?

Я відчував, як гнів заливає все моє єство, і вже лаштувався нам'яти напарникові вуха, коли Тьомик обірвав мене:

— Чувак, агов! Тобі що, не потрібні гроші?

Я заглух на півслові. За всім цим доколафутбольним неподобством я забув про свій борг. Якийсь час я сопів і супився, а тоді зрештою запитав:

— Цеє... скільки там?

— Якраз достатньо для того, щоб ти залатав дірки у своєму бюджеті.

Хвилини п'ять я мовчки спостерігав за тим, як Тьомик із коротуном завершують розбирати гроші з миски. Несподівано для самого себе я тицьнув у карлика й запитав:

— Слухай, Тьомо, а це взагалі хто такий? І чому ти віддаєш йому половину наших бабок?

Недоросток облишив рахувати купюри й утупився в мене спокійним поглядом.

— Ой, Максе, пардон! Зовсім забув вас познайомити, — похопився напарник. — Док, потисніть руку Максові, моему колезі та компаньйону! Максе, — Артем, звівши брову, театральним жестом

указав долонею на коротуна, — маю честь відрекомендувати тобі
Леопольда Борисовича, головного лікаря ФК «Торпедо» (Київ)!

Я полечу!

[уперше опубліковано в збірці «Ода до радості», 2014]

1

— Неправда! — вісімнадцятирічний Стьопа від прикрощів кусав посірілі через нервові напруження губи. — Не взяли, бо зависокий!

— Тебе не взяли, бо ти тупий! — глумливо мружачи затуманене катарактою око, підсміювався Ярило Ігнатович.

Ні для кого в Бабариках не було таємницею, що на цибатому Стьопі льотчики в родині Ревунів закінчаться.

— Ви не розумієте... — Часто моргаючи, Стьопа намагався вигадати вагому причину того, що слідом за Національним авіаційним університетом йому відмовили в Кіровоградській льотній академії, однак відлуння глузливого «бо ти тупий» кислотою роз'їдало путні думки, і сухий язик молів самі нісенітниці: — Просто кабіна винищувача замала для... ну... для моїх габаритів, ноги н... н... не поміщаються, а на комерційного треба гроші, багато грошей... — Згадавши офіційний преїскурант, хлопець скривився й похнюплено схилив голову. Того літа повний чотирирічний курс навчання на пілота комерційних авіаліній у Кіровоградській льотній академії коштував шістдесят тисяч баксів.

— То в тебе мізки замалі для черепка твого пустопорожнього, — не вгавав Ярило, зневажливо позираючи на троюрідного племінника. Із товстого водянистого рота підтоптаного сільського дядька тхнуло дешевим алкоголем, а від немитого тіла несло потом. Степан стояв за три кроки від товстошийого й засмаглого Ігнатовича, проте сморід відчував добре. Хлопцю здавалося, наче під ніс почепили змочені у скислому пиві смердючі шкарпетки.

Довкола Ярила згуртувалося кілька таких самих, як він, підстаркуватих трутнів, які щодня по обіді окупували тісну пивничку, що підпирала боком сільський магазин, і сиділи там до смерку, неквапом проціджуючи крізь себе по три-чотири літри пива та майже

не п'яніючи. Вони впирали волохаті, обтягнуті брудними майками чи дірливими сорочками животи в неоковирний стіл із недбало обструганих дощок і обмацували зневажливими поглядами бідолашного хлопця; час від часу хтось із них гортанно гиготав, хизуючись глибоким почуттям гумору, після чого з насолодою, розкотисто відригував і замислено кивав головою, немов погоджуючись із усім, що казав Ярило.

Обіч довгоногого Стьопа, незграбно зігнувши покорчене дитячим церебральним паралічем тіло, вовтузився із собакою його колишній однокласник Мар'янчик Стецьків, якого в Бабариках усі звали Тихоном, а чи просто Тихим. Тихон був на півроку старший за Стюпу, але каліцтво завадило його тілу розвинутись, через що чоловіки не сприймали Мар'янчика за дорослого, а відтак не зважали на його присутність. Чекаючи, коли Ярило відчепиться від небожа й вони зможуть піти, Тихий бавився з коротконогим безхвостим дворнягою, у «родословній» якого, судячи з плескатої, трохи наївної морди й широких прямокутних грудей, затесався принаймні один чистокровний французький бульдог. Собака лежав на спині, розчепіривши на всі сторони компаса короткі лапи та з насолодою підставляючи під Мар'янчикові руки гладеньке рожево-сіре черево. Його кликали Пуззі, хоча Стюпа називав собаку «хропако-пердилкою 80-го рівня», позаяк Пуззі під час сну багато хропів і ще більше пукав.

Раптово Стюпа випнув підборіддя й насупився.

— Я полечу, — сказав неголосно, без пафосу. — Я обов'язково стану пілотом. Піду в армію, а потім спробую вступити знову. Або зароблю грошей, а тоді... тоді...

— Ага! — з губів Ярила бризнула жовтувата слина. — Полетиш! Хіба як твій батько — з хліва головою об землю! Га-га-га!

Регіт підхопили решта чоловіків. Стюпа зморщився і заплющив очі, розуміючи, що розкидається обіцянками, які не зможе виконати. Мар'янчик задер голову, зазираючи в обличчя свого товариша, але тут-таки скулився й опустив погляд, не бажаючи привертати увагу підхмелених чоловіків.

Падіння з даху невисокого сараю, що стояв на околиці села Бабарики, навпроти двоповерхового будинку, в якому вже майже сотню років мешкали Ревуни, стало останнім польотом Зиновія Гордійовича Ревуна, Стюпиного тата.

Виждавши, доки приятелі-випивохи вгамуються, Ярило проказав, уклавши в ці останні слова всі, які спромігся нашкребти, жовч і презирство:

— Ти й того не зможеш. Зиновій, хоч і алкаш кінчений, із пелюшок міг літати на всьому, що має крила. А про діда твого я взагалі мовчу. — І відвернувся, показуючи, що розмову закінчено.

Гордія Архиповича Ревуна, Стьопиного діда, досі згадували в Бабариках не інакше, як «легендарний старий Ревун». Під час війни Гордій Архипович служив у 524-му полку винищувальної авіації, прикривав Ленінград, брав участь у боях із німцями під Москвою, літаючи спочатку на поршневих винищувачах І-16, а згодом на сучасніших ЛаГГ-3. Після війни Архиповичу якимось дивом удалося роздобути списаний одномоторний біплан Полікарпов І-153 «Чайка», який через нековирність і погану маневреність використовували лише на початку війни. Півтора року Гордій Архипович вовтузився з проіржавілим поршневим двигуном, за власні кошти купляв запчастини, замінював струхлявілі дерев'яні фрагменти обшивки і зрештою на початку 1950-х поставив «Чайку» на крило. Так у селі Бабарика Козелецького району Чернігівської області з населенням аж 179 жителів з'явився власний літак. І-153 використовували для розпилювання пестицидів над буряками, ріпаком і картоплею, для поливу колгоспних полів, іноді на ньому доправляли з району пошту й вантажі або навпаки — відвозили голову сільради на важливі зустрічі до райцентру чи Чернігова (І-153 — одномісний літак, тож усю дорогу голові доводилося сидіти на колінах у пілота). У перервах Гордій Архипович навчав свого сина, Зиновія, літати. Коли 1979-го «легендарний Ревун» помер, Зиновій став на його місце; він довгенько підтримував старезний біплан у робочому стані, щоправда, переважно для того, щоби шмигляти на ньому над полями, крутячи різноманітні фігури вищого пілотажу, і катати місцевих дівчат, беручи за це оплату натурою, тобто самогоном. І-153 перестав літати 1993-го, за два роки до народження Степана Ревуна, але не через технічні негаразди та навіть не через економічну кризу, яку Україна отримала у спадок від Радянського Союзу. Проблема полягала в тому, що після проголошення курсу на перебудову Зиновій Гордійович Ревун страшно запив. Наприкінці посівної 1992-го йому насилу вдавалося відривати «Чайку» від землі (трусилися та водночас німіли руки, темніло в очах), а

навесні 1993-го Зиновій без сторонньої допомоги вже не міг залізти до кабіни. Під час особливо тяжких запоїв Зиновій видирався на дах сараю й уявляв себе на місці доблесного батька, Гордія Архиповича, який, ледве втримуючи підбитий I-16 у повітрі, нещадно мочить клятих німців, — Зиновій шпурляв по перехожих зеленими грушами й абрикосами. Останній «політ» Зиновія відбувся в серпні 1998-го, коли син «легендарного Ревуна», налигавшись, поперся на сарай і в двох місцях розтросив шифер, ледь не провалившись досередини. Марта Іванівна, дружина Зиновія, покликала сусідів і попросила стягти чоловіка, доки він не потовк на хрін усю покрівлю. Зиновій не впізнав сусідів, які вилізли на дах, справедливо розсудив, що його оточують німці, і, волаючи «Враг не прайдьот! 524-й істребительний, самолёти к бою! УРА-А-А!!!», кинувся сторчголов із сараю. Приземлився за сім метрів від стіни з північного боку, посеред грядки з полуницями. Як наслідок — струс мозку і важкий перелом стегна, що майже повністю паралізував ліву ногу.

Стьопа тихо сопів, то стискаючи, то розтискаючи кулаки, і свердлив поглядом широку спину Ярила Ігнатовича. Хіба він винен, що через поламану й тому неслухняну ногу батько не навчив його літати?

— Я полечу, — процідив хлопець крізь зціплені зуби. На очах мимоволі проступали сльози, від чого Стьопа Ревун злився ще дужче. Не вистачало ще заплакати! — Я — Ревун, і я полечу! От побачите...

Ніхто із сільських трутнів його більше не слухав.

Мар'янчик тупився в далечінь, міркуючи про те, як підтримати Стьопу, чим допомогти, і задумливо чухав пальцями вкритий короткою шерстю живіт Пуззі. Пуззі задоволено сопів.

Наступного дня, 21 серпня, погода різко зіпсувалася. Зранку небо затягло непрозорою пеленою, згодом насунули важчі, набухлі від вологи хмари, з яких після обіду почав сіяти дрібний дощ. Стьопа та Мар'янчик утекли від сльоти до невеликої комірчини на другому поверсі будинку Ревунів, де ховалися завжди, коли негода перешкоджала гайнути на ставок чи деінде. Стьопа, закинувши ноги на

стіл, тонував у плетеному кріслі, тупився погаслими очима крізь заляпане краплями вікно та сердито гриз сірник, а Мар'янчик, мружачись, щось видивлявся в увімкненому ноутбуці. Під плетеним кріслом, химерно виставивши догори абсолютно негнучку задню лапу (чимось схожу на встромлений у собачу задницю гарпун), похропував Пуззі.

— Я лузер, — останні кілька годин Стьопа невтомно, не жалкуючи сил, нарікав на тяжку долю.

Мар'янчик, ретельно оминаючи той факт, що Стьопа Ревун закінчив одинадцятий клас із другим з кінця результатом, обережно заперечив:

— Не пегеживай так. — Хтозна-як Тихон спромігся не перетворитися на мовчазного асоціального відлюдька, на яких часто обертаються діти з ДЦП, але внаслідок вродженої невиліковної хвороби дуже гаркавив — остання фраза прозвучала як «не-пе-ге-зги-ай-т'гак», — і мало хто в Бабариках міг із першого разу його розуміти. — Наступного гоку спгобуєш вступити до Ха'ківського уніве'ситету повітряних сил.

— А-а-а-а-а, — відмахнувся Стьопа, спересердя виплюнувши сірник. — Ти знаєш, скільки там бабла для вступу треба?

— Ні, — потупився Мар'янчик. Він м'яв у руці складений учетверо аркуш паперу та справді не знав, скільки грошей потрібно для вступу до Харківського університету повітряних сил імені Івана Кожедуба, зате знав, що може допомогти другові, хоч і не наважувався про це сказати.

— Я ніколи не полечу, — скиглив далі Стьопа. — Розумієш? Я до смерті вигрібатиму гній з-під корів і свиней, саджатиму картоплю та полотиму бур'яни. За все життя мені й трьох метрів не пролетіти, хіба що з дерева впаду, і тепер Ярило...

Степан не договорив, оскільки під кріслом оглушливо пукнув Пуззі. Собака перднув так голосно, що сам себе розбудив і сконфужено підняв пласку морду.

— Твою мать! Пуззі, фу-у-у-у! Я приб'ю тебе, смердючко! — Стьопа скривився, нахилився і махнув рукою під кріслом, збираючись ляснути собаку по голові, проте Пуззі вивернувся і заскочив на руки до Мар'янчика. — Засмердів усю хату, скотина!

Не випускаючи з долоні папірець, Тихон обійняв пса та всміхнувся. А тоді, раптово набравшись сміливості, промовив:

— Теогетично ти можеш полетіти.

— Теогетично! — передражнив Стьопа, затуляючи носа рукою. Мар'янчик не ображався: Стьопа був його справжнім — і єдиним — другом. — Теоретично я й астронавтом можу стати.

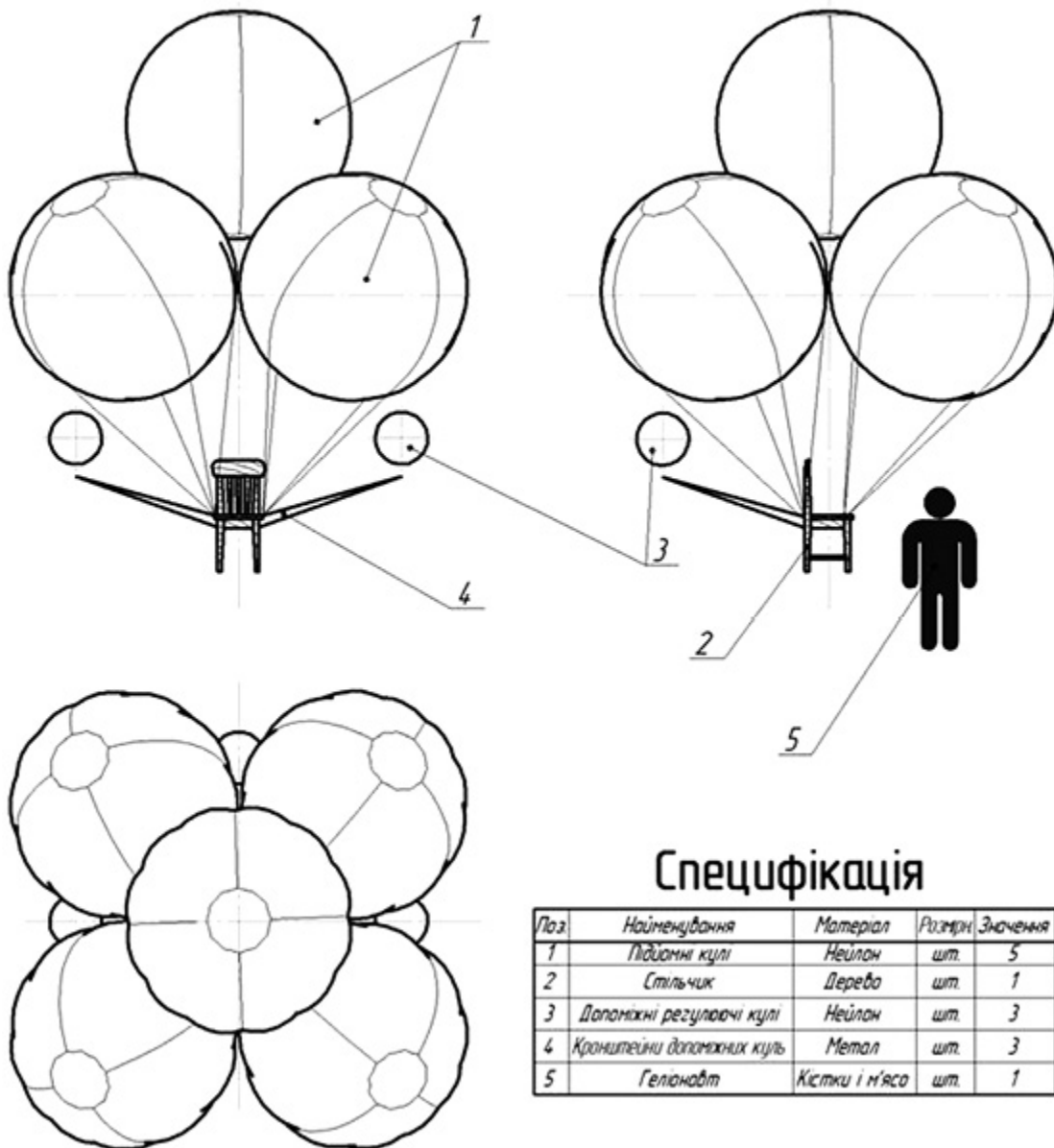
— Я сегйозно. Теогетично я знаю, як відпгавити тебе туди... — Тихон зиркнув на вікно, тицьнув тонким заломистим пальцем у небо, де за свинцевою товщею напареної літнім сонцем вологи ховалося сонце, і доказав: — пгосто за'аз.

— Зараз? Тихоне, ти про що?

Попри фізичні вади Мар'янчик вирізнявся проникливим розумом, далеко випереджуючи не тільки Стьопу, а й інших однокласників. Він нарешті розтиснув долоню, поклав на стіл і розгорнув принесений із собою аркуш.

Геліостат

компоновочна схема

— Що це? — Стьопа насторожено глипнув на малозрозуміле креслення.

— Я тут учо'а дещо пгідумав, — затинаючись і червоніючи від натуги й хвилювання, пробелькотів Тихон. — Це геліостат.

— Що? — скривився Стьопа.

— Ну, я подумав, якщо куль п'ять, то це не з'говсім аегостат, а тому вигішив 'гідумати свою назву. І назвав його геліостатом.

— Ти думаєш... — медові, з вкрапленнями сірого на краях райдужки Степанові очі спалахнули. — Воно полетить?

— Дивгись. — Мар'янчик поклав худу п'ятірню на креслення та заговорив, прицмокуючи й ретельно розжовуючи кожне слово: — П'ять великих куль 'гизначгені для ствог'гення підйомгної сили. Вони будуть наповгнені гелієм. Гелій і кулі можна купити в Києві — я знайшов в Інтгегнеті. Тги менші кулі — ось тут, з кгаїв — допоміжні. Вони упгавляють положенням геліостата у повітгі.

— А як він опускатиметься?

— Тобі ж основне злетіти, ага? — ще більше почервонів Тихон (Стьопа ствердно кивнув). — Тоді ніяк. Ми пгосто пгипнемо геліостат до яког'я на землі. Я гозгахую його так, щоб він завгис на невеликій висоті — щоб усі б'ачили, що ти літгаєш. А для стгахговки вгімеш із собгою пневматгичну гушницю і, гаптом шо, пгостгелиш одну з куль. Саме че'з це куль п'ять.

Стьопа нервово облизав губу та провів долонею по обличчі. Недовірливо й водночас благально поглянув на друга:

— Ти знаєш, як розрахувати потрібний об'єм куль?

Мар'янчик переможно всміхнувся.

— Закон Ахімеда. На будь-яке тіло, занугене в 'їдину чи газ, діє підтгимувальна сила, що спгямована вго'у і догівнює вазі витісненого об'єму 'їдини чи газу. Нам тгеба підіб'ати такі кулі, щоб сила Ахімеда з боку повітгтя догівнювала твоїй вазі.

Стьопа не зрозумів і половини з того, що сказав Тихон, але схопив каліку за плече та нетерпляче затрусив:

— То починай! Починай! На що ми чекаємо?

У «Вікіпедії» Мар'янчик відшукав густину гелію: $\rho_{\text{гелію}} = 0,1785$ кг/м³, після чого взяв олівець, перекинув аркуш на інший бік і став акуратно виводити формули, коментуючи все, що робить:

— Об'єм кулі — це пгосто: $V = 4/3\pi R^3$. Якби куля була одна, то силу Ахімеда ми визначали б так.

Він записав формулу

$$F_A = m_{\text{гелію}} g = \rho_{\text{гелію}} V g = \frac{4}{3} \pi \rho_{\text{гелію}} R^3 g$$

і розтлумачив:

— Тут $m_{\text{гелію}}$ — це маса гелію в кулі; $\rho_{\text{гелію}}$ — густина гелію; V та R — відповідно об'єм і радіус кулі; g — прискорення вільного падіння. Оскільки кулі у нас п'ять і всі вони однакові, то остаточне значення підйомної сили буде таке:

$$F_A = \frac{20}{3} \pi \rho_{\text{гелію}} R_1^3 g$$

де R_1 — це радіус однієї кулі.

Стьопа Ревун спостерігав за товаришем, немов за середньовічним алхіміком, що записує рецепт еліксиру молодості. Захопившись, Тихон упевнено продовжував:

— З іншого боку, твою вагу (або силу, що тягнучиме геліостат до землі) треба визначати як добуток твоєї маси на прискорення вільного падіння.

$$P_{\text{Стьопи}} = m_{\text{Стьопи}} g$$

Прирівнявши F_A до $P_{\text{Стьопи}}$ та виконавши прості математичні перетворення, Мар'янчик визначив необхідний радіус однієї кулі:

$$\frac{20}{3} \pi \rho_{\text{гелію}} R_1^3 g = m_{\text{Стьопи}}$$

$$R_1 = \sqrt[3]{\frac{3m_{\text{Стьопи}}}{20\pi\rho_{\text{гелію}}}}$$

— Скільки ти важиш? — різко скинув голову Тихон.

Від несподіванки Стьопа кілька разів кліпнув, доки відповів:

— Ну, кілограмів сімдесят п'ять...

— Добге.

І Тихон швидко розрахував радіус:

$$R_1 = \sqrt[3]{\frac{3 \cdot 75}{20 \cdot 3,14 \cdot 0,1785}} = 2,717 \text{ м}$$

— Гм-м... — недовірливо ворухнув губами Мар'янчик. Діаметр однієї кулі складав п'ять із половиною метрів.

— Що? — тихо, не насмілюючись порушити сакральність моменту, запитав Стьопа.

«Забагато, — міркував Тихон. — Це занадто, щось не гаразд. П'ять із половиною метрів — це двоповерхова хата!» Мар'янчик уявив Стьопу на дерев'яному стільчику, над яким на тросах громадаються і штовхаються п'ять нейлонових куль, кожна завбільшки з двоповерхову віллу... і йому стало моторошно.

— Та кажи вже! — гарячкував Стьопа. — Що там? Я не полечу?.. Чи полечу?..

Тихон мовчав. Послинивши олівець, він повернувся до початку розрахунків і ретельно передивився формули. Помилки не знайшов. По тому перевірів розмірності у величинах, щоб не сталося так, що кілограми поділено на грами, а метри на сантиметри. На диво, із цим теж усе було гаразд. Розрахунки виявилися правильними. Мар'янчик зітхнув. Якщо наука стверджує, що для підняття Стьопи Ревуна в повітря потрібно півдесятка куль розміром з будинок, то так тому й бути.

«Формули не брешуть», — заспокоював себе хлопець.

І дарма. Насправді помилка була. На будь-яке тіло, занурене в рідину чи газ, діє підтримувальна сила, що спрямована вгору й дорівнює вазі витісненого об'єму рідини чи газу. Визначаючи підйомну силу (силу Архімеда) за першою формулою, Мар'янчик підставив замість витісненого об'єму повітря... об'єм гелію. По суті, він розраховував геліостат не для плавання у повітрі, а для зависання в атмосфері з чистого гелію. В чому різниця? Гелій — це легкий одноатомний газ із масою 4 атомні одиниці, а повітря — суміш значно важчих газів (переважно азоту та кисню) із середньою молекулярною масою 29 атомних одиниць. Густина повітря становить $\rho_{\text{повітря}} = 1,293 \text{ кг/м}^3$, вона майже в десять разів більша за густину водню.

Щоб визначити правильний радіус кулі, достатній для підняття Стьопи в повітря, слід було в останній формулі замінити $\rho_{\text{гелію}}$ на $\rho_{\text{повітря}}$:

$$R_1 = \sqrt[3]{\frac{3m_{\text{Стьопи}}}{20\pi\rho_{\text{повітря}}}} = \sqrt[3]{\frac{3 \cdot 75}{20 \cdot 3,14 \cdot 1,293}} = 1,404 \text{ м}$$

І тоді вийшло б, що радіус однієї кулі не повинен перевищувати півтора метра...

Та навіть не це найважливіше. Для радіусу 1,404 м сукупний об'єм гелію в п'ятьох кулях складатиме лише 11,6 м³. Зате для радіусу 2,717 м об'єм куль становитиме... 84 м³ — у сім разів більше! Тобто 11,6 м³ гелію цілком вистачало, щоби підняти вісімнадцятирічного 75-кілограмового Степана Зиновійовича Ревуна в повітря та спокійно втримувати його на висоті тридцять метрів над землею. За такого об'єму геліостат ширяв би собі, наче яструб, понад деревами. Натомість, сам того не бажаючи, Мар'янчик Стецьків на прізвисько Тихон спроектував апарат, який за льотними параметрами більше нагадував балістичну ракету, ніж планер.

Помилка лишилася непоміченою. Тихон продиктував Стьопа параметри куль і список потрібного обладнання: балони з гелієм, з'єднувальні шланги, кріплення, мотузки, апарат для нагнітання газу. Тож 22 серпня Стьопа вигріб зі сховків усі свої фінансові активи, накопичені підробітками в полі протягом останніх двох років, і помчав до Києва. Він витратив цілий день, щоб роздобути необхідні оснащення та матеріали. У ніч із 22 на 23 серпня, засівши в сараї під крилом прикритого засмальцьованим брезентом батькового І-153, під прискіпливим керівництвом Тихона Стьопа Ревун почав збирати повітроплавний апарат, що мав утілити його заповітну мрію.

Насамкінець проектування від найменших, регульовальних, куль довелося відмовитись. За таких розмірів підйомних куль кронштейни виходили збіса великими та могли розвалити стільчик у повітрі. Відтак апарат став некерованим, і Стьопа тепер мусив покладатися лише на якір, погоду й Господа Бога. Зрештою 24 серпня, на День незалежності, спроектований Тихоном геліостат був готовий до першого вильоту.

Слабкий і беззвучний, неначе розчинений у повітрі, дощ ущух іще день тому. Серпневе небо над Бабариками википіло до білястої кірки, мілкі калюжі попересихали, а зголодніла риба високо вистрибувала з річки, хапаючи поодиноких, розімлілих від спеки мушок. Задовго до дев'ятої ранку спека починала виснажувати, висмоктувала живильні

соки з усіх пор, неквапом в'ялила мозок, зате розганяла комарів, особливо на відкритих місцинах.

Як тестовий полігон Стьопа вибрав простору галявину, що втиснулася поміж кущів за півкілометра на схід і трохи нижче від пагорба, на якому стояли Бабарики, — у цьому місці історичний запуск геліостата зможуть побачити всі мешканці села, фактично не виходячи з хат і не залишаючи городів. Восени, під час затяжних дощів, її всуціль заливало водою, проте нині, у розпал літа, чистину встеляв шар невисокої чіпкої трави.

Підхопившись на світанку, хлопці перетягли на прогалину все необхідне для випробувань: дерев'яний стілець із ременями безпеки, прибитими цвяхами, нейлонові кулі, придбані у спеціалізованому магазині на Петрівці, апарат для нагнітання (куплений там само), балони з гелієм, причальні мотузки (по-авіаційному — гайдропи), Стьопину пневматичну рушницю, мотоциклетний шолом Зиновія Гордійовича, що його Стьопа зібрався вдягти перед зльотом, і чотири металеві палі, якими Мар'янчикові батьки припинали бичків на вигоні та які повинні були правити за якорі геліостата. Програма першого тестового польоту була невигадковою: Тихон мав відв'язати три з чотирьох причальних канатів, які кріпили геліостат до твердого ґрунту, а четвертий помалу попускати, спостерігаючи, якої висоти досягне апарат. Не знаючи про фатальну помилку, якої припустився в ході проектування, Тихон вважав, що кількість гелію в кулі ідеальна для того, щоб апарат завис недалеко від землі, а тому щиро сподівався, що втримувати його буде не важче за повітряного змія на слабкому вітрі.

О 8:30 ранку хлопці розпочали завершальну фазу операції. Тихон прилаштував якорі з чотирьох боків від місця запуску. Стьопа обмотав ніжки дерев'яного стільчика канатами, кінці зафіксувавши на якорях, після чого взявся припасовувати до нього троси, що ними були обплетені нейлонові кулі. Гарячковість і старанно затаєне хвилювання хлопців передалося Пуззі, і собака неспокійно крутився під ногами, пхаючи свого плаского вологого носа куди треба й куди не слід.

Приблизно через сорок хвилин, о 9:10 ранку, запрацював переносний генератор, наpomповуючи гелій у кулі. Ось набухла перша — центральна (порожній стілець поривно здійнявся у повітря), за нею друга, третя. Величезними синьо-жовтими громадинами вони спливали у височінь, затуляли собою сонце, небо й горизонт. Після

четвертої причальні гайдропи напнулися так, що аж потоншали... Тихон зирив на кулі, і в горлі йому пересихало, а водянисто-сірі очі несамохіть вилазили з орбіт. Розмір куль просто не вкладався в голову. Вони переважали все, що хлопець бачив до цього: парашути, на яких десантують танки, газові оболонки аеростатів, рекламні дирижаблі. Переборюючи страх, Мар'янчик поглипував на аркуш із розрахунками та переконував, переконував, переконував себе, що все робить правильно.

Були й інші ознаки, які мали б насторожити хлопців. На жаль, Тихон відмовлявся їх помічати, свято вірячи у справедливість фізичних законів. Він тупо ігнорував той факт, що гайдропи були натягнуті до дзенькоту. Не зважав на те, що геліостат анітрохи не просів, коли Стьопа Ревун, насунувши на голову мотоциклетну каску та міцно вчепившись у пневматичну рушницю, вперше сів на стілець: ніжки намертво застигли на висоті півметра від землі, неначе спиралися на невідоме й невидиме силове поле. Тихона не сполошило навіть те, як дзвінко заскиглив канат і спушилася довкола якоря земля, коли він звільнив перший причальний гайдроп. Тримаючи в руках сталевий проіржавілий кілок, Мар'янчик випростався і подивився на кулі, що затіняли половину галявини. Облизавши сухі губи, він похитав худою, схожою на пташину головою і, притлумлюючи страх, пошкунтильгав до другого якоря.

У цей час навіть Пуззі, здавалося, відчув наближення біди. Він підбіг до Стьопи, сів перед завислим у повітрі стільцем і тихо заскавулів. Стьопа зиркнув на нього з-під козирка та хрипко проказав:

— Не дрейф, пердилко. Зараз побачиш, як я полечу!

Як чудово смакували на губах останні слова: я полечу, я полечу, я полечу-у-у-у...

Пуззі заскавчав голосніше.

Стьопа не плекав особливо ніжних почуттів до короткононого собаки Тихона, проте тієї миті відчув непереборне бажання погладити Пуззі, поторсати його за складки шкіри на шії. Він відклав рушницю, нахилився зі стільця, простягнув руки та всадовив барбоса собі на коліна.

— Ще довго? — запитав.

— За'з почнеш підійматися.

Тихон підійшов до другого якоря, який порипував від скаженого натягу, став спиною до Стьопи й геліостата, незграбно нахилився і, кілька разів смикнувши, відв'язав мотузку. Аж раптом... ЦВЬОХ! ПУХ! Ф'Ю-У-У-У-У-ЇТЬ!

І все. Тиша.

На галявині посвітлішало.

Мар'янчик розігнув спину та обернувся. Чистина спорожніла. Стьопа з літальним апаратом зник. Не було ні куль, ні стільчика, ні линв. Пуззі теж не було. Тихон протер очі й повільно ковзнув поглядом по невисокій стіні з кущів і бур'яну довкола галявини.

Ані душі.

Хлопець із осторогою підступив до місця, над яким іще кілька хвилин тому висів дерев'яний стільчик. Постукав ступнею, підколупнув носакон кеда ґрунт. Ніяких слідів...

Де вони?

Тут щойно були п'ять куль, які розмірами могли потягатися з невеликим котеджним містечком, тут стояв стілець, на якому сиділи його друг і Пуззі. ТО ДЕ ВОНИ ВСІ ЗАРАЗ?! Не могли ж вони крізь землю провалитися!

— Стьопо... — перелякано крутячи маленькою головою, стиха покликав Мар'янчик, а за мить уже зовсім нишком додав: — Ти де?

Тихон разів зо п'ять роззирнувся навкруги й лише тоді здогадався задерти голову. Над ним підпливало блакиттю небо, синьою плівкою якого сунули, турляючись, білі крижини хмар — і більше нічого. Апарат наче випарувався... Звідкіля бідоласі було знати, що за той час, поки він виглядав геліостат у довколишніх кущах, Стьопа Ревун і вся та триклята конструкція з об'ємом гелію, у 7,2 рази більшим за необхідний, досягли висоти 3316 метрів, неухильно підіймаючись, тож Тихон, відповідно, ніяк не міг побачити їх із землі?

— Містика! — страх скропив спину холодним потом. — Не інакше, як відьмацтво, — прошепотів Мар'янчик сам до себе.

Прикусивши губу, він уже ладнався бігти до селища, бити на сполох, коли зненацька за кілька метрів, здійнявши в повітрі хмару куряви, гепнулася на траву Стьопина пневматична гвинтівка. Тихон удруге, цього разу без поспіху, повернув збіліле обличчя до вигорілого неба: та сама незаймана блакить, незмінні череваті хмари. Тільки тепер, здавалося, вони підсміюються з нього пухкими беззубими

посмішками. Тихон тупився у височінь, а кошмарна правда, мов кислота, в'їдалася в мозок.

— Стьопо... — прошамкав він, відчуваючи, як на очі навертаються сльози. — Що я наробив?

Певна річ, Стьопа його не чув. У Стьопа на часі були важливіші питання.

4

Упродовж перших кількох секунд після старту Стьопа тупо не міг в'їхати, що це за атракціон такий почався. Хлопця вчавило у стілець, згори батогами захльоскало повітря, а Пуззі ще й щедро помочився йому на шорти. Через зсунутий на носа шолом попервах Стьопа не бачив, що він чеше, аж свистить, набираючи висоту з безпрецедентною для повітроплавних апаратів швидкістю 79,3 м/с.

Лише за півхвилини, однією рукою тримаючи бульдога, Стьопа поправив каску та повною мірою оцінив оперативну обстановку.

— Твою м-а-а-а-а-а-а-а-а-а-а-а-а-а!.. — завищав він, чіпляючись вільною рукою за канати та обплітаючи ногами ніжки стільчика. Земля була далеко... дуже далеко.

Репетував Стьопа недовго, бо задер голову, вигадуючи, як би від'єднати стільчика від куль. Тієї самої миті скажений потік повітря наскрізь продув його нутроці, забравши крик із горла та виперши вітрами в ділянці прямої кишки. Стьопа кавкнув, опустив макітру й затих, почуваячись так, наче в нього засадили бетонну палю.

Треба віддати йому належне. Попри холод, попри розріджене повітря та турбулентність, попри гравітаційні перевантаження й бульдога на борту, чувак зміг сконцентруватися й відновити здатність тверезо мислити. «Гвинтівка!» — саянула рятівна думка. Стьопа обережно опустив на стілець і затис поміж колін тремтячого, переляканого до смерті Пуззі. По тому повернув обличчя й мокрою від поту рукою витягнув з-під ноги пневматичну рушницю. Не підводячи голови, навмання спрямував дуло вгору та смикнув за спусковий гачок...

Стьопа думав, що у нього проблеми. Проте будемо відверті: до моменту пострілу справжні проблеми навіть не починалися. По-перше,

він промазав. Йому слід було почекати, доки геліостат зупиниться, зависне у повітрі (рано чи пізно це мало відбутися), і лише тоді розстрілювати кулі. На жаль, Стьопа стрельнув одразу, не чекаючи; як наслідок, повітряні струмені, що із шаленою силою налягли на передпліччя, відхилили дуло вбік — і металева кулька тільки ковзнула по нейлону. По-друге, віддача від пострілу, хай якою вийшла слабкою, вибила гвинтівку з руки. Рушниця, відповідно, вдарившись об коліна, виштовхнула з-поміж ніг Пуззі...

Хоча навіть не це стало зав'язкою реальної проблеми. Справжня халепа виникла тоді, коли Стьопі довелося вирішувати, як діяти: кидати Пуззі й ловити гвинтівку чи ловити Пуззі та споглядати, як останній шанс повернутися на землю структурно цілісним організмом, а не безформною субстанцією, примерзлою до дерев'яного стільчика, зникає поміж хмар.

Стьопа вибрав «ловити Пуззі».

5

У пілотів є прислів'я: гравітація ніколи не програє, все, на що можна сподіватися, — це нічия. На висоті 4620 метрів над рівнем моря, у надзвичайно розрідженому повітрі з температурою -11°C , геліостат зупинився, самотньо зависнувши поміж білосніжних хмарин. Вітру майже не було, і спроектований Мар'янчиком апарат зі Степаном і Пуззі на борту неспішно подрейфував на південь. У бік злітно-посадкової смуги 18L міжнародного аеропорту Бориспіль.

6

З північного заходу до міжнародного аеропорту Бориспіль наближався великий літак, 170-місний красень «Airbus A321» — одна з найновіших модифікацій — авіакомпанії «British Airways», рейс ВА 840 із Лондона до Києва. Десять хвилин тому пасажирський лайнер, зійшовши з крейсерської висоти, розпочав зниження і станом на 9:40 ранку за київським часом займав 150-й ешелон.

У кабіні 321-го тривала рутинна підготовка до приземлення. У лівому командирському кріслі розташувався капітан Дункан Веймор — іще не старий, але зовсім сивий широкоплечий здоровань, із випнутою, наче шухляда, нижньою щелепою, втопленими глибоко під лобом очима кольору сталевого зрізу та по-боксерськи приплюснутими вухами. Рівна спина, виголене до мармурової білості підборіддя та владний, заледве не диктаторський погляд безпомилково виказували колишнього військового пілота. Веймор не так давно приєднався до «British Airways». Кілька років тому, під час останньої війни в Іраку, він командував ескадрильєю штурмовиків «A-10 Thunderbolt».

Праворуч від Дункана сидів другий пілот. Молодий, дотепний і водночас неймовірно педантичний Тед Дженкінс. Божевільна прискіпливість Дженкінса до найменших деталей, що стосуються польоту та підготовки літака, давно стала причиною беззлобних кепкувань його колег по авіакомпанії. Щоправда, на кпини Тед Дженкінс анітрохи не зважав. Молодик мав хороший наліт і небезпідставно сподівався впродовж найближчих кількох років скласти екзамен і зайняти ліве крісло на одному з далекомагістральних лайнерів «British Airways».

Була 9:45 за київським часом. За бортом — чудова погода, мрія всіх пілотів.

Схиливши голову, Дженкінс напружено працював із передпасадковим чек-лістом. Веймор, не кліпаючи, свердлив очима небо. Під рідкими віями капітана грав недобрий занепокоєний полиск. Дункан Веймор ненавидів Україну. А якщо точніше — всі слов'янські аеропорти. Ще більше за слов'янські аеропорти кеп ненавидів слов'янських диспетчерів, вважаючи їх чимось середнім між російськими відпочивальниками та камбоджійськими червоними кхмерами. Містер Веймор багато чого зазнав у житті, довелося й порошу понюхати, але щойно заходило про приземлення в Україні, Польщі чи Чехії, його яйця, образно висловлюючись, гепалися на підлогу, а під пахвами виступала холодна роса.

Сім місяців тому, під час посадки у Празі, Веймор ледь не закатав у бетон двомоторну «Cessna», якій диспетчер забув дати дозвіл на зліт. Дункан тоді працював в американській компанії «Delta» і вів із Нью-Йорка до Праги 400-місний 250-тонний «Boeing 777», рейс DL 210. Празький диспетчер, поставивши борт 210 у чергу на посадку,

прикинув, що в нього є ще три з лишком хвилини, і дав дозвіл викотитися на смугу невеличкому приватному літакові. Три хвилини було більш ніж достатньо, щоби пілот тієї «Cessna» розігнав свого карапуза та звільнив посадкову смугу для 777-го. На жаль, перемкнувшись на інші рейси, диспетчер про карапуза забув. Хвилини збігали. Пілот прайват-джета виявився надміру дисциплінованим: зайняв місце на краєчку смуги й диспетчера не турбував, терпляче чекаючи на дозвіл почати розбіг. Бідолаха обісрався та ледь не посивів, коли побачив, як позад нього, розчепіривши шасі й висолопивши закрилки, вивалюється з неба 250-тонний «Boeing». Капітан Веймор посивів і ледь не обісрався, коли за кілька секунд до приземлення помітив крихітний літачок просто під носом у свого гіганта. Скасовувати посадку було пізно — 777-й летів надто повільно й надто низько. Відтак Дункан ушкварив повний газ, дивом перемахнув через «Cessna» та буквально вмолював свій літак у бетон на п'ятсот метрів далі від запланованого місця торкання. Із коліс на бокових стійках шасі позлітала гума. Передня стійка взагалі не витримала — підкосилася. Літак дзьобнув носом землю і, сиплючи навсібіч іскрами (наче велетенський бенгальський вогник), помчав уперед. Веймору вдалося зупинити лайнер за півкорпуса від місця, де обривалося бетонне полотно. Ніхто не постраждав, лише «Boeing» довелося капітально ремонтувати.

Зазвичай після таких інцидентів пілотів скеровують на розмову з психологом для перевірки, чи не виникли в їхній підсвідомості які-небудь ментальні зсуви й чи здатні вони (пілоти, не зсуви) й надалі безпечно керувати повітряним судном. Співбесіда з капітаном Веймором була короткою. Після неї психолог зробив висновок, що проблем у містера Веймора немає. Проблеми будуть у чеського диспетчера, якщо раптом пан Веймор перестріне цього бідолаху в аеропорту Праги.

Дункан звільнився з «Delta» та пішов пілотом у бюджетну авіакомпанію «Ryanair», але прокляття східноєвропейських аеропортів не відпускало його. Через два з половиною тижні після того, як Веймор почав працювати на «Ryanair», його літак під час зльоту з аеропорту Варшави схопив турбіною дворнягу, котрий невідь-звідки взявся на злітній смузі. Починалось усе справно й по-хорошому — руління до злітної смуги, дозвіл на зліт, розгін. Був звичайний літній

день — безвітряний, сонячний. А потім, приблизно посеред смуги, коли лайнер розігнався до 140 км/год, другий пілот (хтось інший, не Дженкінс) загукав:

— Кеп, дивіться — барбос!

І справді — праворуч полем, навперейми «боїнгу», заливаючись гавкотом, скакав кошлатий собацюра. Дункан щойно встиг краєм ока вгледіти пса, як правий двигун захлинувся утробним кашлем. Стрілка потужності смикнулась і сповзла до нуля.

— Помпаж!!! — заверещав другий пілот.

— Гальмуємо! — Швидкість була недостатньою для відриву, і капітанові Веймору не лишалося нічого, крім як скасувати зліт.

Цього разу загальмувати до кінця полотна не вдалося. Літак викотився за межі злітної смуги й спалахнув. Щастя, що стюардеси не розгубилися та правильно провели евакуацію, завдяки чому ніхто з пасажирів не постраждав. Зате «боїнг» після авіаційної пригоди спопелів дотла.

Капітан Веймор іще на місці аварії ліз битися з пожежниками та рвався до дирекції варшавського аеропорту із закликами лінчувати їх на місці, проте його не пустили. Відтоді минуло півроку, Дункан Веймор перейшов на роботу до «British Airways», але так і не зміг позбутися лячних спогадів, які накочували на нього перед кожною посадкою у слов'янських аеропортах.

Несподівано капітан Веймор помітив попереду та трохи ліворуч від літака дивну цятку. Щось висіло поміж хмар. Щось таке, чому в повітрі не місце. Дункан підвівся над кріслом і нахилився до скла. Цятка наближалася, розросталася, набираючи обрисів...

— Срань Господня!

— Що таке, капітане? — буркнув Дженкінс, не відриваючись від бланків із передпосадковими інструкціями.

Наступної миті Веймор залементував, наче дівчина, що побачила павука-птахоїда на своїх грудях:

— А-а-а-а-а-а-а-а-а!!!

Якби не рефлексорна спритність капітана, у цьому місці історія Стьопа, а заразом і ста п'ятдесяти пасажирів рейсу ВА 840, урвалася б. Дункан блискавично відімкнув автопілот, утопив праву педаль униз і відтягнув штурвал від себе, водночас кренячи його праворуч. «Airbus»

кинуло вбік і на сотню метрів донизу, проте зіткнення вдалося уникнути.

Веймор між тим продовжував репетувати:

— А-а-а-а-а!

— Кеп, що ви робите?! — закричав Дженкінс. — Працюйте над заходом на посадку. Ми...

— Ти бачив?! Ти це бачив, матері моєї ковінька?!!

— Що там? — Літак вирівнявся; другий пілот зиркнув уперед і побачив чисте, лиш де-не-де поплямоване хмарами небо.

— Якийсь мудак на табуретці з... з кульками! Шіт! Фак! Ми ледь не засмоктали його лівою турбіною!

— Е-е... А що він там забув?

— Я звідки знаю?! У нього спитай!

Тед Дженкінс стиснув губи, усвідомивши, що попереду на нього чекає найважче приземлення в житті. Погано перед посадкою лишитися самому в кабіні. Проте ще гірше саджати літак, коли поруч із тобою пересіпується в істеричі психічно хворий.

— Кеп, ви не проти, якщо я переберу на себе керування? — обережно, аби не викликати новий напад шаленства, поцікавився Тед.

— Пішов у дупу, шмаркачу! — бризнув слиною капітан. — Трикляті українці хочуть звести мене в могилу! Покручі! Виродки! Я їм цього не подарую!

— Капітане Веймор, я наполягаю.

— Заткнись і підтримуй висоту!

— Диспетчер наказав займати 110-й ешелон.

— Який, у сраку, 110-й ешелон, Теде?! Може, їх там штук двадцять таких ширяє над аеропортом? — Сірі капітанові очі — вибалушені, мов у жаби, — здавалося, от-от почнуть обертатися незалежно одне від одного, достоту як у психів. — Зараз іще нахапаємо повні турбіни цього добра та звалимося, на хрін, у штопор. Тримай висоту!

Не переймаючись тим, щоб угамувати емоції, Дункан зв'язався з диспетчером у Борисполі та прогорлав у мікрофон, нехтуючи всіма приписами й інструкціями:

— Це що за собача какашка у вас на ешелоні?!

— Бі-ей вісім-чотири-нуль, говорить диспетчерська Борисполя, повторіть запит.

— Ви там за трафіком стежите, довбодзьоби?! Чи вже повпивалися до чортиків? У вас же аеропорт, а не свиноферма!

— ВА 840, вас не розумію. В чому ваша проблема?

— Проблема не В МЕНЕ, а У ВАС, гівноїди, і полягає вона в тому, що якийсь педераст у цей момент літає ешеленом на табуретці!

Диспетчер намагався перетравити почуте. Йому не вистачало знань англійської, щоби належно оцінити вишуканість лінгвістичних вивертів капітана, але про педераста на табуретці він зрозумів.

— ВА 840, у вас на борту все гаразд?

— Це ви у мене питаєте, диспетчерська?!

— ВА 840, я можу поговорити з другим пілотом?

— Навіщо?

— Він теж бачить чоловіка на табуретці?

Дункан Веймор його не слухав і просто волав:

— I'm bury you! I'mmma bury you, bastards!

За літаком «British Airways» до аеропорту наближався лайнер «Air France», рейс AF 205 із Парижа. Капітан французького літака виявився флегматиком зі специфічним почуттям гумору. Угледівши геліостат і обвішаного бурульками Стьопу, він зреагував по-філософськи:

— Диспетчерська Борисполя, у вас новий спосіб стежити за трафіком? Не вистачає коштів на радари, то тепер ви літаки помічаєте сірниками на карті?

— Борт два-о-п'ять???

— Ви не вважаєте, що хлопцеві трохи холодно? — далі іронізував пілот. — Хоча б курточку на нього накинули, а то сидить у самих шортах. Тут -7°C за бортом!

— Хто у... у... у... самих шортах? — у диспетчера важка форма правця.

У розмову встряв інший літак, який щойно піднявся в повітря з аеропорту й набирав висоту, прямуючи на північ від української столиці:

— Диспетчерська, у когось із ваших учора був день народження? Видно, гарно погуляли. — Пауза. — Чи... о, пардон!.. у вас же сьогодні День незалежності. Забув, вибачайте.

На радарях у цьому місці порожньо, проте диспетчер нарешті зрозумів, що його не розігрують.

Шоу триває. З півдня до аеропорту Бориспіль підлітає турбопропелерний Ан-24, рейс 1726 з Одеси. Диспетчер схилився над радаром, пожираючи поглядом квадратик із підписом 1726. Турбопропелерний Ан-24 рухається повільніше за реактивні «Boeing» чи «Airbus», а отже, пілот має більше часу, щоби стежити за різними капостями на ешелоні.

Угорі — реальні розміри та вигляд геліостата; внизу (у тому ж масштабі) — спрощена модель, із якої видно, яким мав би бути апарат, якби Тихон розрахував його правильно (3D-реконструкція з газети «Сільські вісті» на основі матеріалів, наданих прес-службою Міноборони України)

— Диспетчерська...

— Так, борт сімнадцять-двадцять-шість.

— Я мушу вам дещо сказати.

Диспетчер перехрестився сам і перехрестив мікрофон:

— Кажіть.

— По-моєму, донецькі вигадали новий спосіб ховати трупи від міліції.

Диспетчер навідмаш торохнув лобом об стіл.

— 1726, опишіть, що ви бачите... навіть якщо вам здається, що такого ви бачити не можете.

— Бачу худорлявого хлопчину років двадцяти. Ширяє тут на стільчику.

— На стільчику?

— Підтверджую.

— 1726, він намагається подати якісь знаки?

— Диспетчерська, я думаю, він мертвий.

— 1726, ч... чому ви так думаєте?

— Сумніваюся, що живий на таке погодився б...

І тоді бідолашний диспетчер здався, вирішивши, що безповоротно з'їхав із глузду.

7

— Зиновію, вставай!

— Ге-е...

— Вставай! Чуєш? Твій Степан полетів!

— Йдіть на хер...

Хтось із сусідів наважився та заліпив Ревуну два розмашисті ляпаса. Лясь-лясь!

— Га?! Що?! — Чоловік нарешті сів на ліжку.

— Прокидайся, чорти б тебе вхопили! Стьопа полетів!

— Куди полетів?

— Туди!

Зиновій Гордійович несамохіть задер підпухле після сну обличчя й подивився на стелю.

— Що? Що ви, в біса, мелете?

— Полетів, я тобі кажу! Зиновію, твій син ПОЛЕТІВ!

— Мамо рідна, туди?! Господи! — Зиновій пополотнів від лячної здогадки, губи посіріли. — Стьопа помер?!

— Та ні!.. — Сусід мотнув головою й замислився. — Ну, принаймні відлітав він ще живим... — І взявся переповідати все, що на той час спромоглися витягти з Мар'янчика Тихого.

Остаточно прочунявшись, Зиновій Ревун пошкутильгав до сараю заводити I-153 — рятувати сина. На жаль, поршневий двигун, який простояв у хліві майже два десятки років, завести не вдалося, біплан навіть не чмихнув, тож усе, що міг удіяти Зиновій, — це дибати за вітром і виглядати Степана в небесах. Через півгодини до нього приєдналися найближчі друзі й родина, а ще через годину за Стьопою чесало все село.

Вітер помінявся, і геліостат понесло на захід, до Дніпра, що врятувало Стьопу від вельми небажаного загострення ситуації, позаяк очманілі диспетчери в Борисполі вже ладналися закривати аеропорт і викликати винищувачі. За дві години крізь шви в нейлонових кулях вийшло достатньо гелію, і геліостат нарешті почав знижуватись. О 12:10 його вперше помітили у повітрі, а ще через двадцять хвилин під зачарованими поглядами всіх ста сімдесяти восьми односельчан Степан Зиновійович Ревун плавно опустився на поле за двадцять кілометрів на захід від Бабариків.

Доки його, переляканого й задубілого, віддирали від стільчика, від'єднували від примерзлого собаки та розтирали горілкою, Стьопа безперестану повторював:

— Я ж вам казав... Я ж обіцяв, що полечу.

Повторював понуро та змучено, ледве ворущачи порепаними на морозі безкровними губами, але — непереможно.

Від автора

Попри всю неймовірність описаної ситуації, її підґрунтям є реальна історія лос-анджелеського пенсіонера Ларрі Волтерса, який 1982 року захотів політати без літака. Детальніше про нього читайте за посиланням:

http://en.wikipedia.org/wiki/Larry_Walters.

Сюрприз

[уперше опубліковано в збірці «Я like Україну!», 2016]

Чому я люблю свою країну? Бо в нас весело. Часто весело навіть тоді, коли сміятися зовсім не хочеться. У жодній іншій країні становлення капіталізму не проходило так радісно та смішно, як в Україні. Я піарник, а тому добре знаю, що кажу.

Ось вам приклад. За кілька днів до Нового року я надумав улаштувати доньці сюрприз. Увечері 29-го, забираючи Соню з дитсадка, я помітив, що вона набурмосена, тож не втримався та ще перед виходом на вулицю вирішив її підбадьорити. Принаймні спробував:

— Знаєш що? Удома на тебе чекає сюрприз.

Її очі розширилися та збуджено спалахнули.

— Ух ти! А що це буде, тату? Ну скажи! Ну будь ласка! Будь ласка! Будь ласочка...

Але я залишався невблаганним.

— Потерпи. Незабаром дізнаєшся.

І ми потупали додому.

Усе почалося тиждень тому — хмарного та вогкого понеділкового ранку — дорогою до метро. Я відвів Соню до дитсадка та поспішав на роботу, коли на вході до підземки мою увагу привернуло криво наклеєне оголошення з фотографією всміхненого Санта-Клауса, що спускається з багатопверхового будинку, і соковитим підписом «ДІД МОРОЗ — АЛЬПІНІСТ! ФЕЄРИЧНЕ СВЯТО ДЛЯ ВАШОЇ ДИТИНИ». Причому спершу було надруковано «ФЕЄРИЧНИЙ СВЯТО», потім «ИЙ» закреслено маркером, а вгорі кострубато дописано літеру «Е». Не знаю, що мене зацікавило. Точніше, я не знаю, що пересилило інстинктивну відразу до авторів, бо переглядати рекламні оголошення — частина моєї роботи. Може, причина крилася в тому, що Сони́на мама ось уже майже місяць стажувалася в Німеччині, мала повернутися додому не раніше як 10 січня, і я вже запарився самотужки розважати наше шестирічне дитинча. Може, в очі

впала виділена курсивом назва сайту — *claus-climber.com.ua* — єдине, що почасти відповідало правилам маркетингу. Назва справді була милозвучною: клаус-клаймбер-ком-юа. Та неважливо. Важливо те, що, прийшовши на роботу, я поліз на той сайт дивитися, що ж то за «феєричне свято». Виявилось, що хлопці, котрі займаються утепленням квартир у висотках, вигадали оригінальний спосіб підзаробити напередодні Нового року. Як вам задумка: замовити Діда Мороза, що спускається з даху та залазить до квартири через вікно? Разом із подарунками! Політ фантазії, чи не так? Я, як піарник, належно оцінив красу та міць ідеї. Тобто це я спочатку так вважав.

Діда Мороза ми із Сонею почули метрів за триста від під'їзду. Хоча я не відразу зрозумів, що це наш Дід Мороз. Спершу почув, як хтось у будинку — напевно, з балкона, оскільки голос долинав згори — незносно репетує та матюкається. І просить його зняти. А потім ми завернули за ріг і побачили його. Трохи вище від вікон п'ятого поверху, повиснувши вниз головою, розгойдувався і крутився навколо своєї осі дебелий дядько в костюмі Санта-Клауса. Кошлата борода з вати теліпалася на голові, неначе патли посивілого рокера. Ліва нога була обкручена нейлоною мотузкою та стирчала вгору, права — просто вбік. У правій руці Дід Мороз тримав чобіт, знятий з необкрученої мотузкою ноги, і, вилучаючи момент, коли опинявся обличчям до стіни, намагався постукати ним у вікно.

— Це хто? — з нотками легкої настороженості в голосі поцікавилася Соня.

Я якось умить скис, зрозумівши, що сюрприз обламався. А за мить узагалі скулився, уявивши, що буде, якщо трос обірветься, і Дід Мороз, вивергаючи із себе вереск і лайку, подолає відстань, яка відділяє його від землі.

— Це Дід Мороз, Соню.

— А чому він тут?

— Це він до тебе... — «курва, срака, бляха», — прилетів.

Донька спершу підозріливо зиркнула на мене — чи не обманюю, — а тоді ковзнула прискіпливим поглядом по будинку, порахувала поверхи:

— Але ж ми на восьмому живемо.

— Знаю, Соню, знаю, — сумно сказав я.

Дід Мороз продовжував гойдатися, горлаючи непристойності, і, коли пролітав достатньо близько, стукати чоботом у вікна квартири п'ятого поверху. От тільки вікна залишалися темними. Я наморщив лоба, пригадуючи, чия це квартира. Іванющенків. Вони на свята поїхали з міста, отже, впустити горе-альпініста було нікому.

Я опустил голову. Біля дверей під'їзду стояла Снігуронька з розмальованими щоками, неприродно білою косою та химерною конструкцією на голові, що звіддала нагадувала американський авіаносець CVN-77 «Джордж Буш», а зблизька виявилася зсунутим на потилицю кокошником. Снігуронька нервово курила — обличчя здавалося блідішим за косу — і притискала до вуха мобілку. Побачивши нас, упізнала мене, замахала руками.

— Чому він там висить? — налетів я на неї.

— Тому що наливають, — закотила очі.

— Що? — не зрозумів я.

— Ви в нас не перший за сьогодні, — схлипнула Снігурка. — Шостий виїзд, якщо бути точним. І в усіх квартирах наливали. Скрізь. Ось він і зірвався під вечір.

Я хотів запитати, а я тут до чого, але промовчав. Натомість задер голову та знову втупився в Санта-Клауса, який, розкинувши руки, ширяв на висоті п'ятнадцять метрів над землею. «Курва!»

— У нього мізки є? — тицьнув пальцем у відморозка. — Чи вони теж із вати?!

— Є, — впевнено відповіла Снігурка. — Якби не було, він би не причепив страховку, і зараз ви з донькою, — вона криво всміхнулася Соні, — зішкрібали б Дідуся з асфальту.

Мій борлак смикнувся. Перед очима промайнула описана Снігуркою картина: дід-морозячі мізки, що підсихають на примороженому асфальті, навколо — забризкані кров'ю іграшки з дід-морозячого мішка, а потім — швидка, міліція, мигалки, допити. І певна річ, вечірній дзвінок від Олени з Німеччини... Цікаво, що Соня розповіла б мамі? Оце так Новий рік! Оце свято! Грохнули Діда Мороза! Завалили, мамо! На очах у всього будинку! Такого ні в кого в групі не було! Тато-піарник постарався.

Я почувався дещо розфокусованим (хоча кого я обманюю: я нетямився з люті), проте розумів, що зараз не час з'ясовувати стосунки із заплаканою Снігуркою та що першорядне завдання — стягнути Діда

Мороза з орбіти. От тільки я не уявляв, як це зробити. Як на зло, думки неначе воском залило. Через хвилину, не згенерувавши жодної путньої ідеї, вирішив зателефонувати Сірому — своєму другові дитинства, що мешкав у сусідньому під'їзді. Він точно щось вигідає. Дочекавшись, коли Сірій відповість, я чемно попросив його вийти на балкон і неупереджено оцінити ситуацію.

— Твою мать! — не зміг приховати захоплення Сірій.

— Зніміть мене! — завив Санта, почувши неподалік себе чийсь голос.

— Сірій, легше, будь ласка, стеж за мовленням, — попросив я. — Зі мною Соня.

Угледівши мене біля під'їзду, Сірій вирубив телефон і, склавши руки трубочкою, загорлав — напевно, вирішив, що так я краще його чутиму:

— Чувак, що це?!

— Це Дід Мороз! Чи ти сам не бачиш?

Серьога мешкав на шостому поверсі й дивився на підвішеного догори дригом скелелазу в новорічному костюмі майже в упор — із відстані не більше ніж п'ять метрів.

— Якого хріна він там робить?!

— Сірій, тут Соня! Я ж просив!

— Окей, тоді скажи мені, БУДЬ ЛАСКА, — виправився Сергій, — ЯКОГО ХРІНА ВІН ТАМ РОБИТЬ?!

— Він повинен був залізти до мене через вікно. Це сюрприз такий... мав бути...

Сірій співчутливо оглянув тіло, що теліпалося на мотузці.

— То якого біса він біля п'ятого бовтається? Ти ж на восьмому живеш!

Мені починав уриватися терпець.

— Я тому й подзвонив, бляха-муха, — стримуючи злість, що так і рвалася з горла, закричав я. — Допоможеш його на восьмий затягнути?

Сірій покрутив пальцем біля скроні, після чого його кудлата голова зникла — пішов одягатися.

За п'ять хвилин ми із Сонею та Сірим стояли на даху десятиповерхівки, біля примітивної металевої конструкції, обплетеної альпіністськими вузлами та обвішаної страхувальними карабінами. Натягнута, немов струна, нейлонова мотузка вгризалася в бетонний

парапет і різко йшла донизу. Ніяких пристосувань для підняття тіла не було. Схоже, Дід Мороз спускався мотузкою, залазив до квартири через балкон чи вікно, дарував дітям щастя, після чого пішки — сходами — повертався по амуніцію. Повернення на дах мотузкою технологія свята не передбачала.

— Твою мать, — сказав Сергій.

Вибору не було. Поплювавши на долоні, ми із Сірим узялися тягти. Мотузка вислизала, врзалася в руки, обпікала холодом. Промучившись хвилину, ми роздерли до крові шкіру на долонях і не підняли Діда Мороза навіть на метр. Важкий кабан попався.

— Діла не буде. Так ми його не витягнемо. — Сірий, скривившись, тупився в закривавлені долоні.

— Може, викликати пожежників? — запропонував я.

— Можна, — погодився Сірий. — Думаю, до Різдва прийдуть.

— Тоді що?

— Я піду до Романенків на шостому, вони начебто вдома, і попрошу відчинити вікно на кухні. Ми підтягнемо цей мішок із лайном, а вони за ногу засунуть його до квартири.

— Чудовий план! — сказав я, уявляючи, як Романенки зрадіють.

Сірий побіг домовлятися з Романенками, а ми із Сонєю залишилися чекати на даху. Я намагався не дивитися доньці в очі, міркуючи про те, як розтлумачити їй перипетії сьогоdnішнього дня. «Розумієш, Соню, Дід Мороз летів із Лапландії. Довго-довго летів. Над Києвом в упряжці від утоми та голоду відкинулося двійко оленів... Ну, таке іноді трапляється. Без двох оленів Дідусю довелося знизитися, і ось, проминаючи наш будинок, він зачепився вудилами за супутникову антену. Його торохнуло об стіну, він боляче вдарився головою, і тому так лаявся. А потім прийшов дядько Сергій і...»

Несподівано знизу долинуло:

— Гей! Ге-е-е-ей! Нагорі! Там хтось є?

Я обережно підступив до краю й запитав:

— Чого тобі?

Санта мене не почув і продовжував стогнати:

— А-а-а! Ге-е-ей! Ви мене чуєте?

— Чого кричиш? — запитав я голосніше.

Стогони припинилися.

— Ви мене витягуєте?

— Так, ми тебе витягуємо... ну, працюємо над цим.
— А можна трохи швидше? — звучав він якось геть зневірено.
— Не можна! — відрубав я, але тут-таки продовжив спокійніше:
— Тобто я не можу. Я сам тебе не витягну.

— Ну будь ласка, швидше-е-е! — заскиглив він. — Я пісяти хочу!

Я ляснув долоньями по стегнах:

— Та що ж з тобою таке...

Тієї миті Соня рвонула до невисокої огорожі, що по периметру огинала дах десятиповерхівки.

— СТОЯТИ! — гаркнув я, встигнувши схопити доньку за капюшон і відчуваючи, як серце вкривається крижаною кіркою.

— Я подивитися! — видираючись, запхинькала Соня. — Хочу подивитися, як він буде пісяти!

Я відтягнув її якнайдалі від краю будівлі.

— Не можна дивитися, як пісяє Дід Мороз! Тим паче в підвішеному стані! Це небезпечно! — Я не зовсім розумів, що говорю.
— Стій тут і не рухайся. І щоб я тебе постійно бачив!

Сірого не було хвилин десять. Не так просто пояснити Романенкам, з якого дива їм потрібно відчиняти вікно та з морозного повітряного простору над подвір'ям затягувати до своєї кухні п'яного верескливого мужика в костюмі Санта-Клауса.

Зрештою нам усе вдалося: ми із Сірим підняли горе-альпініста повище, а Олег Романенко втягнув його до будинку.

Через кілька хвилин, с'як-так опорядившись, Дід Мороз і Снігуронька прийшли до мене перепрошувати. Я відчинив двері. Дід Мороз, не відриваючи погляду від підлоги, кашлянув.

— Ми можемо повернути гроші. — Він переступив з ноги на ногу. Снігурка штурхнула його ліктем. — Тобто ми повернемо гроші. По-любому.

— По-любому, — грізно моргнув я.

— Але якщо ви не цеє... як би, не сильно того... то ми готові спробувати ще раз...

У мене під лівою лопаткою заворушилося щось холодне — чи то страх, чи то бажання вбити кого-небудь. Я був саме в стані «сильно того», проте не міг пояснити це Дідусеві, оскільки поруч стояли Соня та Снігуронька.

— Що спробувати? — процідив я крізь зуби.

— Відіграти свято, — видихнув Санта й натужно посміхнувся.

Його посмішка мене dokonala. Я роззявив рота, збираючись висловитися з приводу того, що думаю про нього самого та про його Снігуроньку, яка через розмазану туш і напіввідклеєні вії невимовно змахувала на повію, але тут Соня смикнула мене за холошу штанів:

— Тату, а він уже попівсяв? — наче боялася, що опудало в костюмі Санта-Клауса, зайшовши до нашої квартири, засщить усе до дідькової матері.

Хвиля агресії спала.

— Ні, дякую. — Я поклав долоню на Сонину голівку, не зводячи очей із бороданя та Снігуроньки. — «Свято» й так вдалося — краще не вигадасш. З Новим роком вас!

І захряснув двері.

Моя література

[уперше опубліковано в газеті «Літературна Україна», 2011]

1

Я ніколи не вчився. Абсолютно. Не виконував домашніх завдань з математики, натомість списуючи їх на очах у вчительки перед початком уроку, не зазубрював дат, імен і фактів, натомість підкоряючи серце історички розлогими узагальненнями та чітко аргументованою власною думкою з приводу тих чи тих історичних подій. Я вперто відмовлявся вчити напам'ять вірші українських світочів, під час декламування постійно затинаячись і підглядаючи в книжку. Ба більше, лише під дулом пістолета я погоджувався читати твори зі шкільної програми, а на уроках вигадував відповіді просто перед учителькою за кількома прочитаними рядками з хрестоматії.

Словом, у школі я не робив майже нічого, зате напрочуд багато читав. Щоправда, читав винятково пригодницьку та мандрівну літературу. Книги з моєї бібліотеки рідко потрапляли до списку творів для обов'язкового прочитання. Водночас вони серйозно розширювали мій світогляд і — відчутно — словниковий запас, що давало змогу замінити процес навчання процесом «динамічного викручування».

Власне, ця історія про один із найяскравіших епізодів мого шкільного вишколу та запеклу боротьбу між тими книжками, які я читав, і тими, які мене примушували читати.

2

Сподіваюся, ви зрозумієте мене правильно. Я люблю, я просто обожаю літературу як суспільно-культурне явище. Проте я ненавиджу літературу як шкільний предмет.

Я ненавидів оті строго нормовані «домашні» твори на три, чотири, п'ять сторінок, які задавали писати вдома та які ламали хребти

найупертішим бунтівникам, уцент випалюючи найменші зародки ініціативи та свободи думки.

— Так, дітки, — починала Надія Іванівна, моя незмінна вчителька з української літератури, суворо зиркаючи з-за лискучих фар своїх окулярів на 8-А клас, — хочу, щоб наступного тижня ви принесли мені твір на тему «Глибокі внутрішні переживання головних героїв роману “Собор” Олеся Гончара».

— Скільки сторінок? — голосно питав я.

— Ну, три... — відповідала Надія Іванівна, — або краще чотири.

— Фак, — стиха промовляв я, нарікаючи на те, що чергові двадцять-тридцять хвилин мого життя буде відверто змарновано.

Я ніколи не розумів і зараз не розумію, для чого ці твори. Для чого так мучити Олеся Гончара? Він не Фредерік Бегбедер, який виводить свої опуси п'яний і обкурений, забуваючи вписувати туди головні думки, й надсилає редакторам заляпані блювотинням чернетки. Все, що Олесь Терентійович хотів сказати у своїх творах, він уже сказав. Що — ну що?! — може додати до цього шмаркатий несформований школяр-неформал, у якого на написання глибокодумного твору є п'ять хвилин, бо за вікном уже чекає з футбольним м'ячем Дімон, який ніколи не писав тих творів, бо забивав на них болт, — і правильно, блін, робив!

Але я вмощувався за стіл, врубав на всю катушку музику й починав народжувати крізь сльози, мило й вазелін свої конгеніальні твори з української літератури.

За тиждень усіякі зау'чки та задроти, яким їхні конгеніальні творіння понаписували та вчитали батьки, хвалилися в зошитах рум'яними п'ятірками, а я, який за місяць прочитував книжок більше, ніж увесь клас за півроку, тягнув додому в кращому разі четвірку з трьома здоровенними мінусами.

Через це моя душа повсякчас бунтувала проти української літератури (в сенсі шкільного предмета, а не суспільно-культурного явища). На кожен урок я гордо вносив перед собою прапор непокори і, попри те що іноді мене, образно висловлюючись, добряче лупцювали, ніколи не опускав рук і не відступався.

Узагалі, коли ми не прочитували якоїсь програмної книжки (я кажу «ми», бо з часом послідовників моєї непокірливо-бунтарської доктрини ставало дедалі більше), урок літератури починав нагадувати гру в морський бій.

Останні чотири роки в школі я незмінно сидів на останній, п'ятій парті третього ряду. Вчителі називали її по-різному — гальоркою, Північним полюсом, дикунським островом. Особисто мені це місце найбільше подобалося: по-перше, за спиною нікого не було, тобто гарантовано ніхто під час контрольної не смикатиме тебе за сорочку та не волатиме про допомогу (з того місця смикати й волати про допомогу можеш тільки ти), а по-друге, я міг бачити весь клас, і цілий клас розділяв мене й екзакуторське крісло вчительки.

Упродовж цих чотирьох років гальорку зі мною ділив Тьомик, високий худорлявий пацан із ластовинням і світлими очима невизначеного кольору. Після того як Тьомик почав нести вахту на гальорці праворуч від мене, він став нормальним чуваком — не робив домашніх завдань, не вчив віршів і не читав ніяких творів. Перед нами сиділи Дуня та Галя, чи то пак Галя та Дуня, бо Галя займала місце переді мною, а Дуня — перед Тьомиком.

Так ось, коли ми з Тьомиком укотре проігнорували черговий літературний блокбастер, полінувавшись навіть заглянути до хрестоматії, під час уроку наставав час розплати. Вчителька замріяно водила ручкою по класному журналу, вибираючи жертву, а ми із друзякою завмирили на гальорці, наче в окопі, боязко схилившись і втягнувши голови між пліч. Якоїсь миті ручка спинялася на випадковій клітинці, я губами імітував звук гарматного пострілу й далі — тихий посвист снаряда, що розтинає повітря, а Тьомик тремтів, як осиковий листок у руках наркомана.

— Гречаник! — голосно декламувала Надія Іванівна прізвище нещасного.

— Мимо, — шепотів я.

Галя та Дунька приглушено хихотіли, а переляканий Гречаник мляво вишкрябувався зі свого місця.

— А чи не скажеш ти нам, Гречанику... — суворо заводила вчителька.

Коли пошарпаний Гречаник ішов на дно, все розгорталося спочатку. Надія Іванівна спідлоба зиркала на клас, водила сюди-туди

ручкою над журналом, я свистів, Тьомик тремтів, а потім зненацька:

— Кідрук!

— Убила, — шепотів я.

Галя та Дуня затуляли роти долоньками, а я поволі підводився.

— Ну, Кідрук? — багатозначно виголошувала Надія Іванівна.

Вона завжди так зверталася до мене перед тим, як ставити питання по суті, адже якщо послуговуватися термінологією морського бою, я здебільшого був одноклітинним корабликом, якого вбивали першим же пострілом.

— А я сьогодні... цейво... не готовий, Надіє Іванівно, — зізнавався я.

— Чому? — не збиралася відпускати мене вчителька.

— Я не прочитав твору...

— Чому?

Що я мав казати? Що всю ніч читав «Золото і анаконда» Рольфа Бломберга, а на ранок дорогою до школи — «Кон-Тікі» Тура Хейєрдала?

— Не прочитав і все, — мимрив я.

— Сідай, двійка!

Але двійок Надія Іванівна в журнал ніколи не ставила. Лише маленьку, майже непомітну цятку в клітинці напроти прізвища, а вже наступного уроку, начитавшись до помутніння в очах творінь світочів літератури, мій однопалубний кораблик воскресав у вигляді грізного чотирипалубного крейсера й успішно відстрілювався з обох бортів.

Гадаю, ви вже зрозуміли, що я нечасто читав програмні твори з української літератури; тоді, коли весь клас по розділу мусолив томик Гончара, чи Барки, чи Тютюнника, я один за одним ковтав пригодницькі романи Жуля Верна, Майн Ріда або Вальтера Скотта.

Проте одного разу трапилося так, що заданий додому твір не прочитав ніхто (звісно, за винятком двох-трьох дівчат-зубрилок, серед яких була й класна староста Ориська). Як зараз пам'ятаю, то була повість Івана Франка «Борислав сміється».

Ще з початку уроку стало зрозуміло, що Надія Іванівна не в гуморі.

— Так, дітки, — вона вміла казати оте «так, дітки» з такою інтонацією, що у мене все всередині ціпеніло, — сьогодні у нас... тестова контрольна!

— Не треба! — щодуху зарепетував Тьомик.

— Ви що?! — загорлав я. — Як так?! Без попередження!

Але не думайте, що ми були налякані або що, то в нас із Тьомиком такий ритуал, яким ми зустрічаємо кожен контрольну чи самотійну роботу. Та що там, ніхто з класу навіть вухом не повів на ті слова Надії Іванівни. Кожен собі міркував: ну й нехай, не прочитав я ту повість, зате он Ігорьок або Вован прочитав, вони ж допоможуть. Проблема була в тому, що ні Ігорьок, ні Вован ту повість в очі не бачили й міркували так само.

Перше питання було простим, як двері:

— Яке ім'я головного героя?

Я кинув погляд на Тьомика, Тьомик дивився кудись у космос; тоді я глипнув ліворуч, до паралельного ряду, але там надібав такий самий перелякано-астральний позирок. Ніхто, в дідька, не знав, як звали головного героя повісті «Борислав сміється».

— Оце-то грузить! — перешіптувалися ми. — Як так можна? Як можна ставити такі запитання?

— Як звуть головного героя? — по складах повторила Надія Іванівна.

Збагнувши, що розчулити вчительку не вдасться, ми мерщій спрямували активність у інше русло — з окраїн шкільних парт в усі боки класу розлетілися ледь чутні запити:

— Пс-с... пс-с... Як, блін, його звали? Як звали головного героя? Пс-с...

Благання про порятунок зі швидкістю світла передавалося між рядами, доки не досягло рятівних острівців — парт, де сиділи «заучки».

Тієї миті «заучки» торжествували. Увесь клас, найкрутіші пацани та найгарніші дівулі валялися коло їхніх ніг. Вони неподільно володіли мною, Тьомиком, Едом, Дімоном, Гречаником, усіма нами й нашими душами. Одним-єдиним словом, самим порухом губ вершили наші долі. Кілька нещасних секунд цілковитого тріумфу.

«Заучки» нерідко відверталися від нас у найскрутніші моменти, але Оріся, незмінна староста, ніколи не відмовляла, завше підказувала й давала списувати. От тільки цього разу їй довелося нелегко, бо героя, хай йому грець, звали Бенедьо Синиця.

— Орісько, чуєш! Пс-с! Як його звали? — долинало з найближчої парти.

— Бенедьо Синиця, — шепотіла Оріся.

— Шо-о?!

— Бе-не-дьо Си-ни-ця!

— Ти що, дурна? Синиця — це ж пташка! Як звали головного героя?

— Це його прізвище.

— Шо?

— Прізвище!

— А ім'я?

— Бенедьо.

— Шо-о?

— Бе-не-дьо!

— Ну, прізвище Бенедя, а ім'я?

Отак вибиту із «заучок» підказку розносили класом.

5

Наступного уроку Надія Іванівна залетіла до класу, мов куляста блискавка. Вона вся іскрилася, метала очима громовиці, стогнала й тупала ногами. Славетний 8-А, найкращий клас школи, нашорошено припишк.

— А-а-а-а! — репетувала наша вчителька з української літератури. — Ай-яй-яй! — волила вона. — Нелюди! Бузувіри!

Клас похнюплено мовчав.

— Гр-р-р! — рикала Надія Іванівна, жмакала наші контрольні й хапалася за голову. — Як?! Як ви могли?! Як цілий клас міг не прочитати твору?!

— Ми читали! — кричав у відповідь 8-А. — Ми всі читали! Ми все читали! Як ви таке можете говорити, Надіє Іванівно?!

Ми з Тьомиком кричали найголосніше. Ми завжди в такі моменти кричимо голосніше за всіх.

— О, нелюди! — не вгавала Надія Іванівна. — Ну як? Як?! Це ж Іван Франко! Це ж духовний провідник нації! О Боже, яка неповага!

— Ми читали! Ми всі читали, ми все читали! — не відступалися ми.

— Читали, кажете? — спитала Надія Іванівна таким тоном, що навіть ми з Тьомиком заткнулися. — Читали, кажете?! — повторила вона фальцетом, струснувши у повітрі пом'ятою пачкою тестових контрольних.

І тоді наша мила вчителька заходилася зачитувати нам наші редакції імені головного героя славетної Франкової повісті, по черзі зминаючи аркушики з контрольними.

Тут потрібно зазначити, що оскільки під час тестування до Ориськи по підказку зверталися з обох боків, і ззаду, і спереду, то інформація з текстом підказки пішла двома різними потоками, внаслідок чого вона, себто підказка, еволюціонувала двома абсолютно різними шляхами. Ті, хто передавав підказку передніми партами, більше уваги приділяли імені, а ті, хто переказував її задніми каналами на гальорку, зосереджувалися на прізвищі. Ситуацію ускладнювало те, що, по-перше, ніхто не міг розібрати, де в того головного героя закінчується ім'я, а де починається прізвище, по-друге, ніхто взагалі нічого не міг розібрати. Ну, самі подумайте, коли ви почуєте ім'я Бенедьо, хай навіть промовлене гучно, за нормальних обставин, навряд чи ви одразу повірите, що почули правильно, що вже говорити про екстремальні умови під час підлої незапланованої контрольної, де ми мали від десяти до п'ятнадцяти секунд, аби добути відповідь і записати її на аркушику. Пташине прізвище того Бенедя також не сприяло належному й безпечному транспортуванню підказки. Навіть коли хтось і отримував правильне ім'я — Бенедьо, — він, не читавши твору, не міг у таке повірити.

«Не, ну хіба такі імена бувають? — мізкував 8-А. — Це ж Франко, це ж духовний провідник нації. Бенедьо — що це за ім'я? То, мабуть, ті козли на крайньому ряді щось недочули й усе переплутали, а ім'я насправді... насправді...» І кожен добирав бідоласі Синиці нове ім'я із власних запасів, таке, щоби найближче пасувало тому Бенеді.

Зрозуміло, що, дібравши ім'я, розумник ділився далі вже своєю версією, будучи непохитно впевненим у її правильності.

Результат Надія Іванівна зачитувала нам із придихом та зі сльозами на очах:

— Бенедикт, Бенедин, Бенедар, Веніамін і, о Боже, — у цьому місці наша вчителька хапалася за серце, — Вілен! Ви чуєте? Вілен! Хтось написав Вілен! Я навіть не хочу знати, хто це зробив, іроди!

Ненабагато кращою була ситуація із прізвищем.

— Синюк, Синьо, Беньо, Бенюк, Лисиця, — плачучи, перераховувала Надія Іванівна. — Нелюди! — схлипувала вона. — Це ж Франко, це ж духовний провідник нації...

Тьомик, наприклад, ім'я майже вгадав, а от із прізвищем (до нас підказка йшла «нижнім» каналом) не пощастило. Чувак нашкрябав: «Бенедя Баняк» (відчуваєте згубний вплив імені?). А в тих районах, де два розділені потоки інформації зійшлися (це десь на середніх партах третього ряду), взагалі траплялися екзотичні перли, як-от Ваня Синько, Веніамін Синяк і дуже колоритне Вован Саньок.

— Ми читали... ми все читали... — уже якось зовсім тихо попискував мій друзяка.

А втім, мене то все не стосувалося, бо особисто я на запитання, як звали головного героя повісті «Борислав сміється», пішов шляхом найменшого опору й написав відповідь: «Борислав»... Я був незвичайною дитиною. Унікумом.

Після тієї феєричної контрольної уроки літератури знову нагадували морський бій, однак винятково Гравелінську битву, де 8-А виступав у ролі «непереможної» іспанської Армади, а Надія Іванівна була англійським адміралом Френсісом Дрейком.

Менш як за два тижні весь 8-А, і я зокрема, завчив «Борислав сміється» заледве не напам'ять.

Ельвіра

*[уперше опубліковано в збірці «Волонтери. Мобілізація добра»,
2015]*

1

Для Ельвіри війна почалася на Миколая, коли мінометний снаряд убив її матір, що поралася біля кролів. До того часу дівчина наче не помічала, що світ довкола неї тріщить по швах. Причина, з одного боку, крилася в тому, що протягом перших шести місяців війни (до утворення котла під Іловайськом) її село жодного разу не потрапило під обстріл; з іншого — у самій Ельвірі Мовчан. Лікарі називали це рецисивним кататонічним синдромом, ховаючи за незрозумілим діагнозом чи то беззубу неспроможність, чи то банальне небажання вникнути в суть її проблем і допомогти; односельчани ж — навіть ті, хто знав про діагноз і про шість тижнів, проведених у неврологічному диспансері Донецька протягом літа 2012-го, — просто вважали Ельвіру надто сором'язливою й тихою.

Ельвіра не була слабоумною. Вона закінчила 2011-го загальноосвітню школу із середнім балом, цілком достатнім, щоби подати документи до якогось із університетів Донецька чи Маріуполя. Втім, продовжувати навчання їй заборонили. Точніше — лікарі не радили вступати до університету, як завжди пересипаючи рекомендації купою малозрозумілих слів і термінів: «Надмірні розумові й нервові навантаження можуть перевищити компенсаторні здібності організму, що призведе до непередбачуваної реакції, нервового зриву і — майже напевно — незворотного загострення психічного розладу». Бла-бла-бла. Ельвіра з усіх боків була нормальною, от тільки іноді «провалювалась» чи, як казала її мама, «відлітала». Таке випадало раз чи двічі на тиждень, подеколи частіше, особливо якщо дівчина перестрівала в селі незнайомого чоловіка: Ельвіра присідала, складала руки на колінах і поринала в лише їй відомі світи, фокусуючи осклянілий погляд на невидимій точці за метр від свого носа. У такі

моменти вона ставала неначе восковою, перетворювалась на наповнену порожнечою пластикову ляльку, яку можна як завгодно вигинати, смикати за волосся й навіть різати по живому, не боячись, що вона закричить. Спливло десять років відтоді, як її батько-тиран, який бив дружину так нещадно й часто, що ребра не встигали зростатись, устряв у якусь халепу у Волновасі і, ховаючись від правосуддя, утік до Росії, але періодичні ступори не припинялися. «Відключення» не заважали Ельвірі по-своєму насолоджуватися життям; єдина проблема полягала в тому, що «провали» могли тягнутися годинами.

Бойовики вперше з'явилися в Заможному — невеликому селищі, що розкинулося на правому березі Кальміусу приблизно посередині між Маріуполем і Тельмановим, — 23 серпня 2014-го, за день до того, як дві колони російських танків і самохідних артилерійських установок зі щойно зішкрябаними серійними номерами, але з російськими триколорами, що нахабно майоріли на броньованих баштах, перетнули кордон на півдні Донецької області й зайняли плацдарм перед Новоазовськом. Кілька чоловіків у формі без розпізнавальних знаків, без головних уборів і в затоптаних кросівках приїхали ґрунтовою дорогою з боку Гранітного. Приїхали на 5,7-літровому сріблястому «Lexus LX 570», безперечно, краденому, оскільки ні зовнішній вигляд ополченців, ні манера триматися та розмовляти не відповідали класу позашляховика. І попри те що протягом наступних тижнів від Маріуполя постійно долинав розкотистий відгомін артилерійських залпів, а Михайло Микитович, хрещений батько Ельвіри, який проживав у сусідньому із Заможним Павлополі, одного дня приніс похресниці та її матері масивний, із гострими рваними краями осколок фугасного снаряда, що його знайшов на своєму полі за півкілометра на північ від Талаківки, Ельвіра не розуміла або вдавала, ніби не розуміє, що довкола триває війна.

Насправді смерть зазирнула до їхніх вікон на три дні раніше — у вівторок, 16 грудня.

Неподалік Заможного — на дорозі, яка вела до залізничного переїзду перед селищем Кальчик, — стояв блокпост української армії. Мабуть, по ньому й стріляли. Молотили цілий день з ділянки

Свободного та Приморського, унаслідок чого півдесятка мінометних снарядів приземлилися на території Заможного.

Через лагідну вдачу й незмінну готовність допомогти Ельвіру Мовчан у селі називали божою дитиною. Бог, певно, справді піклується про своїх дітей, бо з двох 120-міліметрових фугасно-осколкових мін, які впали на город і подвір'я біля одноповерхового будинку Мовчанів, жодна не вибухнула. Пізно ввечері, коли обстріл припинився, Ельвіра вийшла на вулицю й по черзі відсторонено роздивилася продовгуваті фугаси, чиє сталеве хвостове оперення кумедно стирчало із землі. На першому товстим червоним маркером було старанно виведено «ЗА ДНР!». Трохи нижче, кривими та значно меншими літерами хтось дописав: «и за одессу». На другому красувався напис «НА КИЕВ!». Зранку приїхав Михайло Микитович. Розуміючи, що саперів чекати не варто, самотужки витягнув снаряди, відвіз їх на пляж і скинув у Кальміус.

Але навіть після такого випадку Ельвіра продовжила займатися буденними справами.

У п'ятницю 19 грудня дівчина, як завше, прокинулася пізно — мати не дорікала, навіть якщо донька спала до одинадцятої. Ельвіра сердилася на себе, що вставала так пізно, але нічого не могла із собою вдіяти: засинала вона важко, під ранок, і ніяка сила не могла підняти її з ліжка о сьомій, коли мама бралася поратися по господарству. Єдине полегшення: взимку совість дошкуляла менше, оскільки роботи майже не було. Перш ніж усвідомити, що саме її розбудило, дівчина сягнула рукою під подушку та ближче до узголів'я намацала товсту зимову шкарпетку, до не можу напхану цукерками — під тонкими пальцями зашурхотіли блискучі обгортки. Гостинець від Миколая. Чи то пак від мами. Ельвіра всміхнулась, але її усмішка стоншилася, щойно дівчина відчула подих крижаного вітру й рвучко сіла в ліжку. Обидва вікна її спальні стояли без шиб — холодний вітер розгулював кімнатою, а підлогу біля підвіконня, неначе свіжим снігом, засипало дрібними скалками. Лише зараз відчувши, що заклало вуха, Ельвіра встала, надягнула на нічну сорочку пуховик і вийшла на вулицю. Подвір'я було завалене шматками дощок і уламками шиферу, сусідка з хати через дорогу махала їй руками та щось відчайдушно кричала, проте Ельвіра нічого не чула. Вона дивилася на те місце, де ще вчора ввечері стояли клітки з кроликами. Ані кролів, ані кліток не було, замість них

у землі чорніла півтораметрова вирва. Ельвіра, шукаючи, але не кличучи матір, повільно обійшла будинок, хоча вже знала, що нікого не знайде. Вона була тиха й боялася чоловіків, та аж ніяк не слабоумна. Біля північної стіни будинку Ельвіра натрапила на почорнілий від крові, ще теплий клапоть в'язаної жилетки, в якій її мама ставала до роботи.

Цікаво було б почути, що сказали б лікарі з Донецька, які заборонили Ельвірі вступати до університету, про «нервові навантаження» та «компенсаторні здібності організму», тому що після злочасного обстрілу Ельвіра не «провалилась» і не «відлетіла». Вона зайшла додому, зібрала найнеобхідніше, вдягнула все найтепліше та спокійно попростувала дорогою на захід — у бік, протилежний тому, звідки прилітали снаряди.

2

— Вам... допомога... потрібна?

Молодший лейтенант Мітя Нагорняк, позивний — Пухлий, зрозумів, що м'ясо можна не дожовувати — шматок чи так, чи так стане поперек горла.

— Що? — хлопець підвівся.

— Я хочу допомогти, — низько схиливши голову, повторила дівчина. Від страху зустрітися поглядом з кимось із чоловіків її животом прокочувалися судоми.

Пухлий зблід. Дівчину трусило так, що він ледве розбирав слова.

— Йди геть, — давлячись, наказав він.

Але вона не йшла.

— Я буду вам допомагати. Просто так — як волонтерка, — тихо, не піднімаючи очей, але водночас із твердою, неначе мармур, і якоюсь потойбічно-відчайдушною наполегливістю повторила дівчина. — Я можу...

— ВАЛИ НА ХРІН ЗВІДСИ! — вибухнув Пухлий. Він намагався говорити суворо, та його голос зірвався і зрадливо задеренчав. Зуби клацнули від люті й нервового збудження.

Дівчина не ворухнулася. Набравши в груди повітря й до болю напруживши м'язи живота, вона неймовірним зусиллям угамувала

тремтіння. По тому ще півхвилини збиралася на силі, щоб заговорити знову, і весь цей час не дихала, побоюючись, що найменший порух може роздратувати офіцера, який нависнув над нею. Зрештою вона продовжила, хоч голови не підвела:

— Я можу прати вам білизну, готуватиму вам їсти, якщо хочете, я навіть ходитиму в розвідку, вони не займатимуть мене, от побачите, я...

На словах «готуватиму вам їсти» круглі щоки Міті Нагорняка, завдяки яким його й прозвали Пухлим, посіріли, наче грозіві хмари над висušеним спекою степом.

— ПІШЛА НА ХРІН, КУРВА! — Молодий офіцер зірвав з плеча автомат і спрямував ствол на дівчину. Чорна цівка застигла на відстані тридцяти сантиметрів від худого тіла.

На той момент у бліндажі за блокпостом № 18, окрім Пухлого, перебувало четверо бійців ЗСУ. Всі четверо обідали. Найближче до виходу сидів Паша Білаш, позивний — Бізон, стокілограмовий бритоголовий чолов'яга, колишній офіцер спецпідрозділу «Беркут», який за рік до розгону студентів на Євромайдані звільнився з МВС і пішов рядовим контрактником в армію. Нібито через те, що не міг терпіти безладу й безправ'я в «Беркуті». Бізон мав вигляд гопника і розмовляв як гопник, кожну фразу закінчуючи «на»: «що робиш, на?», «пішли на пост, на», «гр'ябані сепари, на», — зате був єдиним бійцем третьої роти другого батальйону дев'яносто третьої ОАМБр, який за весь час АТО не попросив відпустки. Ліворуч від колишнього «беркутівця», спиною до молодшого лейтенанта, який тримав на прицілі дівчину біля входу до бліндажа, схилився над мискою ще один рядовий — чорнявий, постійно напідпитку та постійно всім незадоволений Женя Шульга з Харкова, позивний — Кацап. Далі під укриттям пліч-о-пліч розташувалися сержант Ілля Камазов, позивний — Камаз, чия нижня щелепа, навіть коли мовчав, на цілий палець випиналася поперед верхньої, і худорлявий ротний санінструктор Валера Мозговий, позивний — Тюбик. Пухлий був наймолодшим серед усіх; формально виконував функції командира, але на передовій його мало хто слухався. На лінії розмежування, під постійним вогнем «Градів» та артилерії бойовиків, субординація не діяла.

Першим підхопився Бізон.

— Агов, Пухлий, ти чьо, на?

Після того як Мітя Нагорняк великим пальцем правої руки переставив перемикач режиму вогню на своєму АКМ із запобіжника на вогонь одиночними, скочили на рівні й інші.

— Пухлий, бляха, опусти зброю! — перекинувши миску, верескнув Тюбик.

— Тихо, тихо, тихо! — Кацап акуратно вклинився між дівчиною й командиром і спробував відвести ствол автомата вбік, водночас стежачи за тим, щоб ненароком не опинитися на лінії вогню.

— Геть звідси... — Слова хрипко виривалися з перекривленого рота Пухлого. Дівчина не ворухнулася. — Я сказав: ГЕТЬ!

— Йобти, здурів точно! — запанікував Тюбик. — Ви бачили? Зняв із запобіжника!

Камаз став за спиною Пухлого й повільно, розуміючи, що необережний чи надміру сильний натиск може примусити Мітю смикнути гачок, провів праву руку над плечем молодшого лейтенанта та передпліччям підпер йому горло.

— Легше, брате, легше. Побережи набої для росіян.

Камаз ступив півкроку назад, тягнучи Пухлого за собою й водночас повертаючи його так, щоб відвести ствол автомата подалі від Кацапа та дівчини. Тим часом Женья Кацап, наче боксерський рефері, випростаною рукою відштовхував дівчину.

— Все добре, все нормально, ніхто не стріляє, ніхто ні в кого не стріляє.

Вона не зрушила з місця, тоді Кацап присів і нахилився, щоб зазірнути в її обличчя, точніше щоб дівчина зрозуміла, що звертаються саме до неї, і тихо промовив:

— Краще йди.

Лише після цього візитерка, яка так розлютила молодшого лейтенанта Нагорняка, розвернулася і, згорбившись, пішла назад тією самою дорогою, якою прийшла.

Бізон, Камаз і Кацап сіли й продовжили обідати. Тюбик подивився на перекинуту тарілку, сердито сплюнув і почовгав курити. Пухлий відійшов од бліндажа та присів на повалене дерево, звідки добре проглядався блокпост, але де ніхто не міг роздивитися його обличчя. Щоками молодшого лейтенанта текли сльози.

Мітя не хотів воювати. Що вже геть погано — Мітя воювати не вмів. Разом із трьома найкращими товаришами — Назаром, Едом та

Олегом — він добровільно пішов на службу в ЗСУ відразу після випускних екзаменів в університеті. За рік до того всі четверо закінчили військову кафедру, тож хлопців без додаткової підготовки кинули в зону АТО: спочатку — під Дебальцеве, потім — до Волновахи, а після підписання «миру» в Мінську другий батальйон дев'яносто третьої бригади розтягнули вздовж Кальміусу. Щоправда, одного — найпершого — тижня, проведеного в лавах збройних сил, вистачило, щоб Мітя Нагорняк збагнув, що поквапився з рішенням податися до армії. Реальність виявилася трохи не такою, як його улюблена «Call of Duty». Водночас і простішою, і набагато страшнішою. Втім, відступати хлопець не збирався. Він примусив себе «забути», як наклав у штани під час першого в житті обстрілу; вдавав, наче його анітрохи не бентежить той факт, що відтоді він не може відірвати голову від землі, коли чує шурхіт, з яким наближаються реактивні снаряди чи міни, і поготів не здатен командувати в такому стані взводом; він нікому не розповідав, що йому щоночі сняться широко розплющені очі рядового Богаченка, блакитноокого хлопчини з Херсона, якого власноруч викопував із траншеї після обстрілу. Це вже згодом Мітя Нагорняк дізнався, що солдат, який гине в окопі від прямого влучання мінометного снаряда, просто не встигає заплющити очі, а тоді, вперше, він не стримався та закричав, побачивши, як Льоха Богаченко витріщається на нього із землі. Відтоді Льоха сниться йому кожної довбанної ночі.

Та попри все Пухлий тримався. Тримався значно довше за інших.

Молодший лейтенант Нагорняк уперше по-справжньому зірвався 7 вересня 2014-го, на другий день після того, як другий батальйон дев'яносто третьої ОАМБр перекинули на південь Донецької області для підсилення блокпостів уздовж Кальміусу та захисту автомобільної дороги, що сполучала Маріуполь і Донецьк. Олег, Назар, Ед і Мітя стояли біля траси та обговорювали, хто за які блокпости відповідає, коли з боку Кременівки до них підійшла неохайно вдягнута огрядна жінка років сорока. Чемно привіталася російською, розпитала, як їм ведеться, побажала здоров'я та просила триматися. А потім запропонувала поїсти й додала, що носитиме обіди постійно, коли їм сподобається. Назар розгорнув простягнутий пакунок. Усередині була чимала каструлька з вареною картоплею та ще теплою запеченою качкою, яка чомусь пахла мигдалем. Охлялі на казенних харчах Ед,

Назар та Олег накинулися на птицю. Жінка довго дивилась, як вони їдять, а потім пішла, сказавши, що каструлю забере завтра, коли принесе новий обід. Мітя був єдиним, хто не торкнувся до м'яса: качка була нафарширована чорносливом, а він з дитинства ненавидів чорнослив.

Напхавшись, хлопці відчували дивну слабкість і легкий головний біль. Горло в Назара заніміло ще до того, як він закінчив їсти, але посправжньому вони перелякалися, коли Олега затрусило в судомах, а Назар і Ед почали задихатися. Поки Мітя викликав ротного лікаря, в судомах корчилися всі троє.

Хлопців у вкрай важкому стані — напади ядухи, аритмія, частковий параліч — доправили до шпиталю в Маріуполі, де лікарі відразу поставили діагноз: отруєння ціанідами. Пізніше було встановлено, що трьох молодих офіцерів отруїли ціаністим воднем або, якщо простіше, синильною кислотою. Мітя відбувся переляком, Ед оклигав через місяць, а Назар так і не відновився до кінця. Лікарі не змогли зняти в нього так звані залишкові симптоми: постійні лицьові судоми, періодичну серцеву аритмію та проблеми з мовленням. Після шпиталю Назар розмовляв, як людина, що мала важкий інсульт.

Олега лікарі врятувати не змогли.

Після похорону Мітя Нагорняк уже без друзів повернувся на передову. А ще він почав підводити голову над бруствером і стежити, куди падає випущена бойовиками міна.

— Ну що там? — задерши голову, спитав капітан.

Напруження зростало, обстріли частішали й щодень ставали більш масованими. На ділянці Павлополя, Заможного та Мирного повсякчас з'являлися розвідувальні групи бойовиків, відтак тридцятишестирічний командир третьої роти капітан Юрій Батурин, позивний — Тінь, вирішив особисто вибратися на рекогносцировку. Після поранення в литку, отриманого під Пісками влітку 2014-го, дертися на опору високовольтної ЛЕП він не наважився й послав нагору Пухлого.

— Чотири Т-72, шість «Градів», шість самохідних установок. Здається, «Гвоздики».

— І все?

— І все. — За мить Пухлий мотнув головою і виправився: — Ні, чекайте, то «Акації». Не «Гвоздики», це точно — 152-міліметрові «Акації».

— Твою мать, — крізь зуби процідив капітан. За ніч бойовикам пригнали потужне підкріплення: учора танків виднілося лише два, а САУ не було взагалі. — Впевнений, що то «Акації»?

— Так.

Батурін попервах не повірив. Звідкіля цей салага, що захлинається шмарклями під час кожного обстрілу, може знати, який вигляд має самохідна гаубиця 2С3 «Акація»?

— Звідки знаєш?

— Я в університеті писав статті про сучасну зброю для журналу «XXL».

«Краще б тебе навчили міномет під обстрілом заряджати».

— Злазь.

— Слухаюсь, капітане!

Пухлий опустився до краю драбини та зістрибнув на мерзлу землю.

— Якийсь рух біля броні помітив? — спитав капітан, забираючи бінокль.

— Ні, просто стоять.

Тінь криво посміхнувся:

— Чекають на новий гумконвой, — розвернувся та закрокував до блокпоста.

— І що будемо робити? — ледве встигаючи за високим командиром, кинув Пухлий.

Капітан невдоволено чвиркнув через плече:

— Нічого.

Пухлий і сам знав, що нічого. Немає наказу.

— Я доповім комбату, і все, — доказав Батурін.

— А якщо вони завтра попруть на нас?

Тінь знизав плечима:

— Щось вигадасмо.

— У нас боєкомплект — на дві години бою! — не вгавав Пухлий. Після боїв під Дебальцевим із важкого озброєння у третьої роти лишився один 82-міліметровий міномет 1943 року випуску. Кожен солдат мав по п'ять магазинів із набоями, і тільки на лічених автоматах були підствольні гранатомети.

— Якщо попруть, викличемо на підмогу батальйонну мінометну батарею. А з нею й боєприпаси підвезуть.

— А якщо не підвезуть?

— Підвезуть.

— А якщо все ж таки не підвезуть?

Тінь раптово розлютився, спинився й різко розвернувся, від чого Мітя Нагорняк ледь не налетів на командира. Зціпивши зуби та спопеляючи набридливого молодшого лейтенанта поглядом, капітан Батурин відкарбував:

— Тоді, Пухлий, будеш відстрілюватися лайном!

4

— Хто її пустив сюди? — просичав Мітя.

Довкола вогнища грілися Бізон, Тюбик, Камаз і ще двоє рядових: сорокарічний Гордій Клименко з Рахова, позивний — Гуцул, і його товариш, схожий на цигана Йосип Куцина, позивний — Мадяр.

— Слухай, командире, — почав Гуцул. Довгий, наче смерека, з чорними вусами, він говорив, як індик, — із виразним закарпатським акцентом. — Їй нема куди йти. Нехай поїсть, відігріється.

— Ми її не гнатимемо, — махаючи головою, підтвердив Паша Білаш. — То не кіпішуй і йди в сраку.

Подалі від чоловіків, на межі світла й тіні, зібгавшись у крихітну, закутану старим одягом грудку, сиділа Ельвіра. На її колінах стояла миска з кашею, біля ніг — кружка з чаєм, але було видно, що дівчина не торкнулася їжі.

Пухлий повертався з блокпоста й почувався надто втомленим, щоби сперечатися.

— Не пускайте її до тарілок. — Хлопець із ненавистю дивився на розмитий силует за багаттям. А потім, уже збираючись іти, стомлено

додав: — Я пристрелю її, пристрелю без попередження, якщо побачу біля польової кухні.

Той тиждень, коли Ельвіра Мовчан почала поратися на польовій кухні третьої роти, став першим від часу поновлення активних обстрілів, упродовж якого третя рота обійшлася без «двохсотих». Іще через три тижні — на початку січня, — протягом яких, незважаючи на те що з позицій бойовиків на вісімнадцятий і прилеглі до нього блокпости летіло все, що може горіти й вибухати, про дівчину заговорили як про оберіг. За весь цей час третя рота втратила одного бійця — Мадяра, котрому осколком вибило око. Солдати з інших рот, виставлених уздовж лінії розмежування, яку перед черговою імітацією мирних переговорів у Мінську бойовики відчайдушно намагалися відсунути на захід, приходили на неї подивитися, проте дівчина ховалася від чужих чоловіків.

Ельвіра й від своїх іноді ховалася, особливо коли хтось із бійців третьої роти напивався, що, будемо відверті, траплялося часто.

Дівчина нікому не розповідала, звідки прийшла й чому захотіла допомагати солдатам. Єдиним, кому пощастило її розговорити, був Гуцул. Ніхто не знав, як Гордію це вдалося (напевно, причина крилася в тому, що він не пив). Їх часто бачили разом. Ельвіра щось тихо розповідала Гуцулу, розповідала, звісно, російською, а він заспокійливо й по-батьківськи розважливо белькотів їй у відповідь індичачим діалектом української мови. Навіть Мадяр не завжди розумів, що каже Гордій Клименко, Ельвіра й поготів не тямил, та попри це вони чудово ладнали: дівчина завше бігла до Гуцула під час обстрілів, затаювалася за його спиною, коли бачила незнайому солдатню з інших рот, і виплакувалася на його плечі, коли її чимось ображали. Останнє сталося лише раз і більше не повторювалось, оскільки прапорщика першої роти Толю Білянського — шкодливе, жовчне й озлоблене на всіх створіння, — який нагримав на Ельвіру просто тому, що втрапила під гарячу руку, били всією третьою ротою не просто на очах, а за безпосередньої участі капітана Юрія Батурина, били так довго й пристрасно, що після закінчення колективного

виховного процесу бідолашний прапорщик Толя став схожим на жертву мордувань, яку щойно звільнили з катівні сепаратистів.

Другою людиною, з ким Ельвіра могла би спілкуватися, був... Мітя Нагорняк. Пухлий — єдиний, окрім Гуцула, боець третьої роти, який принципово не вживав алкоголю. Але дівчина тікала та ховалася, щойно хлопець з'являвся в її полі зору.

Молодшому лейтенантові Міті Нагорняку знадобилося кілька днів, щоби змиритися з тим, що ротному кухареві допомагає напрочуд тиха й малослівна «дівчина, яка прийшла зі сходу». Щоправда, ще днів десять по тому він витягував з власної тарілки шматки й кидав їх батальйонному дворнязі Тузу перед тим, як починати їсти. Зрештою заспокоївся й припинив. Ба більше, з часом Пухлий так звик до присутності Ельвіри, що несподівано для самого себе затужив, коли вона загинула.

6

— Та заспокойся, все буде нормально, нічого не станеться з твоїм Гуцулом. Зараз відстріляються, і побіжиш до нього.

Пухлий і сам розумів, що заспокоювати йому вдається десь так само, як танцювати балет чи писати вірші, але відчував, що мусить щось говорити. Цього разу обстріл відкрили так раптово, що Ельвіра, яка збирала по окопах брудні тарілки, не встигла перескочити до Гуцула, щойно «зашепотіли» перші міни: Гордій заліг у траншеї, викопаній на тридцять метрів ближче до дороги. Дівчина, згорбившись, сиділа в окопі обличчям до Міті та тремтіла; з темних, схожих на дві масляні плямки очей струменіли сльози. Ельвіра плакала безгучно, не схлипуючи та не рюмсаючи.

— Не плач, усе буде добре. — «Які напрочуд заспокійливі слова, особливо коли згряя п'яних мавп у ліску за сім кілометрів звідси безперервно валить по тобі 120-міліметровими мінами».

Пухлий підвів голову над бруствером. Роззирнувся.

Шух-шух-шух-шух-шух-шух-шух!

Хтось закричав:

— Міна!

Капітан праворуч від Міті скомандував:

— ЛЯГАЙ!

І Мітя знову пригнувся.

Команда була зайвою, бо після першого ж залпу бійці попадали в укриттях: їхні шапки ще висіли в повітрі, а вони вже лежали, уткнувшись носами в мерзлу землю й накривши голови долонями зі сплетеними в замок пальцями. Після стількох днів на передовій їм не треба було пояснювати, як поводитися, коли по позиціях починає лупити мінометна батарея.

БАХ!!!

Пухлий краєм ока дивився на заплакану Ельвіру й думав про те, чому в усіх фільмах про війну снаряди наближаються з розкотистим виттям і свистом, хоча насправді ледь чутно шурхотять, неначе розрізаючи повітря. Ось знову... шух-шух-шух... пауза... БАХ!!! Цього разу дуже близько. Мітя став на ноги та вистромив носа над краєм траншеї. На голову сипалися грудки землі й дерев'яні скалки. Вирва зяяла за метр від окопу, що пролягав уздовж дороги; хлопець бачив, як із пошкодженого бруствера сповзає земля впереміш із брудним снігом.

«Суки, майже влучили. Ще б трохи лівіше — і просто в окоп».

— Усі живі? — крикнув Батурин.

В окопі біля дороги хтось глухо застогнав. І доки Мітя встиг усвідомити, що то, напевно, саме та траншея, в якій заліг Гордій Клименко, Ельвіра вискочила з укриття і, по-жіночому потішно задираючи худі ніжки, побігла до свіжої вирви.

— Стій! Ти куди?! — жахнувся Пухлий.

Дівчина не зреагувала.

— Що там? — визирнув капітан, побачив Ельвіру та ледь не загарчав: — Дурепа! Назад!

— Гуцул! Гуцул! — загукав Мітя.

Але від дороги ніхто не обізвався.

Зі сходу долетіло зловісне «шух-шух-шух», попереджаючи про наближення чергового фугаса.

— ЛЯГА-А-АЙ!!! — водночас заволали з півдесятка горлянок: Юра Тінь, Паша Бізон, Мітя Пухлий, Ілля Камаз та інші. І те «лягай!» стосувалося лише дівчини, ніхто з бійців третьої роти опускати голову не збирався.

БАХ!!!

Міна перелетіла укріплення та вибухнула за спинами бійців, щоправда, не так далеко, як хотілося б. Мітя Нагорняк відчув, що потилицю обдало землею.

Ельвіра була на півдорозі між траншеями.

Шух-шух-шух-шух...

Їй залишалося не більше ніж десять кроків. Тієї миті, коли Пухлий повірив, що Ельвіра добіжить, устигне пірнути в землю перед тим, як черговий снаряд розірветься, наповнивши повітря смертоносними осколками, дівчина несподівано спинилася.

— ЩО ЗА?! — ревнув капітан.

В окопі зчинився гармидер. Закричали всі відразу, навперебій.

— Біжи!

— Не стій!

— На землю!

— Гуцул! Гуцул! Гу-у-уцул, твою мати!

Ельвіра не реагувала. Вона виструнчилась і завмерла, випроставши руки вздовж тіла та втупившись поглядом поперед себе.

БАХ!!!

Міна рознесла на друзки один з бетонних блоків, що перекривав ґрунтовку перед блокпостом, і Мітя зненацька збагнув, що наступним пострілом вони її накриють. І тоді Пухлий зробив те, на що ще чотири місяці тому нізащо не наважився б, — кулею вилетів з окопа й помчав через відкриту ділянку до дівчини.

Шух-шух-шух...

За п'ять метрів від Ельвіри молодший лейтенант Нагорняк усвідомив, що добігти не встигне. Закриваючи руками голову, хлопець витягнувся на землі за півсекунди до того, як осколково-фугасний снаряд торохнув у бруствер за двадцять кроків ліворуч. На щастя, міна рвонула відразу. Бойовики могли налаштувати детонатор на затримку, тоді вона відскочила б від землі та вибухнула в повітрі, накривши всіх, хто опинився поряд, саваном з осколків. Коли ж снаряд розривається в момент контакту із землею, осколки порскають спрямованим угору конусом і не зачіпають того, хто притискається до землі.

БАХ!!!

Двома осколками Ельвіру ледь не розрубало навпіл і кинуло на Пухлого. Хлопця оглушило вибухом, але він знайшов у собі сили стати на ноги, схопити дівчину під пахви та заволокти до окопа. Він думав

про те, що черговий снаряд не забариться, намагався відчути, чи немає поранень на тілі, дивувався восковій податливості її тіла. Розмазуючи теплу кров по заляпаних брудом штанях і куртці, Мітя Нагорняк перевернув Ельвіру обличчям до себе. Неправдоподібно темні, маслянисті й іще вологі очі не рухалися й зазирали вдалечінь (повз нього, напевно, зміркував Пухлий), розглядаючи хмарки, що безтурботно пливли на десятикілометровій висоті над подзьобаною вирвами землею.

І хоч Ельвіра ще була жива, Мітя зрозумів, що вона більше не повернеться звідти, куди задивилися її очі.

7

— Це вона... — Пухлий відбивався, силкуючись вирватися з рук Бізона. — ЦЕ ВОНА! — закричав він. — Я впізнав її!

Іллі Камазову вдалося видерти у Міті автомат, коли все почалося. Щоправда, якби не Паша Білаш, Пухлий задушив би її голими руками. Бізон витягнув молодшого лейтенанта на дорогу, де його обступили інші бійці. Та попри все Мітя не полишав надії вирватися.

— Пустіть мене, суки! — На губах з'явилася піна. — Невже ви... Як ви... не... Бляха, це ВОНА! ВОНА!

Камаз показав водію маршрутку, що той може рушати. Двигун захурчав, і автобус почав набирати оберти, підскакуючи на нерівній дорозі. Перелякані пасажери недобрими поглядами проводжали знавіснілого українського офіцера.

На галас підбіг капітан Батурин.

— Що трапилось?

Бізон, який досі стримував Пухлого, стенув плечима.

— Вона нахилилася... нахилилася й тихо спитала... спитала в мене... — з жахливим хрипом виштовхуючи слова, пояснював Мітя, — чи сподобалася... нам... качка... вона... спитала мене... капітане, це була ВОНА!

Юрій Батурин зиркнув навздогін маршрутці, що швидко віддалялася, прямуючи до села Заможне. Під Заможним стояли танки бойовиків, і ризикувати солдатами, щоб наздогнати автобус, він не міг.

— Заспокойся, Пухлий, — спокійно наказав командир роти. — А ти, — кивнув Камазу, — віддай йому зброю.

— Капітане... — прохрипів Мітя.

— Замовкни, — обрубав Батурин.

Пухлий заскреготав зубами, округлі щоки вкрилися багряними плямами:

— Чому я маю мовчати? Чому ми маємо мовчати? Що це, блядь, за війна така?! Вони закидають нас мінами та снарядами, підсилають своїх відьом з отруйними харчами, а ми повинні мовчки всміхатися у відповідь? ВОНА СПИТАЛА, ЧИ СПОДОБАЛАСЯ МЕНІ ЇЇ КАЧКА! Чому я не можу її... — Він захлинувся. — Чому, капітане?! Що ти на це скажеш? ЧОМУ?!! — Останню фразу Мітя прогорлав в істеричі.

— Бо ми не вони, — капітан Батурин стиснув плече молодшого лейтенанта й добряче струсонув. — Почув мене, Пухлий? Ми не вони.

Нічий діти

[уперше опубліковано в журналі «Harper's Bazaar», 2017]

Ми познайомилися в «Купідоні». Хоча до моменту, коли офіціант приніс записку, я навряд чи думав про те, що сталося, як про знайомство.

Була субота. Ми з Мариком і Борманом розмістилися за столиком навпроти бару. Борман замовив бургер, а я і Марик узяли по пиву й спостерігали, як Борман жує. Вона сиділа за сусіднім столиком — сама — й пила глінтвейн із високого коктейльного келиха. Шатенка з довгим волоссям, широкими стегнами й по-дитячому тендітною шиєю. По-моєму, вона так і не спромоглася злити нас із фоновим шумом, чомусь здавалося, що тільки прикидається, наче не помічає нікого з нашої компанії. Я ж не зводив із неї погляду. Не мій тип, та щось у ній було таке... якась прихована пульсація в кожному поруху, в кожному ледь вловному жесті, від чого внизу живота зсідалося м'яке тепло. Шатенка весь вечір залишалася серйозною, проте її очі світилися тим дивовижним сяйвом, що завжди супроводжує усмішку.

О пів на десяту вона попросила рахунок, а за хвилину з'ясувала, що забула вдома гаманець. Я чув, як вона, не знітившись, повідомила про це офіціантові. На кілька секунд запала мовчанка, а потім офіціант, придуркувато насупившись, щось промимрив до неї розплющеним голосом. Тоді я підвівся й сказав, що заплачу за неї. Сказав офіціанту, не їй. Борман перестав жувати, а Марик подивився на мене так, ніби я бовкнув щось непристойне.

— Ти зараз, мабуть, думаєш, — вона відразу почала на «ти», — що купив право провести мене.

Нічого такого я не думав. А через недбалість її тону, що межувала зі зверхністю, взагалі перехотів говорити. Буркнув «ні» й повернувся за свій столик. Вона пішла. Через дві години офіціант разом із рахунком поклав переді мною серветку, на якій було написано «МАРТА» й номер телефону.

Ми переспали на третій день. Я зателефонував, запропонував піти в кіно, а вона відразу запросила до себе додому.

Марта мешкала у великій дворівневій квартирі, що займала другий і третій поверхи п'ятиповерхового будинку на Русанівці. У квартирі все було з дерева: меблі, одвірки, підлога й навіть сходи, що вели з вітальні до двох просторих спалень на другому поверсі. Хоча більше за дерево мене вразили фотографії дітей. Повсюди на стінах висіли дитячі фотографії, що не мали жодної художньої цінності. Окремі знімки були старі, зроблені ще плівковими «мільниціями». І діти на них здавалися дивними: майже на всіх фото вони чи то лежали, чи то спиралися на щось.

Я запитав про них, коли ми віддихувалися в ліжку:

— Чиї це діти?

— Нічиї.

— З притулку?

Я подумав, може, вона їздить до якогось дитбудинку, возить дітям солодощі чи щось таке, а за це їй дозволяють фотографувати.

— Ні, не з притулку. Вони вже нічиї.

Я не став більше розпитувати, і ми заснули.

Мене розбудило ритмічне порипування дерева, що долиняло з-за дверей. Хтось підіймався сходами, які вели до спалень. Напевно, хтось дуже старий, бо кроки були геть повільними.

Спливло кілька хвилин, рипіння то затихало, то поновлювалося, і я вже не сумнівався, що у квартирі, крім нас, є хтось іще. Я повернув голову до Марти й побачив, що її очі розплющені.

— Чому не спиш? — запитала вона.

— Ти живеш сама?

— Так.

— Там хтось ходить. На сходах.

Я не казав, начебто мені здалося, я стверджував: таким виразним було поскрипування дощок.

Я ліг обличчям до Марти, спиною до дверей і вікна. Під будинком росла стара вільха з дірявою кроною- шатром, і крізь вікно до спальні прослизало просіяне її листям місячне сяйво. Я дивився, як на обличчі дівчини ворухиться візерунок зі світла й тіні.

— Тобі почулося, — промовила вона.

— Та ні, кажу тобі, я не сплю вже чверть години. Там хтось є!

— Будинок не новий, тут повно квартир із дерев'яною підлогою.
— Все стало навпаки: схожа на тріщину в сухій глині посмішка не сходила з її лиця, зате мигдалеподібні очі залишалися зосередженими.
— Хочеш, щоб я вийшла й увімкнула світло?

То вже, певна річ, було занадто, і я заперечно мотнув головою. Марта через хвилину заснула.

Я якийсь час прислухався до звуків у квартирі, а згодом також поринув у сон.

Мене розбудило хрипіння. Марта лежала обличчям до стіни й важко дихала, ледь не харчала вві сні. Поки я вагався, будити її чи ні, харчання урвалось, Марта перекинулася на спину, потім рвучко повернулася до мене. Очі розплющені, райдужки розширені та майже всуціль чорні. Я розтулив рота, щоб запитати, що з нею, та зацікавившись, помітивши, як її обличчя вкрила тінь. Я подумав, що то якась гілка відхилилася, затуливши листям місяць, але зараз гілка стане на місце і я знову побачу плями світла на її обличчі. Проте тінь не зникала, і я збагнув, що за моєю спиною, просто над узголів'ям, хтось стоїть. Я відчайдушно намагався переконати себе, що Марта не дивилася б на мене так спокійно, якби наді мною справді хтось стовбичив, коли почув скрип паркету за спиною й побачив, як на стіні, понад її плечем, виросла ще одна тінь. У формі дитячої голівки. А потім, праворуч від неї, ще одна. Я раптом відчув себе плавцем, який заплив далі, ніж розраховував.

Марта поклала ліву руку мені на шию, провела великим пальцем по щоці й запитала:

— Просто цікаво, чувак: ти боїшся мертвих дітей?

ДНК. Історія сьома

[уривок із книги «ДНК», 2016]

Я вивалився з клініки у перенасичену вуглекислотою атмосферу о пів на сьому вечора. До зустрічі зі Шпротом і Бонкою лишалася година — тобто я вже не встигав, та попри це, прямуючи до метро, вирішив спершу заїхати додому. Після того, що сталося в операційній, страшенно хотілося в душ. Я розумів, що ні губка, ні струмені гарячої води не допоможуть видерти із себе спогади, але сподівався хоча б трохи притлумити відразу до себе.

Волога душила. Важкі сірі хмари притискалися до землі, а липке повітря бралось до шкіри. На мені була нейлонова вітрівка, блискавку на якій я застібнув до шиї, та однаково не перестав тремтіти — м'язи раз у раз подригували, немов від ударів струмом. Я трусився відтоді, як вийшов з операційної. У холі на першому поверсі столичного Центру нейрохірургії, перед височенними розсувними дверима з тонованого скла, мене перестрів головлікар — Тирон Харват, 67 років, доктор медичних наук — і спробував заспокоїти. Позаочі його величали Янголом. Хтось говорив, що то через ясно-сині, немовби квітки льону, очі й тендітне, наче павутина, волосся, але старожили переконували, що Харвата так нарекли пацієнти. Він був «старої школи» й не раз, коли рої агентів у тілі чи контролююча програма давали збій, успішно завершував операцію руками. «Це перша?» — Янгол поклав долоню на моє плече. Він мав на увазі «смерть на столі» — так ми це називали поміж себе. Я кивнув і подумав, що за той час, доки перевдягався, про смерть Христини, напевно, довідалася вся лікарня. «Постарайся забути, — порадив він. — Знаю, важко, але життя триває, не картай себе та не зациклюйся. Ти зробив, що міг, а те, що не вдалося... ну, лайно трапляється. Спробуй викинути це з голови». Я пильно поглянув на нього й запитав: «Скільки було у вас?» Його очі враз затягло пеленою. Я бачив, як зіниці повільно розширилися, а погляд розмазався, став несфокусованим, і тепер Харват дивився кудись повз мене, ніби мене вже тут і не було. Від роздратування я прикусив щоку.

Ви розумієте? Ті його слова не просто нічого не означали, вони були фальшивкою, обгортками, що маскували порожнечу! «Четверо...» — зрештою сказав він. Я вдруге кивнув і, присягаюся, доклав усіх зусиль, щоби стриматися, — розумів, що питати про це підло, тим паче таким тоном, — але не зміг: роз'їдені жовцю слова самі полізли з перекривленого болем рота. Тож я поцікавився, як давно він викинув із голови своїх — тих чотирьох, які спливали кров'ю на його очах. Харват повільно повів головою з боку в бік і, все так само дивлячись крізь мене, промовив: «Я пам'ятаю кожного, Захаре. Моя матір померла тридцять років тому, і я часом ловлю себе на думці, що не можу пригадати її, а цих... Я пам'ятаю кожну ямочку на їхніх обличчях». Мені було начхати, чи зауважив він зловтіху в моїх очах. Мені не полегшало, певна річ, ні, навіть навпаки — я спочатку злякався. Я виходив з операційної з таким відчуттям, наче на спину, загнавши глибоко під шкіру гострі кігті, заскочила велетенська мавпа, тож мені стало зле від припущення, що я, як і Харват, носитиму цю мавпу впродовж десятиліть. Але вже за мить — і тоді мені анітрохи не було за це соромно — груди затопило відчуття хворобливого тріумфу через усвідомлення, що у високого, майже під два метри чоловіка, що стояв переді мною, таких мавп на спині аж чотири.

Що найгірше — тобто що було найгіршим для мене, — операцію можна було не робити. Теоретично. Десятирічну Христину Радченко скерували до мене позавчора. Її батько, Віктор Радченко, був головою ради директорів «West Agro Group Inc.», заснованого 2032-го торгового холдингу, якого на початок 2056-го визнали найбільшим експортером зерна та води з України. Не подумайте, начебто я заспокоюю чи виправдовую себе, але якби не статки сім'ї, дівча, напевно, й досі лишалося б живим. Річ у тім, що після революції в діагностуванні внутрішніх хвороб, коли експрес-аналізатори крові почали вбудовувати в зубні щітки, а клітинні фільтри-аналізатори для зливів з душі чи раковин стали коштувати дешевше за пачку презервативів, люди отримали змогу виявляти величезну кількість хвороб — майже всі пухлини, кардіосклероз, міокардит, ішемічну хворобу серця, діабет, будь-які інфекційні захворювання — у зародку. Чистиш зуби, а тут — біп! — спалахує індикатор на краєчку щітки. Отже, аналізатор установив наявність підозрілих антитіл, і треба йти до лікаря. Відповідно, спростилося й лікування. Хірурги у звичному сенсі

зникли, їхнє місце заступили терапевти. На жаль, ця революція оминула неврологічні захворювання — усе, що стосується нервової системи та головного мозку. Для діагностування епілепсії, пухлини мозку чи, скажімо, загрози інсульту недостатньо взяти на аналіз кров — необхідно робити ЕЕГ і МРТ. Перший функціональний магнітний томограф домашнього вжитку з'явився на ринку десять років тому, але навіть тепер, 2056-го, він коштував як електрокар, вимагав фахівця з установки та постійного обслуговування, через що дозволити його собі могли тільки заможні сім'ї. Як, наприклад, родина Радченків. Коротше, два дні тому, вранці 13 вересня 2056-го, коли маленька Христя сушила волосся перед тим, як піти до школи, томограф у її ванній пропищав і люто заблимав червоним. Батьки, не зволікаючи, повезли дочку до невролога, а той скерував її до Центру нейрохірургії. Я збагнув, у чому проблема, лише раз поглянувши на 3D-скан її мозку: три аневризми — одна велика, дві трохи менші — відповідно на передній сполучній артерії, внутрішній сонній артерії та задній церебральній артерії. Аневризма — це схоже на кульку здуття на стінці судини, спричинене її стоншенням. Зазвичай аневризми виникають у людей літнього віку, але зрідка трапляються вроджені — як у Христини. Вони небезпечні, адже будь-якої миті можуть розірватися, і це призведе до крововиливу в мозок, а далі... ну, самі розумієте. Система порахувала ймовірність виникнення загрозливих ускладнень під час операції — 2,11 %, а тоді видала значення ймовірності розриву хоча б однієї з аневризм упродовж найближчих десяти років — 1,68 %. Я спершу подумав, що це якась помилка, але, наказавши програмі екстраполювати результати обстеження — тобто сформувані передбачення на основі наявних даних, — виявив, що з віком загроза смерті стрімко зростає. Через тридцять років вона складатиме аж 36 %. Я вирішив не відкладати операцію.

До кінця 2020-х аневризми лікували на основі ендovasкулярного методу: через розріз на стегні в тіло вводили електроди, судинами проштовхували їх до мозку, де розгортали протез, що перекривав стоншену ділянку. На початку 2030-х, за десять років до того, як я пішов навчатися на лікаря, аневризми почали «цементувати» за допомогою наноагентів.

Саме по собі клітинне нарощення стінок судини не є чимось важким, єдина складність полягала в тому, що операція могла

затягнутися, — я вирішив «закрити» всі три аневризми водночас. Христина лежала на спині, притомна, їй навіть не кололи знеболювального. Об 11:10 я ввів у вену першу порцію наноагентів, налаштуваючи, прогнав їх через серце, після чого провів до мозку. Поки зграйка мікроскопічних машин, підкоряючись командам із комп'ютера, забудовувала аневризму ендотелієм, я розпитував дівча про навчання, про подруг, про улюблені книги. Через півтори години нанороботи завершили «цементувати» стінку найбільшої аневризми. Я вилучив їх з організму та впустив нову партію, а тоді одна з двох менших аневризм розірвалася. Чому? Не знаю. Напевно, Янгол мав рацію: лайно трапляється. Обличчя Христі засмикалося, вона спершу замовкла, а потім тихо проказала: «Болить». Холонучи від жаху, я запитав: «Що болить?» — хоча й так знав відповідь. За мить дівчинка верещала від болю.

Розрив аневризми під час нарощення стінки — найгірше, що може статися в сучасній нейрохірургії. Терміново викликаний до операційної анестезіолог дав наркоз, ми перевели дівчинку у вертикальне положення, щоб хоч трохи зменшити відтік крові з розірваної артерії, і закріпили її голову в затискачах. Мені знадобилося сім хвилин, щоби зголити частину волосся й електропилкою прорізати отвір у черепі. Асистент одразу взявся відсмоктувати кров, але це мало допомагало: я був буквально по лікті в крові, кров заливала операційне крісло, стікала на підлогу, та найгірше — через кров я не міг дістатися до пошкодженої артерії, боявся зачепити нерв або яку-небудь іншу судину. О 13:35, так і не зупинивши кровотечу, я вирішив уводити пацієнтку в стан контрольованої клінічної смерті. Усі присутні в операційній швидко перевдяглися в термокостюми, приміщення наповнили крижаним повітрям і за чверть години тіло Христини охолодили до 25 °С. О 14:17 серце дівчинки зупинилося. Тлумлячи паніку, я залатав ушкоджену артерію, витяг інструменти з мозку, після чого анестезіолог узявся виводити Христину зі стану контрольованої клінічної смерті. Серцева активність відновилася майже відразу, тиск стабільно зростав — кров пішла до півкуль, а потім я побачив, як на виведеному на плаский екран над операційним кріслом зображенні мозку з'являється дедалі більше моторошно-сірих ділянок. Щось велике, холодне й чорне зрушилось у моїх грудях і посунуло вниз, зминаючи шлунок і нутрощі. Пізно. Було вже пізно. Мозок

десятирічної Христини Радченко помер. Не знаю, як довго я простояв посеред залитої кров'ю операційної, дивлячись на результат своїх дій — бліде, наче гусінь, знекровлене тільце, в якому вперто штовхалося крихітне серце, єдине, що залишалось умовно живим.

О 17:40 я попросив вимкнути апарат штучного дихання.

* * *

Дорогою від метро до свого кондомініуму я міркував про те, що крововиливи в мозок стали для мене чимось на кшталт особистого прокляття. Вам, мабуть, дивно чути таку нісенітницю, та ще й від нейрохірурга, який мав би стикатися із субарахноїдальними кровотечами що другого дня. Але зрозумійте: я почав самостійно оперувати трохи більше як рік тому, та основне — обоє моїх батьків померли від інсульту.

Мій батько, Василь Борисович Чумак, за освітою біолог, усе життя пропрацював лаборантом Інституту молекулярної біології і генетики при НАНУ. Лаборантом він був, треба сказати, нікудишнім, та все ж кращим, аніж батьком. Люди, яких я зараховую до знайомих середнього рівня затребуваності, досі вважають, що я пішов навчатися на лікаря саме через нього. До певної міри так і є, от тільки батько не надихав мене та не прищеплював з дитинства любові до фундаментальної науки. Василь Чумак узагалі не обтяжував себе клопотами з виховання сина. Я народився в серпні 2019-го й уперше замислився над тим, що хочу навчатися на лікаря, приблизно через місяць після того, як мені стукнуло чотирнадцять: того дня на моїх очах помирала мама, а батько з усіма своїми знаннями про біологію — себто про життя — просто стояв і перелякано витріщався на неї.

На час смерті моїй мамі, Лілії Чумак-Ордаш, виповнилося повні сорок років. За будь-якими мірками ранувато для геморагічного інсульту, проте мама, як і її батько, а мій дід, Максим Ордаш, іще замолоду страждала на гіпертонію. Дід говорив, що це через його батька, тобто мого прадіда — Геннадія Попеля, якого він не пам'ятав, бо прабабця Надя розлучилась і вийшла заміж за іншого ще до того, як дід Максим навчився говорити реченнями, що склалися з більше як трьох слів. Дідусь часто переповідав почуту на початку 1990-х історію,

яка з часом стала чимось на кшталт родинної легенди, про те, як далекого 1972-го прабабця Надя з її першим чоловіком — «отим безпутнім Попелем» — опинилися за лічені кілометри від епіцентру промислового ядерного вибуху, яким Совети намагалися загасити пожежу на газовому родовищі неподалік Хрестища, що на заході Харківської області. Я після того навіть гуглив: і пожежа, і вибух не були вигадкою. Газовий факел палав два роки до підриву ядерного заряду та ще впродовж місяців після нього, тобто єдиними наслідками вибуху були вибиті вікна й потріскані стіни в довколишніх селищах, а також кількасот опромінених людей, серед яких — мій прадід Гена з тоді ще дворічним дідусем Максимом на руках.

Того дня, коли в мами стався інсульт, був вихідний і батьки сиділи вдома. Пригадую, що приблизно за годину після того, як спала пообідня спека, я взувався, збираючись на тренування з боротьби, а мама розчісувала волосся й чекала, щоб зачинити за мною двері. Я потягнувся рукою по наплічник, коли по моїх вухах лягнув непристойно гучний зойк; я підвів голову й побачив, як мама безшумно опускається на підлогу. Увесь її лівий бік застиг, правий же, навпаки, смикався. Вона піднесла праву долоню до перекошеного обличчя, — її пальці почали нещадно дряпати шкіру над вухом і скронєю, — і, кривлячи губи, зашипіла: «Пече... пече...» Невдовзі слова поступились огидному нечленороздільному булькотінню. Я заплакав і, схилившись, роздивився жах у її очах. Мама вже не могла виразно говорити, але поки що не втратила здатність усвідомлювати. Коли прибіг батько, вона обмочилась і знепритомніла.

Це тепер я розумію, що в тому стані хоч якось допомогти їй ми вже не могли. Ніхто не міг. Але тоді мені просто не вкладалося в голову, чому батько, чекаючи, доки прибуде швидка, стовбичить на місці й нічого не робить. Маму навіть не забирали до лікарні. Лікар, що її оглянув, діагностував незворотний набряк мозку, після чого вколов знеболювальне та поїхав. Шансів не було. Наступного ранку, так і не отямившись, мама померла, а я пообіцяв собі, що стану лікарем, який запобігає інсультам. Я вірив, що це збіса круто: мати змогу ухвалювати рішення та відповідати за них.

Як помер батько? Це неприємна історія. Тобто я не хочу сказати, начебто смерть рідного батька може бути приємною, просто мій відійшов так, що соромно розповідати. Василь Чумак мав звичку

подовгу зачинятися в туалеті з газетою чи журналом. Другого березня 2014-го — я саме закінчував інтернатуру в Центрі неврології, — батько звично засів у вбиральні, прихопивши із собою новий номер «Країни». Десь через півгодини припекло мені. Наштовхнувшись на зачинені зсередини двері, я взявся стукати, кілька разів смикнув за ручку, навіть спробував кричати, але марно. Зрештою виламав двері. Батько зі спущеними штанами сидів на унітазі, поклавши на коліна розгорнутий журнал. Утім, він не читав, не дивився на мене і, зрозуміло, не срава, бо був мертвий. Причина смерті та сама, що й у мами: обширний геморагічний інсульт.

Заскочивши до квартири на сімнадцятому поверсі, я прийняв душ і став почуватися трохи краще. У вхідних побачив три повідомлення — два від Шпрота й одне від Бонки, — проте не відповів на них. Похапцем натягнув на себе чистий одяг і вислизнув із квартири.

На виході з під'їзду я на мить затримався. В очі впало електронне оголошення ліворуч від входу, яке чомусь не помітив дорогою від метро. Центральна виборча комісія України нагадувала колишнім жителям Донецької та Луганської областей про Референдум із визначення статусу окупованих Росією територій, який повинен був пройти за два тижні. Жирним шрифтом на ньому було виділено нотатку про те, що в голосуванні мають право брати участь не лише переселенці з Донбасу, а й особи 2014—2020 рр. народження, хоча б один із батьків яких проживав у Донецькій чи Луганській області на момент початку російської агресії, але яких було народжено за межами окупованих територій.

Накопичений за день жар хвилями підіймався від землі, наче вона випаровувалась. Я востаннє зиркнув на оголошення, розвернувся та заквапився до підземки.

* * *

Певна річ, я міг би не йти, але Шпрот і Бонка були моїми єдиними друзями. Відтоді, як мене покинула дружина, наші щоп'ятничні посиденьки в пабі на Пушкінській залишались єдиною моєю розвагою, тож навіть після жахливого дня на роботі я вирішив не пропускати зустріч. Доїхав до Хрещатика — ця частина міста була найбільш

загазованою, дехто на виході зі станції ставав біля кисневих автоматів, насичуючи легені перед тим, як опинитися на вулиці, — підтюпцем спустився Прорізною та заскочив до бару.

— Чого так пізно? — підвівся мені назустріч Шпрот. Насправді Шпрота звали Костею — Костею Лотоцьким, — а прізвисько причепилося до нього ще в школі через худорлявість, високий зріст і рудий, аж ядучий колір волосся.

— Та, не питай... — відмахнувся. Не хотів розказувати про те, що сталося у клініці.

— Падай. — Бонка підсунув мені крісло.

Бонка був Бонкою від народження, тобто його так і звали — Артем Бонка. На два роки молодший за мене, невисокий, чорнявий, із незмінно задертими догори кутиками губ. В обох — і в Кості, і в Артема — очі блищали від уже випитого пива.

— Ти чув? — запитав Шпрот після того, як я примостився на олдскульний дерев'яний стільчик.

— Почекай, — перебив Бонка. Він щось відчув — насторожився, обстеживши моє обличчя. За мить нахилився й турботливо глянув у вічі: — У тебе все гаразд?

Я знову махнув рукою:

— Норма. Все ок. — Потому повернувся до Шпрота: — Що я мав чути?

Той був надто збуджений, аби зауважити траурний вираз на моєму обличчі.

— Марсіани задушили півсотні наших!

Я роззявив рота.

Перше постійне поселення з'явилося на Марсі 2026-го, коли мені було сім. Нараховувало воно аж трьох жителів. У 2037-му чисельність колоністів зросла до ста двадцяти, і того самого року на Червоній планеті народилася перша дитина. Хлопчик. Еландон Шеард. Далі, 2038-го неподалік від кратера Еберсвальде колоністи заклали ще одну станцію, котра за десять років перетворилася на повноцінне — за марсіанськими, звісно, мірками — місто. А на початку 2050-х населення Марса нараховувало вже дві з половиною тисячі осіб, приблизно дев'ятсот п'ятдесят з яких не прилітали із Землі. Народжені на Марсі. Саме таких тут, на Землі, років п'ять тому почали називати «марсіанами».

Тож я роззявив рота, щоби попросити Шпрота не називати їх «марсіанами» — мені страшенно не подобався цей поділ на «наших» і «ненаших» (мушу, щоправда, зазначити, що завдяки нижчій гравітації народжені на Марсі діти все ж відрізнялися від дітей Землі — були вищими, мали більш крихкі кістки та з якихось, поки що не зовсім зрозумілих причин, більші голови, однак попри все вони лишалися людьми, не були ні іншою расою, ні тим паче новим видом Homo), — проте прохання зав'язло в зубах. До мене поволі дійшло, що саме проказав Костя.

— Що зробили?

— Ти ж пам'ятаєш, що Еландона обрали Канцлером...

Я кивнув. Задовго до старту першого пілотованого корабля, що рушив до Червоної планети, компанії, які фінансували колонізацію, розгорнули дискусію про те, яким повинен бути Марс. Кому він належатиме? Хто встановлюватиме закони, що будуть чинними на планеті? Яким буде політичний устрій, коли колонія розростеться? Унаслідок півторарічних обговорень було сформовано Раду Дев'ятнадцяти, до складу якої ввійшли представники п'ятнадцяти найбільших компаній, що жилили проект, а також четверо експертів від НАСА. У 2022-му Рада ухвалила Марсіанську конституцію. Відповідно до неї Марс ніколи не належатиме жодній земній нації, планета апріорі стає власністю тих, хто на ній оселяється, закони визначає Рада Дев'ятнадцяти з обов'язковим погодженням із Губернатором, якого поміж себе обиратимуть колоністи. Але це тільки на папері все було просто. Компанії, які вклали мільярди в розроблення кораблів і підготовку екіпажів, мусили повертати свої кошти, тож перші двадцять років усі аспекти функціонування та забезпечення колоній жорстко контролювали із Землі. Проблеми почалися, коли «марсіанам» — значній їх частині — перевалило за чотирнадцять. Худорляві високолобі дітлахи заходилися вимагати змін. Вони бачили землян, які прилітали на п'ять-шість років працювати за контрактом і до самого відльоту безперервно торочили про дім, про життя без обмежень, прогулянки під відкритим небом і нескінченні розваги — алкоголь, секс, наркотики — на далекій Землі. «Марсіани» раптом перехотіли до кінця своїх днів длубатися в шахтах, займатися наукою та щодня боротися за виживання на малоприсадибній для життя планеті. Їм забаглося свободи. І рівності. Рада довго вагалася,

розуміючи, що юридичне визнання чи виокремлення «марсіан» може спровокувати розкол серед поселенців і поставити під загрозу саме існування марсіанських колоній, але зрештою погодилася. До Конституції внесли зміни, котрі давали «марсіанам» змогу обирати свого Супремо, або Канцлера, що його прирівнювали майже до Губернатора. Четвертого липня 2054-го «марсіани», яким на той момент виповнилося чотирнадцять, одноставно вибрали Канцлером Еландона Шеарда, першого народженого на Марсі. Тоді ж було досягнуто домовленості про початок лібералізації міграційної політики, кінцева мета якої — зняття обмежень на повернення з колоній. Відправним кроком став перший в історії колонізації візит «марсіанки» на Землю. Після шестимісячного перельоту 28 серпня 2056-го десятирічну Майю Вудс було доправлено на Землю експедицією M-SR-34/1. П'ятого вересня Майя застудилася, гуляючи в супроводі журналістів Центральним парком Нью-Йорка, а через тиждень, дванадцятого, померла від пневмонії. Лікарі не змогли врятувати вирощений у стерильному середовищі та через те цілковито позбавлений імунітету організм.

— Отож, — правив далі Костя, — після звістки про смерть Майї кількасот «марсіан» Еберсвальде зібралося в головній залі, де Еландон виголосив промову. Малий курваль згадав усе: завезені із Землі інфекції, азартні ігри й алкоголь, кожна побутову сутичку між «марсіанами» й землянами, особливо ту, трирічної давнини, що закінчилась убивством «марсіанина», а ще, звісно, жорсткий контроль народжуваності з боку...

— Але це не чиясь примха! — обірвав його я. — Контроль зумовлений обмеженістю ресурсів. Вони не на курорті! За нинішніх умов понад дві з половиною тисячі осіб Марс не прогодує.

Шпрот розвів руками:

— Кому ти це розказуєш? Коротше, після промови «марсіани» оскаженіли, а Еландон оголосив, що скасовує Конституцію Дев'ятнадцяти і що Марс відтепер не підкорятиметься наказам із Землі. Людей, тобто землян — ти ж знаєш, в Еберсвальде їх менше як півсотні, причому серед них батьки кількох «марсіан» — загнали до теплиці на поверхні, півдня протримали там, після чого Еландон вимкнув систему утилізації CO₂, перекрив канали надходження кисню, а замість нього пустив до теплиці метан.

— Метан? — я безпорадно кліпав. Тоді я на коротку мить забув навіть про Христю Радченко.

— Ага, — мотнув головою Шпрот. — Він сам по собі не отруйний, ну, ти ж знаєш, але спроба дихати ним замість кисню нічим хорошим для організму не закінчиться. Ти, як лікар, мусиш це добре ро...

— Знаю, знаю. Але... на хріна?

Шпрот смикнув плечима.

— Одинадцять мільярдів людей питають зараз те саме.

Я наморщив лоба, рахуючи, скільки зараз Еландону. Дев'ятнадцять. Іще шмаркач, та основне в іншому. Решта — ті, хто пішов за ним, хто послухав його та власноруч блокував повітрогони або ж просто мовчазно спостерігав, як помирають півсотні землян, — іще молодші. Декому, напевно, не виповнилося й дванадцяти.

— Вони ж іще діти...

— Ну, — м'яко заперечив Бонка, — шістнадцять, сімнадцять, вісімнадцять... Вони вже не діти, Захаре.

— Однаково не розумію: навіщо? Вони ж як ми, вони теж люди!

— Що за маячня? — звів брови Шпрот. — Вони відрізняються від нас, як ми відрізняємося від англійців чи американців.

— Чим?

— Не сміши мене.

— Ні, серйозно, — напосів я. — Чим ми відрізняємося від англійців?

— Ну хоча б тим, що я досі остерігаюся ходити вулицями, тримаючи Бонку за руку. — Він ледь нахилив голову й зухвало подивився на мене, цілковито певен слухності своїх слів. — Не подумай, я не скажуся. У Польщі й Угорщині відьом підсмажували на вогнищах упродовж 200 років після того, як їх облишили підсмажувати в Голландії чи Англії. Думаю, через сто п'ятдесят років в Україні також припинять косо дивитися на геїв. — Шпрот ковтнув пива, Бонка підібгав губи і якимось наче винувато стеновав плечима (так, це правда: у мене всього двоє друзів і обоє — нетрадиційної орієнтації. Тож статистично можна стверджувати, що я товаришую винятково з гомосексуалістами). — Я про те, що ми всі ростемо в конкретних умовах, і різні умови формують різних нас. Розумієш?

Я промовчав, бо частково Шпрот мав рацію — до середини ХХІ століття українці так і не спромоглися викорчувати гомофобію, антисемітизм і сексизм, — але глибоко в душі однаково з ним не погоджувався. За яких умов зростали ті, кого він називає «марсіанами»? Хто навчив цих дітлахів жорстокості? Що примусило їх задушити газом кількадесят інших колоністів, які відрізнялися від них лише тим, що не народилися на Марсі, а прибули із Землі? Невже ми не здатні перебороти самих себе і всі наші дії зумовлені накопиченими в генах помилками попередніх поколінь?

— І що тепер?

— Дев'ятнадцятеро порушили питання каральної операції, — відповів Шпрот. — Офіційної заяви поки що не пролунало, але подекують про двісті спецназівців, яких планують відрядити до Марса під час найближчого вікна.

Я вирячився ще більше. Одна зі статей Марсіанської конституції проголошувала Марс «вільним від зброї», тобто забороняла володіти, виробляти чи доправляти на планету будь-які різновиди смертельного озброєння.

— Ти жартуєш! А як же заборона на зброю?

— Анітрохи я не жартую. Рада Дев'ятнадцяти має намір перекинути на Марс дві сотні затятих головорізів.

Бонка гмикнув:

— Не все так просто. Це вони тут, на орбіті Землі, головорізи. Через шість місяців, на підльоті до Марса, вони перетворяться на дві сотні охлялих, змарнілих і геть деморалізованих істот. У моїй групі троє почали блювати, пісятися та проситися назад іще до виходу на орбіту. — Батько Бонки торгував прісною водою з Гонконгом та ОАЕ і дев'ять років тому продав свою компанію «West Agro Group Inc.», тобто Бонка був не з бідних і 2050-го один раз злітав у космос — як турист. — А ми пробули в невагомості нещасних півтори години. Крім того, ти думаєш, «марсіани» за цей час не підготуються?

— Е...

— За півроку можна атомну бомбу склепати. Мізків у них для цього вистачає, повір.

Я затих, пригнічено осмислюючи викладене товаришем.

— Як ти міг про це не чути? — проказав Бонка, відсьорбнувши пива. — Всі тільки й гудуть про Першу марсіанську війну.

— Був зайнятий, — неуважно буркнув я.

За сусіднім столиком хтось оглушливо зареготав, причому сміх більше нагадував гавкіт, і Шпрот, насупившись, обернувся. Я обвів затуманеним поглядом залу — якось не схоже було, що люди аж надто переймалися війною на Марсі, — а потім втупився у стіл. Моя уява, загалом дуже бідна, тепер гарячково працювала. Я міркував про Майю Вудс, про Христину Радченко та про відповідальність за ухвалені рішення, якої так наївно прагнув у дитинстві. Чи ті, хто ухвалював рішення про відправлення десятирічної «марсіанки» на Землю, здогадувалися, чим усе обернеться? Я розумів, що в НАСА дурнів не тримають і, безперечно, якихось заходів для захисту від земних вірусів вони вживали, от тільки цього виявилось недостатньо. Тож чи думав хтось — бодай побіжно, мимохідь — про те, що станеться, якщо Майя заразиться грипом і помре на Землі?.. Поза тим була ще одна думка, яка, наче рибина, миготіла глибоко у свідомості та яку страшенно не хотілося витягати на поверхню. Чи виголосив би промову Еландон Шеард і чи загинули б в імпровізованій газовій камері ні в чому не винуваті півсотні землян з Еберсвальде, якби Майя Вудс залишилася на Марсі й на цю мить гралася привезеними із Землі ляльками в дитячому блоці поселення, де народилася?

Думки перескочили на Христину Радченко. Йй, як і Майї, було тільки десять років. Я пригадав обличчя дівчинки впродовж тих кількох секунд після розриву аневризми, коли вона ще не почала кричати. Вона лежала на спині, напружено стиснувши губи, але ясно-сині очі волали до мене. Моїм тілом прокотилася дрож. Як і Рада Дев'ятнадцяти в ситуації з Майєю, я ухвалював рішення про операцію не просто сподіваючись на краще, я був переконаний, що чиню правильно, що будь-яке інше рішення є беззаперечно хибним і не вартим уваги. І це лякало найбільше. Бо, якби я поставив під сумнів екстраполяційні дані, визначені машиною за малозрозумілим алгоритмом, і вирішив не оперувати, Христя зараз була б жива. І напевно, була б жива ще десять, чи двадцять, чи навіть тридцять років. Розумієте? Я не міг збагнути, як Усесвіт таке дозволяє: яким чином, здавалося б, цілковито правильні рішення призводять до таких жахливих наслідків? Потому з'явилася ще одна думка, холодна й бридка, вона застрягла в лобі, ніби бурулька: чи справді від рішення про відправлення Майї на Землю що-небудь залежало? Що, як смерть

маленької «марсіанки» та повстання просто збіглися в часі? Я покусував губу й намагався уявити, чи багато змінилося б, якби Майя вижила. Що, як причина не в обставинах, а в нас самих, у прихованих злобі, егоїзмі та потворності, котрі накопичилися за сотні поколінь і міцно вкоренилися в ДНК? Від усвідомлення, що марсіанські колонії приречені повторити всі етапи розвитку земної цивілізації, мені стало моторошно. Невже ми нічого не можемо вдіяти і спільнота на Марсі має неминуче пройти крізь власні Темні віки, перехворіти на нацизм, пережити епоху диктаторства?

Із задуми мене вивело запитання Бонки:

— Ти голосуватимеш?

Я підвів голову:

— Що?

— Твій батько, він же був із Донецька, так?

У дитинстві Василь Чумак якийсь час жив зі своїми бабусею та дідом на хуторі неподалік Луганська й тільки потім переїхав до Донецька, але я вирішив, що це неважливо.

— Так, — кивнув я.

— Так — твій тато з Донецька чи так — голосуватимеш?

У 2026-му, коли людство заснувало першу колонію на Марсі, Росія все ще продовжувала боротися з інакомисленням і «фашистами», поступово скочуючись до хаосу. У 2040-му, невдовзі після остаточного виснаження сибірських газових родовищ, збанкрутувала найбільша корпорація Російської Федерації «Газпром». Якийсь час бюджет тримався на плаву через наявність китайських відрахувань за тимчасове користування сибірськими землями, однак до середини XXI століття внаслідок глобального потепління та повсюдного зникнення ґрунтових вод Сибір із мальовничої тундри перетворився на кам'яну пустку, схожу на Сахару кінця XX століття, хіба що трохи прохолоднішу, і став непотрібен навіть Китаю. На початку 2050-х Росія почала розвалюватися. Що із цим робити, ніхто не знав. Зважаючи на кількість ядерних боєголовок, натиканих уздовж кордону, Китай і США намагалися фінансово підтримати Російську Федерацію, але це було однаково що склеювати скотчем напівзогнилий труп. Тож 2054-го, після кількох раундів переговорів за участю ООН, ЄС та ОБСЄ, Україна та Росія підписали міждержавну угоду, відповідно до якої спірним територіям, таким як Крим та окуповані регіони Донбасу, було

вирішено надати право на самовизначення. Дату референдуму довго не призначали та погодили лише на початку 2056-го — значною мірою через непоступливість української сторони. Річ у тім, що за останні 40 років середня температура Землі підвищилася на 2,6 °С. Потепління, крім безлічі проблем, дало й позитивні наслідки. Найважливіший із них — стрімке зростання продуктивності всіх галузей сільського господарства в середніх широтах, що якраз стосувалося України. Учені стверджували, що зростання ефективності триватиме, доки підвищення не сягне 3 °С, а потім настане колапс, але в Україні про це ніхто не думав. За минулі чверть століття країна стала лідером з експорту продовольства й одним із лідерів з експорту питної води, тож серед політичного істеблішменту виникла потужна опозиція, що не бажала злиття з розореними після російського правління регіонами, населення яких мало вельми специфічне уявлення про демократію та ринкові зв'язки.

— Голосуватиму... напевно.

— За возз'єднання? — Шпрот насупився, брови обтисли з обох боків глибоку складку над переніссям. У такі миті він здавався повною протилежністю спокійному та виваженому Бонці. Та й узагалі, до того як Шпрот відкрився, — на той момент ми товаришували вже майже десять років, — я й припустити не міг, що він гей.

— А що? — запитання прозвучало дурнувато, проте я справді не знав, за що голосуватиму. Донбас був просто місцем на карті, далекою, зубожілою й застиглою в часі територією, про яку батько часто згадував, але куди зовсім не прагнув повернутися. Я не розумів, чому повинен вирішувати долю тих, хто там проживає. І знову ж таки: які наслідки матиме це рішення?

Шпрот насупився ще більше, лоб розкреслили зморшки:

— Та нічого. Ті, хто зараз там, знають, як ми живемо, і, майже напевно, проголосують за приєднання.

— Не факт, — заперечив Бонка.

— Факт! — сердито труснув головою Шпрот. — Вони захочуть жити так само, вони вимагатимуть, щоб ми забезпечили їм такий самий рівень життя, але самі для цього не робитимуть нічого. — Він глипнув на мене та розвів руками: — Без образ.

— Не рівняй усіх під одну мірку. Люди на Донбасі та в Криму сорок років скніли в тоталітарній системі, в країні, яка поступово

розкладалася під вагою власної ілюзорної величі. Що поганого в тому, щоб дати їм свободу?

— Я не казав, що вони не заслуговують на свободу, — парирував Шпрот. — Я казав, що вони не заслуговують на приєднання до цінностей, на будівництво яких не поклали жодної цеглини.

Я не відступав:

— Однаково не розумію, що поганого в об'єднанні.

— А що поганого було в об'єднанні Кореї? — зіронізував Шпрот. — Тоді весь світ також на вухах стояв, вітаючи свободу, що впала на голови північнокорейців. І що з того?

Після падіння 2034-го династії Кімів КНДР об'єдналася з Корейською республікою. Унаслідок об'єднання населення Південної Кореї збільшилося на третину, тоді як ВВП — лише на 3 %. До кінця тридцятих років через надмірні соціальні виплати й затрати на адаптацію північнокорейців (які зрештою не дали жодного економічного ефекту) Корея зав'язла в боргах. Було скасовано півсотні інноваційних програм, до максимуму скорочено решту бюджетних витрат. До середини сорокових об'єднана Корея вийшла з першої десятки найбільш розвинутих країн світу. На початку п'ятдесятих — вилетіла з першої тридцятки та продовжувала скочуватися донизу.

Я спробував заперечити:

— Я б не сказав, що об'єднана Корея має аж такий поганий вигляд.

Одначе фраза прозвучала мляво й непереконаливо. Шпрот гмикнув:

— Ну, певна річ, якби в неї гепнуло метеоритом завбільшки з Говерлу, вона мала б трохи гірший вигляд. Ти ж розумієш, про що я.

Так, насправді я розумів. Через двадцять років після великого об'єднання було непросто знайти хоч одного корейця, який вважав би, що нація виграла від злиття двох Кореї. Це разом із колишніми в'язнями концентраційних і трудових таборів. Кілька років тому я натрапив на дослідження, автори якого стверджували, що впродовж 2038—2048 років не менш як 80 % звільнених північнокорейських в'язнів померли від хвороб, спричинених недоїданням, чи від самогубств, зумовлених депресією. Вони або банально не могли пристосуватися, або ж, пристосувавшись, згорали від злості та образи, не тямлячи, чому світ лишив їх напризволяще. Чому вони гарували, як

раби, в трудових таборах тоді, коли решта людства стежила за висадкою людей на Марсі?

— Свобода — це велика відповідальність, — патетично додав Шпрот, — надто цінний матеріал, щоб роздавати її тим, хто не цінує.

Я хотів заперечити, що свобода — це не матеріал, а невідчужуване право кожного, але припнув язика. Воно, може, й так, одначе на практиці чомусь складалось інакше. У Леніна всезагальна рівність також була чи не найвищим благом, от тільки всі спроби втілити її в життя оберталися на кошмарні соціальні катастрофи.

Невдовзі розмова перескочила на інше, але я майже не брав у ній участі. Ніяк не міг позбутися думок, закинутих у голову Костею. А що, як Шпрот має рацію? Чи варто давати людям свободу, коли знаєш, що це на лихо? І чи взагалі одиничне рішення може що-небудь змінити?

* * *

Я випив удвічі більше, ніж зазвичай, через що сунув до метро трохи погойдуючись. Десь далеко погуркував грім, ніздрі лоскотали терпкі запахи вечірнього міста, щоправда, у перенасиченій алкоголем голові нестерпний сморід вихлопних газів чомусь перетворювався на пахощі соснових гілок, нагрітих уранішнім сонцем, — запах, який я не відчував уже, здавалося, сто років.

Поки дістався додому, майже протверезів. Зайшовши до квартири, побачив, що на інформаційній панелі у вітальні блимає повідомлення про пропущений Skype-дзвінок. Я зачинив двері, перевірів герметизацію вікон, увімкнув оксигенатор. Скинувши взуття, кілька хвилин просто лежав на дивані, а по тому провів пальцем по дзеркальній поверхні інфопанелі. Як я й здогадувався, телефонував мій малий з Китаю.

Я зиркнув на себе в дзеркало — почервонілі білки, розчаровано опущені кутики очей, скусана нижня губа, і загалом такий вираз, наче щойно вгледів примару, — та все ж вирішив перенабрати. Андрій не так часто телефонував, може, щось сталося. Тільки після того, як пролунали гудки і Skype почав налагоджувати з'єднання, я раптом збагнув, що синові цього року виповнилося дев'ятнадцять — стільки само, як Еландону Шеарду, Канцлеру народжених на Марсі.

— Па, привіт!

Судячи з того, як радісно світилися його очі, нічого паскудного не трапилося. Якась частина мене, котра дивом не перегоріла внаслідок подій божевільного дня й поки що не втратила здатність виявляти емоції, полегшено видихнула. Хоча б щось добре за день.

Я підібрався та якомога бадьоріше випалив:

— Привіт, чемпіоне! Як ти?

Не треба мати особливі аналітичні здібності, щоб, віднявши два числа, збагнути, що Андрій Чумак з'явився на світ, коли мені ледве виповнилося вісімнадцять, і припустити, що він був незапланованою дитиною. Загалом так і є. Його матір звали Мартою, а познайомилися ми наступного дня після мого випускного в школі. Марта була на сім років старшою й на той час зустрічалася з моїм однокласником. Я з першого погляду запав на неї — не лише я, бо, коли відверто, половина класу пускала слину на її декольте, — але тільки я тієї ночі наважився запросити її на побачення. І вже з наступного ранку Марта Курасова зустрічалася зі мною. Восени 2036-го, коли почалося навчання в медичному університеті, я переїхав до неї на квартиру. Марта вже тоді потроху діставала мене, але я не хотів жити з батьком, а в гуртожиток київських не пускали. Через кілька тижнів після переїзду, після чергової божевільної сварки, ми зачали Андрія.

Попервах Марта здавалася мені веселою, енергійною та неймовірно життєрадісною — напевно, коли тобі сімнадцять, такими здаються всі жінки, готові вдовольнити тебе в ліжку, — однак не минуло й півроку, як полуда спала з очей і я усвідомив, що її веселість часто межує з безпричинною істерією, енергійність є виявом неврівноваженості, а життєрадісність поволі виливається у патологічний потяг до розваг і безвідповідальність. Ні я, ні Марта не були готовими до дорослого життя. Усвідомлення цього було ще болючішим тому, що до народження Андрія лишалися лічені місяці. Я почувався кретином, який сам себе загнав у пастку, з якої немає виходу.

Марта ніколи не розповідала про своїх батьків. Я не бачив ні їх самих, ні їхніх фотографій, ба навіть імен від неї не чув. А на мої розпитування Марта відбувалася відмовками, що зростала з бабцею та дідом, а потім перескакувала на прабабцю Гафію. Та Гафія для мене була чимось на кшталт единорога — напівміфічне створіння, що

поєднало в собі всі можливі та неможливі чесноти. Єдине, що я знав напевно: Гафія досить довго проживала у Франції, повернулася до України після розпаду Радянського Союзу і відразу взялася вчити сім'ю, як жити. Марта обожнювала її. Носила із собою фотографію (і це у XXI столітті!), безперестану згадувала: Гафія те, Гафія се. Якимось я запитав: «Ти хоч бачила ту Гафію живою?» Марта зізналася, що не бачила, бо народилася після її смерті, але потім запекло додала: «Ти не розумієш, вона була крутою. Все моє дитинство всі мої рідні — всі, яких знала! — тільки про неї й говорили. Гафія вже тоді, в ту затуркану епоху була крутою, і я хочу бути, як вона».

Отож 2040-го, коли Андрієві було три, її крутість мене задовбала і ми розлучилися. Марта спершу забрала Андрія собі, але незабаром знайшла багатого китайця та виїхала до Тайваню, покинувши трирічного малюка на мене. Востаннє я отримував від неї звістку три роки тому — на день народження сина. Відтоді ні я, ні Андрій більше про неї не чули. Того самого 2040-го я повернувся до батька, який фактично до самої своєї смерті 2047-го виховував малого. Рік тому мій Андрій успішно склав вступні іспити та подався на навчання до Tsinghua University, найкращого закладу на євразійському континенті.

Несподівано блиск у синових очах пригас.

— Що в тебе трапилось?

— У мене? — я зобразив здивування. — Нічого. Просто важкий день. А ще хильнув зайвого, зустрічався з Артемом і Кос...

Однак обдурити його не вдалося.

— Па, не заговорюй мене, я знаю тебе напідпитку. Що сталося? Розповідай.

Я вдруге видихнув і розслабився — по-справжньому розслабився, вперше за день. Провів пальцями по складках під очима, розгладив щоки й подумки подякував синові, що не мушу вдавати перед ним, наче у мене все чудово.

— Сьогодні ввечері померла моя пацієнтка. Просто на операційному столі.

Я раптом пригадав Христину Радченко під час операції, поки вона ще лишалася притомною — до того, як кров, що прорвала аневризму, почала руйнувати її мозок. Дивно було: коли замислювалася, слухаючи мене, її брови рухалися, а коли говорила, навпаки — застигали.

Андрієві очі ледь округлилися.

— Оу. Це... ну... вона перша?

— Так. Їй було десять років. І до всього я тепер вважаю, що операцію можна було не робити.

Хлопець шумно втягнув крізь зуби повітря та вишкірився, так наче обпікся, доторкнувшись пальцями до чогось гарячого.

— Це дуже хріново, па?

Напевно, якби хтось інший поставив таке запитання, я б вибухнув, спалахнув би, мов каністра з гасом від випадкової іскри — певна річ, це хріново, це просто препаскудно! — але насправді я розумів, про що говорить мій син. Він цікавився, чи матиме це якісь наслідки для мене.

— Я зробив усе, що міг... але від того не легше: вона однаково померла.

— Мені жаль, па.

Було сумно дивитися на те, як він похнюпився, тож я опанував себе.

— Розкажуй, що в тебе.

— Все добре. Я просто так зателефонував.

Він ніколи не телефонував просто так. Я примружився:

— З грошима все ок?

— Так. — Андрій раптом просяяв, в його очах знову застрибали іскорки. — Насправді я тому й телефоную. — Він хотів був усміхнутись, але, напевно, вирішив, що після всього, що я розповів, сміятися якимось не зовсім доречно, тож усмішка зів'яла, не розквітнувши. — Я знайшов роботу.

— Справді?

Я спершу не повірив. Для некитайця знайти роботу в Китаї було другим у моєму списку див після воскресіння мертвих.

— Так! Не зовсім роботу, але це дуже крутий проект. У нас в універі розпочинають один експеримент, і я зголосився добровольцем — ну, типу, побути піддослідним, — і за це непогано доплачують.

Я насторожився.

— Що за експеримент? — Як лікар я чудово знав, що добровольцям у наукових експериментах за просто так не платять.

— Зібралася величезна команда, — захоплено узявся розповідати Андрій, — шістдесят науковців із Циньхуа, Пекінського університету, шанхайських університетів Фудань і Цзяотун. Ідея дослідів заснована на останніх відкриттях, зроблених на кафедрі генетики університету

Фудань. Ти, мабуть, знаєш: раніше думали, що так звані сміттєві фрагменти ДНК, тобто послідовності геномної макромолекули, що не відповідають за генерацію білків і нібито не виконують певних функцій, насправді є залишками древніших ДНК, які стали непотрібними в процесі еволюції. Але генетики з Фуданя виявили, що «сміттєві» ДНК насправді зовсім не сміттєві, в них закодовано інформацію. Пізніше вже на моєму факультеті припустили, що така інформація є результатом фіксації в мозку індивіда найпотужніших в емоційному сенсі вражень. Ці враження мають бути достатньо сильними, щоб відбитися в ДНК, але не аж такими важливими для еволюції, щоб не перетворитися на частину активної послідовності. На сьогодні в китайців є всі технології, щоби спробувати шар за шаром витягнути цю інформацію.

Мені не вдалося збагнути, до чого він хилить:

— Як це — витягти?

— Ну, ідея в тому, щоб узяти «сміттєві» фрагменти ДНК, розгорнути, тобто розкодувати їх, і на основі отриманих даних виростити в лабораторних умовах структурні частини мозку, що відповідають за обробку емоцій і візуальних образів, а потім за допомогою систем розпізнавання візуалізувати активність нейронів у них. Ти, напевно, чув про системи візуалізації снів, то це повинно бути щось схоже. Зрозуміло, частина інформації виявиться втраченою, частина не відобразиться коректно, але загалом ми тут вважаємо, що зможемо видобути із цього «сміття» щось на кшталт відеороликів, які міститимуть найяскравіші епізоди з життя предків конкретної людини.

— І цією людиною будеш ти? Тобто це будуть твої предки?

— Так.

Я насупився.

— Отже, китайці хочуть клонувати твій мозок?

— Ні. — Андрій замотав головою. — Вони клонуватимуть частини мізків моїх пращурів, у яких, ми всі на це сподіваємося, відбилися найяскравіші моменти їхніх життів.

— А, — зронив я. І раптом стрепенувся, серце неспокійно затріпотіло у грудях: — То ти зможеш побачити... не знаю, як правильно висловитися... почути чи відчути, що думав твій дід, коли помирала бабуся?

— Так, якщо для діда це переживання було достатньо сильним.

«Хрінь собача», — зміркував я, а вголос проказав:

— Це небезпечно?

— Анітрохи. Зразки ДНК братимуть з крові. Нічого особливого.

— І скільки заплатять?

Обличчя сина на голографічному зображенні неначе підсвітили прожектором:

— Триста тисяч юанів.

Я присвиснув. Цього навіть за нинішніх цін могло вистачити на півроку життя в Пекіні.

— Якщо експеримент не становить загрози, якого біса тобі пропонують такі гроші?

— Ну па! — закотив очі Андрій.

— Я мушу знати, — додав металу в голосі.

— Платять за право оприлюднити зчитані історії. Ну, типу, отак мені нібито відшкодовують збитки через порушення приватності, бо може статися, що, наприклад, найяскравішим спогадом мого діда була ніч, коли він зраджував мою бабцю з якою-небудь...

— Твій дід не зраджував бабці! — гаркнув я.

— Я просто для прикладу, — похнюпився Андрій.

Ми затихли й трохи помовчали. Зрештою хлопець нехотячи озвався:

— Тобі не подобається? Тоді я відмовлюся.

— Ні, — заперечив я. — Не зважай. Просто я замислився, який спогад ти видобудеш із мого мозку? І чи будеш йому радий?

Андрій розгубився:

— Та я не...

— Як тобі буде, якщо це виявиться не момент твого народження, не день, коли ти вперше промовив «па», а залята кров'ю операційна та крихітна дівчинка, яка могла б жити, але померла на моїх руках?

— Не гризися, — син зітхнув. — Ти ж сам сказав, що зробив усе, що від тебе залежало.

Я повільно похитав головою.

— І що з того? Я весь вечір тільки над цим і ламаю голову. Я віддав би що завгодно за можливість на мить повернутися в минуле та скасувати операцію.

Андрій стиснув губи, довго німував, а потім тихо заговорив:

— Минуле недосяжне, па. Ми мусимо йти вперед, а не тягнутися за тим, що було.

Може, якби фраза прозвучала з уст кого-небудь хоч трохи дорослішого, то не здалася б мені аж такою пласкою й тривіальною. Втім, я вдячно кивнув, бо це було саме те, що хотів почути.

— Добре. Не пропий усі гроші за тиждень. І тримай мене в курсі з приводу того експерименту.

Ми попрощалися, голографічне зображення зникло. Я відкинувся на спинку дивана і, чекаючи, поки очі адаптуються до п'ятми, вслухався в тихе шипіння оксигенатора.

* * *

Я не помічав плину часу. В голові притишено гуло від випитого, але загалом почувався добре. Помалу заспокоювався. Розумів, що сплинуть роки, доки Христина Радченко перестане мені снитися, але відчував, що зрештою зможу з цим змиритися. Натомість я думав про Костині слова: про Донбас, про об'єднання Кореї та про свободу, яка може руйнувати життя. Щось жахливо неправильне було в його міркуваннях, от тільки мені ніяк не вдавалося збагнути що. Негативний економічний ефект від об'єднання Кореї можна легко обрахувати. Але як рахувати ефект від, скажімо, звільнення в'язнів, які все життя провели в таборах? Чим вимірювати користь від повернення мільйонам людей їхніх прав? Чи є це повернення цінністю саме по собі, чи треба обов'язково зважати на наслідки? Я не мав відповідей на ці запитання. В якийсь момент я почав уявляти, що краще: померти від виснаження в трудовому таборі, навіть не уявляючи, що існує цивілізований світ, чи перерізати вени на зап'ясті посеред залитого яскравими вогнями та цілковито байдужого до тебе мегаполіса, — але майже відразу виштовхав такі думки з голови. Вони здавалися блюзнірськими. Хіба можна дискутувати про те, яка смерть щасливіша?

Мої роздуми обірвав короткий дзвінок у двері. Я ковзнув очима по інфопанелі. 23:47. Потер скроні, гадаючи, хто б то міг бути, підвівся та пройшов коридором до вхідних дверей. На моніторі праворуч від дверей побачив двох чоловіків. Один — невисокий, але кремезний, з

грубуватим обличчям, волячою шиєю і світло-сірими, неначе вицвілими, очима — стояв просто перед дверима, другий — засмаглий, із зачесаним назад блискучо-чорним волоссям і ледь помітними зморшками, що нагадували павутину сірих тріщин на старовинній вазі — переминався з ноги на ногу трохи позаду. Я не пригадував, щоб кого-небудь з них раніше зустрічав.

Торкнувшись екрана, активував гучномовець:

— Хто ви?

— Ми хочемо поговорити з приводу Христини Радченко, — пробасив перший.

Мені здалося, наче хтось занурив холодні пальці в мої нутрощі. Я механічно, не встигнувши обміркувати, що роблю і що це все може означати, відчинив двері.

— Хто ви? — повторив запитання.

Здоровань, притримуючи правою рукою фалду мішкуватого жакета, переступив поріг. Він не штовхав мене, але я мусив зробити крок назад. Тієї самої миті холодні пальці з нутрощів перескочили на горло. Я злякався. Другий чоловік тупився кудись повз мене, немовби вагаючись, чи варто заходити. На ньому була біла сорочка із закасаними до ліктів рукавами. Я встиг зауважити худі й блискучі від засмаги передпліччя та зблякле татуювання на зап'ястку, після чого погляд перескочив на тригранний стилет, що кріпився на пальцях, як кастет. Я розтулив рота, але не витиснув із себе жодного звуку. Широкоплечий, чиї вилинялі очі гарячково металися, обійшов мене, зупинився за спиною та накрив важкими долонями мої плечі. Тоді той другий — із тридцятисантиметровим стилет-кастетом на пальцях — ступив уперед, підніс худу руку і, повільно встромляючи клинок мені в горло, проказав:

— Я її батько.

Я відчув, як вістря стилета врізалось в шийні хребці, розтиснуло їх і вийшло з плоті під потилицею. На ключиці потекла кров, раптово стало нестерпно боляче дихати. Я захарчав і, напевно, впав би, якби здоровань у мішкуватому жакеті не підтримав мене. Ні до, ні після операції я не зустрічався з батьком Христини. В залі під операційною чекала мати і ще якась старша жінка — чи то покоївка, чи то нянька, котра, коли я повідомив про смерть Христі, розридалася дужче за матір. Я не знав, чому її батько не прийшов. Може, був зайнятий, а

може, сприйняв операцію з видалення аневризми за щось на кшталт походу до зубного лікаря чи перукаря.

Віктор Радченко наблизив голову до мене, але все ще продовжував тупитися кудись повз, через що виникало враження, наче промовляє не до мене:

— Мені сказали, що вона стекла кров'ю, наче свиня... — з обрамленого сухими губами рота тхнуло алкоголем, — стекла кров'ю, наче свиня...

— Ні... ні... вона... на...

— Тепер я прийшов подивитися, як стікатимеш кров'ю ти.

Щось розколось у свідомості, і я побачив себе ніби збоку, і думки, мої думки, немовби пролітали повз мене — того, який спостерігає, — і я споглядав, як вони слабнуть і тремтять. Потім Віктор Радченко висмикнув стилет, а здоровань розчепив пальці. Світ закрутився перед очима, і я відчув, що падаю.

Заради майбутнього

1

Народ довкола потроху п'янів, і галас починав дратувати. Тоха махнув офіціантові — темношкірому хлопцеві з виголеними під нуль скронями та жмутком коротеньких дредів на маківці — й замовив третє пиво. Якщо відверто, Тоха й перші два не дуже хотів, але була субота, а Лінда запізнювалася, тож сидіти просто так у «Locus Publicus», найпопулярнішому пабі Делфта^[8], він просто не міг.

Тоха не хотів і до «Locus'a». Незлюбив його ще від часу навчання. Надто тісно, шумно, незручні стільці. Загалом незатишно. Коли вчора за чверть до десятої зателефонувала Лінда й захекано, ніби щойно повернулася з пробіжки, проторохтіла, що їм треба побачитися, Тоха Маркевич запропонував просторіший і не такий гамірний паб на Бістенмаркті, центральному майдані Делфта. Чи то пак намагався запропонувати, бо Лінда, недослухавши, випалила: «Дев'ята вечора, "Locus", чекай на мене», — і розірвала зв'язок.

Лінда Деккер, струнка довгонога голландка з трохи кирпатим носом та очима кольору гречаного меду, була аспіранткою в Reactor Institute Delft, або скорочено RID, одному з трьох дослідницьких інститутів Делфтського технічного університету. З Тохою познайомилася два роки тому на студентській вечірці. На момент знайомства обоє ще навчалися в магістратурі: Тоха — за грантом на факультеті електротехніки, математики та інформатики, Лінда — на факультеті прикладних наук. Захистилися обоє майже в один час. Після захисту Тоха на якийсь час подався до України, проте менше ніж за місяць колишній однокурсник скинув йому інформацію про те, що делфтський офіс компанії «Devels» шукає фронтенд-девелопера, тож хлопець надіслав резюме, пройшов співбесіду та повернувся до Делфта. Лінда після навчання залишилася в аспірантурі та водночас підпрацьовувала в одній з лабораторій RID.

Протягом навчання в магістратурі Тоха та Лінда постійно перетиналися в кампусі, проте майже не розмовляли, обмежуючись

якимись банальностями. Спілкуватися по-справжньому почали через місяць після повернення Тохи з України, коли хлопець нарешті наважився запросити дівчину на прогулянку. Після тієї прогулянки впродовж двох місяців вони зустрічалися щонайменше раз на тиждень, утім тільки як друзі. Попри те що з кожним тижнем їхні зустрічі все більше скидалися на побачення, Лінда Деккер чітко дала зрозуміти Антонові: він у френдзоні.

І ось по дев'ятій сплигло вже майже три чверті години, Тоха, поволі закипаючи, брався до третього пива, а Лінди досі не було.

Дівчина з'явилася за десять до десятої. Проштовхалася до столика, за яким сидів Антон, скинула наплічник, упала на стільчик навпроти та скоромовкою видала:

— Привіт-ти-як?

Тоха намірявся бовкнути щось дошкульне, щоби присоромити її за майже годинне запізнення, проте самого погляду на напружене, поцятковане блідуватим ластовинням обличчя голландки вистачило, щоб він передумав.

— Ум-м-м, — прогудів хлопець, — нормально. А ти?

— Це просто срака якась, — у темних очах щось зблиснуло, немовби монети на дні фонтана, — протягом трьох останніх днів у лабораторії коїться щось... щось... — Лінда не могла дібрати слово, пальці, якими погладжувала кутики губ, дрібно тремтіли, — щось абсурдне.

— Що сталося?

— Не знаю, — вона смикнула худими плечима. — По-моєму, я божеволію. Це, блін, найпростіше пояснення: у мене просто іде дах.

До столика наблизився офіціант. Лінда ковзнула по ньому поглядом, а тоді тицьнула пальцем на запітнілий келих перед Тохою.

— Мені те саме. Дякую.

Офіціант мовчки кивнув і відійшов.

— Пробач, що цілий день не озивалася, — перепросила Лінда.

Тоха пропонував побачитися ще в четвер, але дівчина відмовила. Чи то пак пообіцяла за годину перетелефонувати, розповісти дещо, а потім немов крізь землю провалилася.

— Та пусте. Скажи краще, чи в тебе все гаразд?

Тоді, у четвер, Лінда здавалася не в міру збудженою. Голос аж бринів від хвилювання. Сьогодні, попри гарячковий блиск в очах, мала

виснажений вигляд. Дівчина махнула рукою:

— Ага. Все добре.

Почекавши, доки офіціант принесе пиво, хлопець мовив:

— Викладай.

— Це почалося три дні тому. Зранку. Я готувала обладнання до лабораторної роботи. Нічого особливого, просто рутинна. Суть заняття — продемонструвати, як працює детектор елементарних частинок. У нас, у лабораторії, типу, сучасний трекер, — Лінда зморщила носа й пальцями зобразила лапки, — насправді фігня, то лише трохи осучаснена камера Вільсона, не більше, та неважливо. Я готувала її до...

— Я не знаю, що таке камера Вільсона, — перебив Тоха.

— Оу... — схоже, вона щиро здивувалася. — Це один із найдавніших і найпростіших приладів для реєстрації заряджених частинок. Це камера зі спеціальною рідиною, що йонізує молекули останньої, коли крізь неї на швидкості пролітає частинка. — Лінда збагнула, що хлопець навряд чи здогадується, що таке йонізація, а тому швидко пояснила: — Йонізує — це рве молекули на шматки, розбиває на позитивно та негативно заряджені йони. — Тоха кивнув, і дівчина продовжила: — Довкола йонів формуються бульбашки, достатньо великі, щоб їх можна було побачити неозброєним оком. Отак частинка залишає за собою слід із бульбашок. Камеру розташовують у магнітному полі і за тим, як частинка відхиляється від прямолінійної траєкторії, визначають її масу та заряд. Зараз усе автоматизовано: програма сама фотографує слід частинки, розраховує її енергію й усяке таке. Студенти ж мають зробити все вручну, лише за фотографією, і потім викладач звіряє їхні результати з розрахунками програми. Це якщо дуже просто... Ти зрозумів?

— Так.

— Ми зазвичай проганяємо крізь камеру електрони. Для цього в лабораторії є електронна гармата, або прожектор, який вистрелює по електрону за раз. Перед тим як випустити електрон, прожектор видає короткий звуковий сигнал. Камера також сигналізує щоразу, коли фотографує щось, що вважає слідом від зарядженої частинки. Зазвичай ці звуки зливаються. — Як і більшість худорлявих високих жінок, Лінда трохи сутулилася, та це не псувало її зовнішності, навпаки — додавало тендітності поставі. — Проте не цього разу. Я перевіряла

бульбашкову камеру, коли раптом прозвучало сповіщення про потрапляння досередини зарядженої частинки. Я спершу не зреагувала, подумала, щось прилетіло з космосу, таке часом стається, але сигнал повторився — раз, удруге, втретє. За кілька секунд сповіщення вже лунали, наче черга з кулемета, а за півхвилини взагалі злилися в монотонне пищання. Такого раніше не було, такого в принципі не мало б бути, а тому я вирішила, що прилад зламався. Кинулася до контро`лера, щоб вимкнути, та перед тим мене смикнуло проглянути знімки. На той момент їх уже було понад тисячу, але вони все надходили. Я відкрила кілька перших, прогорнула й побачила, що вони однакові. Тобто мені тоді здалося, що вони однакові, і це переконало в тому, що пристрій вийшов з ладу: типу, до камери щось потрапило, контро`лер загнув і тепер, як скажений, фотографує один і той самий трек. Але несподівано на одинадцятому знімку з'явився ще один слід — менший і значно більш закручений, — і це означало, що до камери залетіла щонайменше ще одна, менш енергетична частинка. Я взялася гортати далі й десь на тридцятому знімку досягнула, що помилилася: камера не глючить. Із кожним наступним знімком обидва треки — і той, що майже прямий, і інший, більш закручений, — неначе товстішали. Це означало, що камеру бомбардують частинки двох різних, але чітко визначених енергій. Вони проходять одним і тим самим маршрутом, розбивають нові молекули, утворюють нові бульбашки, і через це їхні сліди на знімках типу накладаються один на одного й товщають. Це вже саме по собі дивно, так? — Вона глипнула на Антона.

Запитання заскочило хлопця зненацька, він дурнувато перепитав:

— Що саме дивно?

Лінда насупилася:

— Ти не слухаєш.

— Слухаю. І все розумію, просто не в'їжджаю, що саме в цьому дивного.

— Однакові енергії! — Дівчина змахнула руками. — Електронний прожектор мовчав, я двічі перевіряла, він був вимкнений, тобто частинки надходили ззовні, їх випромінювало щось з-поза меж лабораторії, а в природі такого не буває: абсолютно однакові енергії! Одні й ті самі, раз за разом! — Лінда хапнула ротом повітря. — І чувак, це тільки початок. Камера надривалася хвилин п'ять, може, сім,

а тоді все враз припинилося. Ще хвилину я отупіло витріщалася на знімки, і тільки потім до мене дійшло — частинки замість закручуватися праворуч відхиляються ліворуч. Розумієш?! Це не електрони взагалі були! Крізь камеру пролітали позитрони!

Через шум у барі Тоха не розібрав останньої фрази.

— Що?

— Крізь камеру пролітали позитрони! — по складах повторила Лінда. Антонів погляд розфокусувався та ковзнув кудись за її спину, і дівчина закотила очі: — Ти не знаєш, що таке позитрони.

— Ну-у, — Тоха покрутив долонею з розчепіреними пальцями, — п'ятдесят на п'ятдесят.

Гарячково жестикулюючи, Лінда заходилася пояснювати:

— У кожній елементарній частинці існує двійник, який називають античастинкою. Античастинка — це та сама частинка, тільки заряд протилежний. Античастинкою до електрона є позитрон. Тобто позитрон — це той самий електрон, тільки позитивно заряджений. Про античастинки вперше здогадався Поль Дірак, який розвивав квантову теорію поля, що...

— Стоп! — Тоха ще з навчання в магістратурі пам'ятав Ліндину звичку збиватися на манівці, а тому поквапився перервати: — Це важливо?

— Що?

— Про Дірака.

— А, ні. Вибач. На чому я зупинилася?

— Крізь камеру пролітали позитрони.

— Ага! Отож, я нарешті зауважила, що траєкторії замість закручуватися праворуч відхиляються ліворуч, і зрозуміла, що камеру бомбардували позитрони. Тисячі позитронів! І це робило ситуацію ще більш дивною, бо електронів і фотонів у Всесвіті повно, а позитрони трапляються рідко. Вони можуть залетіти в детектор із космосу, але це буває нечасто, бо коли частинка зіштовхується зі своєю античастинкою, вони анігілюють, знищують одна одну, перетворюються на чисту енергію. Навіть у лабораторії отримати позитрон непросто. Для цього потрібен бета-плюс-розпад, коли один протон у ядрі стає нейтроном, випромінюючи позитрон і нейтрино, або високоенергетичні фотони, енергія яких більша за одну цілу двадцять

дві тисячні мегаелектронвольт^[9] і які можуть породити електрон-позитронну пару, або...

— Стоп! — Тоха вдруге, немовби захищаючись, виставив перед себе долоні. — Оці двадцять дві тисячні, ти впевнена, що я маю про них знати?

— Так! — Лінда на мить замовкла. Тоді мотнула головою: — Тобто не зовсім. Я про те, що ніякого бета-плюс-розпаду, ніяких високоенергетичних гамма-квантів у лабораторії не було й не могло бути. Я відкрила лог-файл і, як і очікувала, побачила там тисячі записів про позитрони двох різних енергій: низькоенергетичні з енергією 1,03 кілоелектронвольт і високоенергетичні з енергією майже в тисячу разів більшою — 1,14 мегаелектронвольт. Один мегаелектронвольт — це не те щоб аж так страшно, проте це багато. Позитрон, який вилітає з ядра під час бета-плюс-розпаду, не може мати такої енергії. Я зрозуміла, що, хай звідки б позитрони прилетіли, там відбувається щось дуже бурхливе.

Лінда розстебнула наплічник і дістала зсередини теку з товстим стосом роздруківок.

— Ось, можеш сам подивитися. — Вона витягла та розклала перед Тохою кілька аркушів. — Це енергії позитронів, які зафіксував прилад, у порядку появи в камері. Читати зліва направо і вниз по рядках.

Тоха взяв до рук верхній аркуш і радше з увічливості уважно його проглянув. На перший погляд нічого цікавого — стовпчики цифр, що займають усю сторінку.

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.032*10³

1.141*10⁶

1.141*10⁶

1.032*10^3
1.032*10^3
1.032*10^3
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.141*10^6
1.032*10^3
1.032*10^3
1.032*10^3
1.032*10^3
1.032*10^3...

— Перші десять — усі високоенергетичні. Бачиш? — Лінда обвела пальцем два верхні рядки. — 1,141 на десять у шостому степені. І тоді я раптом згадала про реактор і дуже злякалася.

Ще до вступу Лінди в аспірантуру Тоха знав, що в Делфтському технічному функціонує двохмегаватний навчальний ядерний реактор.

— Якась аварія? — спохмурнів хлопець.

Лінда заперечно мотнула головою, проте не відразу, немовби не могла зважитися.

— Ні. Як виявилось, ні. Наш університетський реактор не дуже великий, але до його складу входить POSH-генератор^[10], один із найпотужніших у світі. Він може генерувати пучок інтенсивністю чотириста мільйонів позитронів на секунду, і це до хріна, чувак, тож я подумала, що щось не так із генератором. Зателефонувала туди й запитала, що відбувається. А вони не зрозуміли. Я пояснила, що мою лабораторію хтось у буквальному сенсі завалює високоенергетичними позитронами, а мені у відповідь: реактор працює на номінальній потужності, позитронну лінію взагалі вимкнено.

надибуєш щось нове, щось незрозуміле, то хоч-не-хоч хвилюєшся, а раптом це щось справді важливе? Раптом ти опинився біля витоків якогось неймовірного відкриття? Проте вчора, у п'ятницю... — дівчина зітхнула, — позитрони з'явилися точно о тій самій годині, і що вже геть погано — порядок енергій на початку повторився.

— Чому це так погано? — запитав Антон.

— Ти не розумієш?

— Ні.

— Так не буває у природі. Уяви... ну, уяви, наприклад, ти в Альпах, катаєшся на лижах. Видерся на вершину гори, налаштуєшся перед спуском, від морозу підмерзають шмарклі. І тут не знати звідки з'являються комарі. Пролітають у тебе перед носом — один, другий, третій. Ти придивляєшся й бачиш, що комарі двох видів — великі та маленькі — і з'являються в довільному порядку. Це вже дивно! І ти, типу, ламаєш голову: чи це через зміну клімату, чи знайшовся якийсь новий, невідомий науці морозостійкий вид комарів? До вечора тільки про це й думаєш. А наступного дня на тій самій горі, о тій самій годині, перед тобою знову з'являються комарі, великі й маленькі, і в тому самому порядку, що й учора. Що ти подумаєш?

— Якась дурня, подумаю.

— От і я про те.

У пластиковій теці, яку Лінда дістала з наплічника, ще залишалось трохи аркушів. Тоха показав на неї та припустив:

— Ти була в лабораторії сьогодні.

Голландка двічі кивнула.

— Те саме? — запитав хлопець.

— Так. Усе повторилося. Втретє. Той самий час, ті самі енергії, така ж послідовність на початку. Перші сто дванадцять значень ідентичні попереднім двом дням, решта — просто безглузда мішанина. Хіба що сьогодні потік трохи раніше обірвався.

Лінда знову закусилла губу.

— І що ти вирішила?

— Напевно, все-таки проблеми з обладнанням. Або ще гірше — чийсь дурнувятий розіграш. Хоч я й не уявляю, як таке можна...

— Немає жодного притомного фізичного пояснення?

Вона замислилася.

— Теоретично електрон-позитронні пари може породжувати гравітаційне поле, і я б за це вчепилася, якби не... однакові енергії, той самий час і повторювані послідовності. Це не гравітація. І я просто не уявляю, що це може бути. Природа, якою ми її знаємо, не буває такою.

Тоха обвів поглядом розкидані на столі папери.

— Я це заберу? Покопирсаюся в послідовностях.

— Якраз хотіла тебе попросити.

— Чудово. — Він усміхнувся й узявся згрібати аркуші. — Про всяк випадок скинь іще на пошту.

— Добре.

Лінда приклалася до келиха. Не сьорбнула, а вперше зробила великий ковток.

2

Вони просиділи в «Locus'і» дві години. За чверть до півночі, вибравшись на свіже повітря, ще кілька хвилин тупцями неподалік велопарковки, обговорюючи події в Україні. Був початок квітня, вдень температура підіймалася вище за двадцять градусів, але ночі все ще були холодними, і Лінда, яка мала на собі лише кофтину й легку вітрівку, зрештою пожалілася, що замерзає, сіла на велик і поїхала додому. Антон, затиснувши під пахвою прозору течку з роздруківками, провів її поглядом і пішки почвалав додому. Він винаймав квартиру поблизу, за два квартали від «Locus Publicus».

У пабі вони налягали винятково на пиво, тож удома Тоха відчув, що зголоднів. Він прикріпив кілька аркушів із хрестиками та кружечками на коркову дошку й увесь час, поки готував і поглинав яечню із сосисками, скося позирав на них. Повечерявши, Тоха завалився на ліжко, поклав на ноги ноутбук і завантажив файли, які Лінда надіслала поштою.

Під час розмови в «Locus'і», коли дівчина показала аркуші, на яких замість значень енергій стояли хрестики й кружечки, Антон подумав про двійковий код^[11]. Позитрони були лише двох енергій, і це перше, на що звернув увагу програміст. Насправді хлопець не вважав, що зафіксовані його подругою послідовності що-небудь приховують, припущення про те, наче за ними щось криється, викликало скептичну

Він виділив першу послідовність, перекинув її у графічний термінал Linux і розмежував на блоки по вісім символів. Розбив на байти.

```
11111111 11011000 11111111 11100000 00000000 00010000
01001010 01000110 01001001 01000110 00000000 00000001
00000001 00000001 00000000 01100000 00000000 01100000
00000000 00000000 11111111 11100001 00000000 01101110
01000101 01111000 01101001 01100110 00000000 00000000
01001001 01001001...
```

Крутнувши коліщатко миші, Тоха перемістився до кінця послідовності та відчув, як спину обси́пали мурахи: останній блок був повним, у ньому містилося не два, не п'ять, не сім, а рівно вісім символів. Тобто загальна кількість символів у першій послідовності була кратною восьми. І це... Звісно, це міг бути збіг, але...

За такої кількості символів? Навряд.

Тоха повернувся на початок і зосередився на трьох перших байтах.

```
11111111 11011000 11111111
```

Вісім одиничок, один-один, нуль-один, одиниця та три нулі, і потім знову вісім одиничок. Хлопець давно працював із графікою, і це... чорт забирай, це дещо нагадувало.

Серцебиття пришвидшилося. Тоха вже знав, що має робити далі, проте zvolікав. Вагався, хоча сам не розумів чому. Боявся розчарування? Чи навпаки — того, що може виявити?

Зрештою хлопець розкрив браузер, відшукав програму для конвертації двійкового коду в шістнадцятковий, скопіював до неї всю послідовність з одиничок і нулів, після чого натиснув «Convert».

За мить програма видала суттєво менший за кількістю символів результат:

```
ff d8 ff e0 00 10 4a 46 49 46 00 01 01 01 00 60
00 60 00 00 ff e1 00 6e 45 78 69 66 00 00 49 49...
```

— Розтуди його... — прошепотів Антон.

Він сів на ліжку. Скинув ноутбук із колін на ковдру, підібгав під себе ноги та склав перед обличчям долоні, немовби у безмовній молитві. Кілька секунд просто розгойдувався, втупившись у початок першого рядка, у перші три байти — ff d8 ff.

Тоха вже знав чи радше здогадувався, що вони позначають, але відмовлявся вірити в те, що, по-перше, йому вдалося розгадати все з першої спроби, а по-друге, що за Ліндиними послідовностями таки щось стоїть.

Щоб упевнитися, що не помиляється, хлопець знову перемкнувся на браузер, увів у пошуковому рядку «JPEG» і перейшов за першим посиланням, що викинув Google. То була стаття з «Вікіпедії» про графічний формат JPEG^[13]. Праворуч у таблиці зведеної інформації Тоха відшукав стандартний хедер^[14], тобто уніфікований набір байтів, з якого починаються всі без винятку файли цього формату:

```
ff d8 ff
```

Він не помилився. Якщо послідовність появи позитронів у бульбашковій камері Ліндиної лабораторії справді відповідає двійковому коду, то починає цей код хедер JPEG-файла.

Хоча, якщо подумати, три байти — це не так багато. Це може бути просто збіг.

Тоха наморщив лоба, пригадуючи все, що знав про JPEG-формат. Згадав, що сигнатура JPEG-формату (тобто набір байтів, які є його «візитівкою») насправді містить більше за три байти, і кілька наступних також є уніфікованими, вони позначають певні параметри закодованого зображення. Які саме параметри, хлопець уже не пам'ятав, та це й не мало значення. Він надрукував у пошуковому рядку браузера «list of file signatures»^[15] і натиснув «Enter». «Вікіпедія» запропонувала величезну таблицю з переліком сигнатур для всіх можливих типів файлів. Тоха знайшов JPEG і втупився в сигнатуру:

```
FF D8 FF E0 00 10 4A 46 49 46 00 01
```

Порівняв її з початком байтової послідовності в терміналі Linux:

```
ff d8 ff e0 00 10 4a 46 49 46 00 01...
```

Більше ніяких сумнівів. Вони збігалися. Повністю. Перед ним абсолютно точно JPEG-файл у двійковому форматі. Або принаймні початок JPEG-файла.

Тоха підхопився й узявся міряти кроками спальню. Від збудження змокрили долоні. Що далі? Байти після сигнатури повинні б формувати зображення, але як його прочитати? Перед очима немовби блискавка шугнула, і хлопець лягнув себе по лобі. Футер^[16]. Звісно! Як він

00000000 00011000 00010001 00010010 00010101 00010010
00001111 00011000...

В онлайн-конвертері замінив двійкову послідовність шістнадцятковою:

ff d8 ff e0 00 10 4a 46 49 46 00 01 01 00 00 01
00 01 00 00 ff db 00 43 00 18 11 12 15 12 0f 18...

І відхилився від екрана. Футери шукати не став. Усе й без них було зрозуміло. Перші дванадцять байтів збігалися з початком попередньої послідовності: Тоха бачив перед собою початок ще одного JPEG-малюнка. Наступні байти відрізнялися, проте так і мало бути — далі, після тринадцятого, починалося саме зображення.

От тільки зображення чого?

Серце істерично товклося об ребра.

Тоха перемкнувся на термінал, відшукав першу, отриману в шістнадцятковому форматі послідовність, виділив у ній байти, що мали б відповідати першому зображенню (перший хедер, перший футер і все, що між ними), скопіював їх у hex-редактор і зберіг у файл на жорсткому диску. Після збереження вручну додав до назви новоствореного файла розширення .jpg, потім навів на нього вказівник і, не усвідомлюючи, що затамував подих, двічі клацнув лівою кнопкою миші.

Хлопець підсвідомо очікував на стандартне повідомлення про помилку, щось про невідомий формат чи про неможливість прочитати файл абощо, проте помилився. На весь екран розгорнулася чітка та яскрава картинка — фотографія, — й Антонова щелепа відвисла.

— Щоб я здох, — слова вилазили з горлянки, наче грудки мокрої шерсті. Тоха вдихнув так раптово та глибоко, що ледь не вдавився слиною. — Щоб я, на хер, усрався!

Не кліпаючи, він витріщався на монітор.

Це не міг бути збіг.

Це аж ніяк не випадковість.

— Чувак, ти, блін, знаєш, котра година? — Голос немовби плавав поза слухавкою, спросоння дівчині ніяк не вдавалося дати раду смартфонів, і той раз по раз вислизав з рук.

Від збудження впродовж перших секунд Тоха не міг говорити.

— Алло?.. — долинуло з динаміка. — Алло?! — вдруге сердитіше.

Зрештою...

— Ліндо, — ламким від збудження голосом озвався хлопець, — маю для тебе новини.

— Що може бути аж таким важливим, щоби будити мене о пів на... — Лінда раптом замовкла. Вона видала горлянкою дивний звук (Тоха подумав про старі заіржавілі завіси) і випалила: — Це стосується позитронів?

— Так!

— Я слухаю.

— Отой фрагмент... — від хвилювання хлопець похлинувся повітрям, — він повторюється не лише на початку.

— Як ти...

— Просто пошук. Ти сама це виявила б, якби знала, що шукати.

— А як ти знав, що...

Він не давав їй закінчити:

— У тому то й річ. Я замінив твої хрестики та кружечки на одиниці й нулі, потім конвертував усе з двійкового формату в шістнадцятковий і... — Тоха зам'явся, вирішивши, що це занадто складно й неважливо. — Коротше, повторюваний фрагмент — це маркер початку стандартного JPEG-файла. Їх є по чотири у перших двох файлах, що ти мені скинула, та три в останньому. Крім того, я виокремив маркери кінця файла, їх ще називають футерами, — по чотири у перших двох послідовностях і лише два в останній.

— Чекай, чекай. Я не встигаю за тобою. Маркери початку JPEG-файла?

— Так, — хлопець припустив, що Лінді невідомо, що таке JPEG, і заходився пояснювати: — JPEG — це популярний формат для стиснення графічної інформації...

— Я знаю, що таке JPEG, — обірвала його Лінда. — Я просто не можу збагнути... Ти зараз кажеш... намагаєшся сказати мені, що

позитрони, які я впродовж двох днів фіксувала в лабораторії, вони...
— Дівчина недоговорила, не дібрала слів.

— Так, саме так, Ліндо. Мені самому не віриться, але я тричі все перевірів перед тим, як телефонувати. Запевняю, у тих послідовностях на основі двійкового коду зашифровано десять повних зображень у форматі JPEG: по чотири у перших двох і два у третій. У третьому файлі є початок іще одного, одинадцятого, зображення, проте футера не вистачає, тобто воно, типу, недовантажене.

— Ти їх згене... зма... блін, не знаю як це назвати... Скомпілював?

— Звісно. Я б не телефонував.

— І що на них?

Тоха зробив паузу. Він притискав телефон до вуха так, що відчував, як у скронях пульсує кров.

— Ти не повіриш, Ліндо... Ти, бляха, просто мені не повіриш.

— Ти вдома? — швидко запитала дівчина.

— А де мені ще бути?

У динаміку зашаруділо. Лінда вискочила з ліжка й похапцем витягала з шафи одяг.

— Чекай на мене. Зараз приїду. Покажеш усе.

Доки його подруга, несамовито налягаючи на педалі, мчала вулицями нічного Делфта, Тоха опанував себе та спробував усе тверезо зважити. Отже, три дні тому в одній із лабораторій RID Лінда вмикає бульбашкову камеру, яка ні сіло ні впало починає фіксувати появу заряджених частинок. Частинки виявляються позитронами, і то лише двох певних енергій. Контролер записує послідовність їхньої появи, а потім Тоха, погравшись із лог-файлом, перетворює цю послідовність на бінарний код і генерує з неї зображення. Це дурня! Нічого з перерахованого — ні кількість позитронів, ні значення енергій, ні тим паче послідовність їхньої появи, що з фантастичною точністю, біт за бітом, відтворила бінарну структуру відразу десятка графічних файлів — просто не могло бути правдою.

Тож коли о чверть по другій Лінда тихо постукала у двері, хлопець знав, що їй говорити.

— Тебе хтось розіграє, — вивалив він, щойно прочинивши двері.

Лінда без запрошення пройшла повз, зняла вітрівку, скинула кросівки.

— Покажи зображення.

Тоха махнув рукою в бік кухні, а сам потупав до спальні по ноутбук. Принісши, поставив його на стіл і розвернув до дівчини.

— Це воно? — зблідла дівчина.

— Так. Це перша картинка. Я спочатку вирішив, що це фотографія, але потім придивився й зараз вважаю, що це комп'ютерна графіка. Тебе хтось жорстоко намахує...

— Це не розіграш, — обірвала його Лінда.

Тоха замовк і пересмикнув плечима.

Заледве не черкаючи носом поверхню екрана, дівчина вивчала зображення. Верхню частину займала грибоподібна хмара від ядерного вибуху, що розросталася на тлі вугільно-чорного неба. Жовтогаряча «ніжка» гриба видавалася непропорційно короткою порівняно з тороподібною «шапкою», що нагадувала підсвічену зсередини автомобільну шину. На передньому плані внизу (вочевидь, знімок робили з повітря) виднілося велике місто, ядучо-жовте у відблисках вибуху. Обрамлена пасмами сірого пилу ударна хвиля підповзала до передмість.

— Це не розіграш, — пошепки повторила Лінда. — На знімку Гаага. Ось ця будівля, бачиш? — Вона тицьнула пальцем у екран. — Це Гофторен, найвища будівля Гааги. У ній розміщено Міністерство освіти, культури та науки. А оця праворуч, зі скляним дахом зеленого кольору, — Міністерство охорони здоров'я, соціального забезпечення і спорту.

Хлопець також схилився над ноутбуком. Він не раз бував у Гаазі — місто межує з Делфтом, — тож легко впізнав будівлі, на які показувала Лінда. Втім дещо не збігалось.

— Воно схоже на Гаагу, проте це не Гаага, — заперечив він. — Будівля, що нагадує Гофторен, не найвища. Ось тут, — він показав на групу хмарочосів у лівому нижньому куті зображення, — будинки значно вищі. І їх немає в Гаазі.

— Поки що немає, — сказала Лінда.

— Що?

— Це Гаага майбутнього.

Тоха сів рівно, втупився у подругу. Поки зважував, що відповісти, Лінда запитала:

— Де інші?

— Гортай, — він махнув рукою.

Голландка натиснула на клавіатурі стрілку праворуч, і на екрані з'явилося наступне зображення. На ньому також був ядерний вибух, щоправда, гриб розпухав ген-ген на горизонті, значно далі від точки знімання, ніж на першому фото. На передньому плані височіли будівлі з бетону та скла.

— Це Роттердам, — упевнено констатувала Лінда.

Тоха насупився.

— Та ні.

— Так! — Дівчина провела пальцем по зображенню. — Ось опори Еразмусбруга, мосту Еразма, їх ні з чим не сплутаєш. А трохи правіше — башта Світового портового центру^[17]. А це щось схоже на регіональний офіс KPN^[18], тільки дещо перебудований. Упізнав?

— Я не...

Лінда знову натиснула на стрілку праворуч. На третьому зображенні — випалена вщент рівнина. За білими смугами, що, розгалужуючись і перехрещуючись, тяглися до засотаного сіруватим туманом горизонту, дівчина здогадалася, що дивиться на руїни міста. Ще одне натискання на стрілку, і на екрані — купи мерців, тисячі й тисячі обгорілих, покорчених тіл зі спотвореними обличчями та чорними проваллями ротів, що немовби зайшлися в безгучному крикові.

— Це не розіграш. — Лінда промовляла так, ніби її от-от знудить.

— А що тоді?

Дівчина не відповіла, лише похитала головою.

— Як ти це поясниш? — Тоха тицьнув пальцем у екран. — У тебе не було навіть припущення про те, звідки прилетіло стільки позитронів, ти уявлення не мала, чому повторюються їхні енергії, а тепер переконаєш, нібито в їхній послідовності закодовано ось це... — він іще раз, тепер уже зі злістю, тицьнув у монітор, — переконаєш, що ось ці дурнуваті картинки — не розіграш?

Лінда притулила долоню до губів, помовчала, а потім коротко кивнула.

— Так. Саме так. Я не вважаю це розіграшем.

Тоха жестом дав зрозуміти, що йому починає набридати розмова.

— Це дурня, Ліндо! З тебе хтось насміхається. Не було ніяких позитронів.

— Я на власні очі бачила треки в бульбашковій камері.

— Хтось хакнув ваш контролер і вшив у нього програму, яка засирає лог-файл двома значеннями енергій, але не довільно, а так, щоб...

— Я на власні очі бачила треки в камері, — наче зачаровано повторила дівчина. — Їх твоя програма також підробила?

Хлопець роздратовано гмикнув:

— Окей, тоді поясни мені, звідки це?

Лінда відповіла відразу, не затинаючись:

— Із майбутнього.

Тоха закотив очі та простогнав:

— Припини...

Дівчина його начебто не чула.

— Коли в «Locus'і» ти запитав, чи є в мене якісь припущення, що могло спричинити такий потік позитронів, я розповіла не все. У голові крутилася здогадка, яка... скажімо так, не суперечить фізичним законам, але яка здалася такою божевільною, що я не наважилася її озвучити. Розумієш, заряджені частинки можуть рухатися у просторі і вперед, і назад, і, в принципі, немає закону природи, що забороняв би їм із таким самим успіхом подорожувати вперед і назад у часі. Проте ми чудово знаємо, що ні частинки, ні будь-що інше у відомому нам Усесвіті не здатні мандрувати в минуле. А тому... — Лінда потерла лоба пальцями й запитала: — Ти чув про Річарда Фейнмана?

Хлопець стулив рота й кивнув.

— Після участі в Манхеттенському проєкті Фейнман поїхав до Принстонського університету й там працював над ранніми роботами Поля Дірака. Того самого Дірака, про якого я згадувала ввечері. — Тоха мовчав, і дівчина продовжила: — Фейнман виявив дещо дуже дивне. Він зауважив: якщо змінити напрямок часу в рівнянні Дірака на протилежний і водночас поміняти знак заряду електрона з від'ємного на додатній, то в рівнянні нічого не зміниться. Тобто з математичної

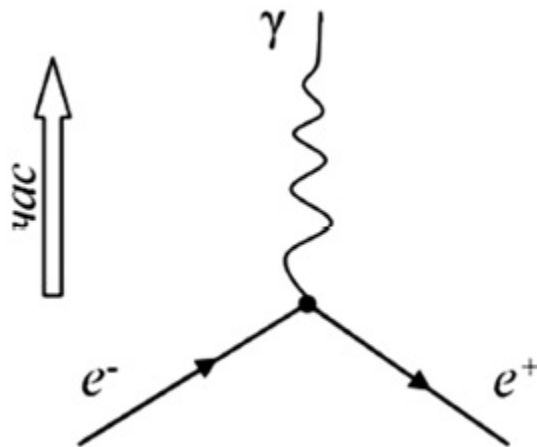
точки зору електрон, який рухається назад у часі, — це те саме, що позитрон, який рухається вперед у часі. Фейнман виявив причину, чому природа дозволяє існування зворотних у сенсі часу рішень: вони описують рух антиматерії. Ти розумієш?

— Так собі.

Лінда зітхнула.

— Позитрон — це антиматерія. Античастинка до електрона. Коли електрон і позитрон зіштовхуються, вони анігілюють, ну, самознищуються, випромінюючи фотон.

На стільниці біля ноута лежали роздруківки, які хлопець приніс із «Locus'a». Дівчина схопила верхній аркуш, перевернула його та швидко намалювала Фейнманівську^[19] діаграму для пояснення того, що розказувала: електрон із позитроном зіштовхуються та зникають, а з місця зіткнення поширюється гамма-квант.

— Ось електрон, ось позитрон, ось тут вони зіштовхнулися та перетворилися на фотон. Це зрозуміло?

— Так.

— Але цю саму діаграму можна трактувати інакше. Якщо поміняти заряд позитрона на протилежний, він перетвориться на звичайний електрон, який, щоправда, рухається назад у часі. І тепер ми матимемо не анігіляцію електрона та позитрона, а електрон, який летів уперед у часі, а потім розвернувся та попрямував назад у часі, вивільнивши під час розвороту певну кількість енергії. Тобто це один і той самий електрон, а те, що нам здається процесом анігіляції електрона та позитрона, — усього лише момент розвороту його в часі!

— Ліндині очі палали, у кутиках губів біліла сліна. — Фактично,

Фейнману вдалося розгадати таємницю антиречовини, що виявилася звичайною речовиною, яка рухається назад у часі.

Антон пошкрябав пальцями щоку.

— Хочеш сказати, що... — і затих.

— Можливо, таки твоя правда, і все це розіграш. Але також можливо, що Фейнманове трактування позитронів — не просто математичний виверт. Може, саме антиматерія — це математичний трюк, а позитрони насправді є електронами, що рухаються назад у часі. Я не сумніваюся: щонайпізніше за півстоліття розроблять несуперечливу теорію квантової гравітації, то чому не припустити, що завдяки їй хтось у майбутньому опанує гравітаційне поле й навчиться змінювати його так, щоб «вистрелювати» електронами в минуле? — Вона дивилася на хлопця та несвідомо продовжувала натискати на стрілку; зображення миготіли на екрані. — По-моєму, ми не дарма бачимо Гаагу та Роттердам. Хтось надсилає повідомлення звідси, із Делфта, лише з майбутнього, й показує місця, які ми добре знаємо. Показує, що їм загрожує. На що вони перетворяться, якщо ми не зробимо чого-небудь.

— Охолонь, — промовив Тоха. — Це просто JPEG-зображення.

Лінда навпаки розходилася ще дужче. Змахнула рукою в повітрі.

— Це зображення, на яких зафіксовано загибель нашого довбаного світу! Кінець усього, що ми знаємо!

— Гарзд. — Хлопець водив пальцями по підборіддю. — Припустимо, я тобі вірю. Це не означає, що повірив, я кажу лише: припустимо. Що далі? Що ти думаєш робити? Роздрукуєш знімки і... що? Куди ти з ними підеш?

Лінда перестала натискати клавішу на клавіатурі й утупилася у вікно. Зрештою тихим, але сповненим рішучості голосом промовила:

— Потрібно більше послідовностей. Може, я не перша, хто їх виявив. І ще — навряд чи нам надсилали тільки свідчення того, чим усе обернулося. Мають бути поради, як цього уникнути. Час, причини виникнення конфлікту. Щонайменше потрібно не вимикати бульбашкову камеру в моїй лабораторії. В ідеалі — досягти достатнього розголосу, щоб якомога більше детекторів у світі цілодобово тримали ввімкненими. — Вона помовчала. — Мені треба порадитися з науковим керівником.

— Не забувай, остання послідовність обірвалася посеред файла. Щось сталося. Або з твоїм пристроєм, або з тим, хто передавав.

Лінда насупилася, так наче Тоха бовкнув щось образливе, проте потім, опустивши очі, сказала:

— Тоді ми тим паче повинні це опублікувати.

5

Упродовж трьох днів Лінда покидала лабораторію лише для того, щоби поспати. Вона з'являлася першою та йшла останньою, залишаючи бульбашкову камеру ввімкненою на ніч.

Позитронів не було.

У вівторок, повернувшись додому далеко за північ, дівчина неохоче визнала, що чекати на появу нових послідовностей, напевно, не варто. Втім, опускати рук вона й не думала. Тієї самої ночі, вливши в себе стільки енергетика, що серце до ранку тріпотіло пораненою пташкою, Лінда засіла за статтю. Упродовж майже тридцяти годин безперервної роботи підготувала чернетку, описавши появу позитронів і розшифрування закодованих у їхній послідовності зображень. Потому впала на ліжко та провалилася у безпробудний сон на чотирнадцять із половиною годин.

Прокинувшись у четвер опівдні, Лінда уважно перечитала статтю та внесла правки, стараючись, щоб усе відповідало вимогам до написання наукових статей.

Ще ретельніше, ніж статтю, дівчина вивіряла супровідний лист, адресований професорові Хімстрі, своєму науковому керівникові. Зрештою, забобонно схрестивши пальці, прикріпила до мейлу статтю й натиснула «Надіслати».

У листі, окрім прохання прочитати чернетку, Лінда висловлювала сподівання більш детально обговорити все під час зустрічі віч-на-віч, скажімо, наступного тижня. Йохан Хімстра належав до наукових керівників, які абсолютно не переймаються аспірантами, й мав кепську звичку скасовувати та переносити на інший час давно узгоджені зустрічі.

Однак не цього разу.

Відповідь надійшла о чверть по сьомій того самого дня, у четвер. Йохан Хімстра жодним словом не обмовився про статтю, лише призначив зустріч на дев'яту ранку завтрашнього дня.

За п'ять до дев'ятої у п'ятницю, безуспішно намагаючись стримати ошаліле витанцьовування серця, Лінда Деккер стояла перед кабінетом професора. Несміливо постукала і, затамувавши подих, зайшла.

Йохан Хімстра сидів за заваленим паперами столом неприродно рівно, наче людина, якій штрикнули в спину чимось гострим. Кивком запропонував Лінді сісти, а тоді без церемоній почав:

— Ви це серйозно? — Професор постукав гачкуватим пальцем по аркушах, що лежали перед ним на столі.

Дівчина впізнала власну статтю та ковтнула слину, допоки ледь чутно відповіла:

— Так.

Професорові ніздрі роздулися, і з них випорснуло напівзнущальне-напівзневажливе чмихання.

— Якщо коротко: я був про вас кращої думки. Я... — Чоловік зсунув окуляри в тонкій дротяній оправі на кінчик носа, поглянув на Лінду понад скельцями та кілька секунд помовчав. — Я такої маячні не читав за весь час роботи в Делфті.

Лінду кинуло в жар — від щік, здавалося, можна було прикурювати, проте вона опанувала себе та, зібравшись із думками, почала розказувати. Про позитрони, їхню небачену кількість, дивні значення енергій, про приятеля-програміста, який здогадався про бінарний код. Вона говорила, показувала фотографії треків, знову говорила, аж поки не зауважила, що професор Хімстра закинув голову на бильце й із невимовною нудьгою ковзає очима по стелі.

Він опустил погляд, лише переконавшись, що Лінда остаточно замовкла.

— Ви мене розчарували, — налиті кров'ю водянисті очі за скельцями окулярів нагадували двох слимаків.

Відчуваючи, що від вильоту з аспірантури її відділяють лічені секунди, Лінда Деккер виставила руки долонями перед собою.

— Стривайте. Послухайте. Це не жарт.

— Що таке наука? — крізь зуби процідив Йохан Хімстра. — Дайте мені, Ліндо, відповідь, що таке наука?

Запитання збентежило дівчину.

— Е-е... Ну, це процес отримання нових знань про... про світ... це поступовий процес пізнання законів природи...

Професор недослухав.

— Як вона працює? Як ми отримуємо ці нові знання?

Лінда цілковито розгубилася.

— Я... ну...

— Ми, вчені, формулюємо гіпотези. Правильно? А потім намагаємося ці гіпотези підтвердити чи спростувати. Так?

Лінда опустила голову й утупилася у стиснені долоні.

— Так.

— А як ми підтверджуємо чи спростовуємо гіпотези? — Дівчина мовчала, і Йохан Хімстра підвищив голос: — Ну, я чекаю.

— Екс... екс... експериментами.

— І коли ми можемо говорити, що експеримент беззастережно підтверджує гіпотезу? — Цього разу Лінда не відповіла, лише більше втиснула голову між пліч, наче черепашка, що силкується заховатись у панцирі, і професор доказав замість неї: — Коли експеримент дає не тільки очікувані, а й повторювані результати. — Він люто тицьнув пальцем у аркуші на столі: — Ліндо Деккер, скажіть мені, на Бога, ви зможете повторити результати ось цього?

Голландка мовчки мотнула головою.

— Я не чую! — задер носа Хімстра.

— Ні... Не зможу.

— Пішла геть.

— Професоре, це...

— Геть!

Лінда підхопилася та кулею вилетіла з кабінету.

Вибравшись надвір, дівчина зателефонувала Антонові та, стримуючись, аби не розплакатися, розповіла про зустріч. Той не надто здивувався.

— Я на щось таке й очікував. Чи ти сподівалася, що він дістане з шухляди костюм Капітана Америки й закричить «я в команді»?

— Не смішно.

Тоха зітхнув.

— Знаю, що не смішно. Річ не в тім. Що далі? Як тепер рятуватимемо світ?

— Він вижене мене з аспірантури, якщо я спробую це опублікувати.

— Пробач, не уявляю, чим тобі допомогти.

Чверть хвилини обоє німували. Лінда сердито сопіла, а тоді зірвалася:

— Знаєш, річ же не в статті! — заговорила ображено, майже зі злістю. — Не в індексі цитувань. Не в моїй дисертації. Начхати на аспірантуру! Я спати не можу, постійно думаю, чому обірвалася остання послідовність. Нам не можна відступати! Ми мусимо щось зробити, щоби привернути увагу до... до цього.

Тоха запитав, аби не мовчати:

— І як ми це зробимо?

— Напишемо блог! — відкарбувала Лінда. — Напишемо звичайну статтю, не наукову, просту та дохідливу, й опублікуємо її в Інтернеті, поширюватимемо скрізь, де вдасться, і зрештою хтось відгукнеться. От побачиш!

6

Так і вчинили.

Тоха допоміг Лінді «олюднити» статтю, яку вона показувала керівникові, після чого вони довго сперечалися, де її опублікувати і що зробити, аби її помітили. Хлопець переклав текст українською та закинув у розділ «Блоги» на «Українській правді», проте статтю за добу ніхто не поширив, під нею не з'явилося жодного коментаря, і зрештою вона потонула під навалою інших блогів. Лінда випросила у знайомого піарника базу з мейлами данських, нідерландських і німецьких журналістів та розіслала статтю їм.

За три дні — жодної реакції.

Минув тиждень. Лінда скоротила статтю, і вони з Антоном почали пропонувати її різним сайтам, що популярно пишуть про науку. Редактори зрідка відписували, проте ніхто нічого не публікував.

Зрештою Інтернет таки підхопив статтю, хоч і не так, як на те сподівалася Лінда. Найбільш імовірно, редактор одного з науково-популярних сайтів, із яким контактувала дівчина, задля сміху розмістив текст на якому-небудь форумі про псевдонауку, а вже звідти

той перекочував на низькопробні сайти, що пишуть про користь гомеопатії, смертельну небезпеку вакцинації та про таємниці Зони-51 в пустелі Невада. На цих сайтах до Ліндиної статті поставилися серйозно, Тоха бачив дискусії, які налічували понад сотню коментарів і кільканадцять поширень, — проблема була в тому, що ці коментатори так само серйозно сприймали історії з Бермудського трикутника, свідчення про викрадення прибульцями та детальний аналіз причин, через які адміністрації Буша довелося підірвати вежі-близнюки на Манхеттені.

За два тижні Тоха натякнув Лінді, що їй варто заспокоїтися. Хтось із нею злісно пожартував і, ймовірно, далі потай насміхається, але дівчина його не слухала. Хлопець іще двічі повертався до цієї розмови, проте Лінда щоразу його обривала та бралася запекло переконувати, що їм не можна опускати рук, що позитрони були, вона цього певна, а отже, слід продовжувати. Хто, як не вони? Тоха, ховаючи очі, слухав, мовчки кивав і думав, що навіть якщо це так, навіть якщо розкодовані ним картинки справді з майбутнього, їхня стаття нікому не потрібна.

Стосовно останнього Тоха Маркевич помилявся.

Злива барабанила в лобове скло.

— Поглянь.

Присадкуватий огрядний чоловік із виголеним до блиску черепом посовав ногами під кермом і підсунув планшет своєму напарникові.

— Що?

Чоловік на пасажирському сидінні був справжнім велетом: високий, кремезний, із широченними плечима. Мутнуваті вепрячі очиці ховалися у грубих складках кутастого обличчя. Йому пасував би строгий армійський їжачок, натомість пасма цупкого смолянисто-чорного волосся вільно спадали на шию, стирчали з-за вух, наповзали на настобурчені брови.

— Це час, коли обірвалося передавання сигналів, — сказав той, що за кермом.

— Не розумію. — Велет, примружившись, тупився у планшет.

— Голландка все по хвиликах розписала. 9:51 — це час, коли вона перестала фіксувати позитрони. Коли припинився сигнал.

Чорнявий дістав із заглиблення за важелем коробки передач пластиковий келих із накривкою та сьорбнув кави.

— Ага, і що?

— П'ятниця, 9:51 — це за місцевим часом, ну, в Голландії. — Лисий коротун зітхнув, дратуючись через нетямущість співрозмовника. — І це те саме, що й четвер, 3:51 ночі за стандартним східним часом^[20].

— Оу, — велетень випнув щелепу.

— Розумієш?

Здоровань на пасажирському сидінні з шумом утягнув повітря ніздрями.

— Ти знову про малого...

— Ні, просто думаю.

— Думаєш про що?

Чоловік за кермом стеноу плечима.

— Про те, як воно працює. Ти щойно порішив хлопця, і тут-таки, майже миттєво, за тисячі кілометрів від нас, на іншому боці Атлантики, обривається потік позитронів... — Він увімкнув двірники та прострелив поглядом вулицю. Вдалині понад черепичними дахами ганялися одна за одною блискавки. — Я намагаюся збагнути, як воно передається. Крізь час. І на такі відстані.

Велетень скривився.

— На біса воно тобі? Ми прибрали малого, майбутнє змінилося. Все. Крапка. Джеймі Вільям Макферсон не стане п'ятдесят сьомим президентом Сполучених Штатів. Що тут незрозумілого?

— Змінилося, але як? — Коротун повернувся, спрямувавши погляд на напарника. — Що сталося з усіма, хто існував 2084-го? Випарувалися? Згоріли в муках? Ну реально — що?

Здоровань видав горлянкою низку схожих на вороняче каркання звуків — чи то покректав, чи то скупом розсміявся.

— Я не знаю. А є різниця?

— Тільки не кажи, що ти про це не думав.

— Майку, не починай.

— Я серйозно.

— Блін, ми прибрали малого, чиє ліберальне патякання трохи більше ніж за півстоліття призведе до великої війни. Ми запобігли втручанню Сполучених Штатів у Кримський конфлікт і тим самим урятували світ від ядерної війни. Що тобі, бляха, не подобається?

Майк замотав головою.

— Те, що сигнали припинилися, ще не означає, що ми зірвали початок війни.

Його напарник, несподівано розлютившись, угатив пластиковим келихом у нішу з такою силою, що злетіла накривка.

— А що тоді, в дідька, це може означати? Хлопчак мертвий, він не стане президентом і не пожене наших хлопців захищати нікому не потрібний народ на іншому континенті. Позитронів немає, а отже, немає війни!

Коротун гмикнув.

— Може, позитронів немає, тому що їх немає звідки слати.

Здоровань відвернувся та процідив:

— Ну що за дурня...

— Може, ми змінили все аж так, що там, у 2084-му, більше немає нікого, хто міг би посилати сигнали? Може, немає не лише війни, а й цивілізації?

— Замовкни!

Чоловік за кермом почав відповідати, ні на йоту не підвищивши голосу:

— Не смій мені...

Проте напарник дивився не на нього.

— Замовкни, он вони! — Велетень показував на хлопця й дівчину, які, сховавшись під однією парасолькою, підтюпцем бігли тротуаром на протилежному боці вулиці. — Це ж вони?

Коротун схопив до рук планшет, зайшов у фотогалерею й розгорнув на весь екран файл зі знімками Антона та Лінди. Потім, увімкнувши двірники, то припадав до лобового скла, то знову витріщався на планшет. Зрештою підтвердив:

— Так. Маркевич і Деккер.

Тоха й Лінда проминули автомобіль і пірнули до під'їзду.

— Добре. — Чоловік на пасажирському кріслі дістав із-під сидіння матово-сірий пістолет «Glock 22», прискіпливо оглянув його, перевірів, як тримається глушник, зняв із запобіжника.

Голомозий вирячився.

— Навіщо це?

— Мусимо ліквідувати їх.

— На Бога, навіщо?

Здоровань випнув щелепу.

— Заради майбутнього.

Фраза прозвучала так пафосно та недоречно, що коротун прикусив губу і, не стримавшись, шикнув, неначе щось холодне зайшло в зуби. Тієї миті напарник нагадував йому простакуватого малюка, який аж зі шкіри пнеться, вдаючи із себе дорослого.

— Дероне, ти серйозно?

Велетень пригладив пальцями кучму неслухняного волосся та зосереджено кивнув.

— Звісно серйозно, Майку. — Він прочинив дверцята, впустивши до салону поплямований краплями холод, а тоді, вже вихилившись із машини, кинув через плече: — Майбутнім має керувати хтось один.

---

notes

Примітки

Дирижабль «Гінденбург» — найбільший із будь-коли побудованих жорстких пасажирських дирижаблів (довжина — 245 метрів). Назву отримав на честь президента Німеччини Пауля фон Гінденбурга. 6 травня 1937 року над авіа базою ВМС США в Лейкхерсті, Нью-Джерсі, «Гінденбург» спалахнув у повітрі та за лічені секунди згорів. Унаслідок аварії загинуло 35 із 97 пасажирів, а також одна людина на землі. *(Тут і далі прим. авт.)*

«Аси висоти» — перша пісня альбому «Powerslave» 1984 року, одного з найуспішніших в історії «Iron Maiden».

«Supermarine Spitfire» — одномоторний британський винищувач часів Другої світової війни.

Пол Брюс Дікінсон (нар. 1958) — британський співак, письменник, фехтувальник, пілот цивільної авіації, автор книг і сценарист, насамперед відомий як фронтмен хеві-метал-гурту «Iron Maiden».

5

Помилка читання диска (*англ.*).

6

Темозоломід — синтетичний протипухлинний лікарський препарат для лікування злоякісних пухлин головного мозку.

Кітова оптика, або кітовий об'єктив (від англ. *kit* — комплект), — сленгове слово, що позначає річ, уведену до стандартного комплекту.

Делфт — місто у провінції Південна Голландія в Нідерландах.
Населення — 101 тисяча мешканців.

9

Електронвольт, eV — позасистемна одиниця енергії, зручна для використання в ядерній фізиці. $1 \text{ eV} = 1,602 \cdot 10^{-19}$ джоулів.

POSH, скорочено від англ. *POSitrons at the HOR* — позитрони з HOR-реактора. HOR — скорочено від голл. *Hoger Onderwijs Reactor* — реактор для вищої освіти.

Двійковий, або бінарний, код — код, що базується на двійковому численні та дає змогу кодувати будь-яку інформацію з використанням лише двох символів, наприклад, «1» та «0». Такою системою зручно оперувати в електричних схемах, через що двійковий код на сьогодні застосовують майже в усіх обчислювальних пристроях.

12

Байт (англ. *byte*) — одиниця вимірювання обсягу даних. Найменша одиниця пам'яті ЕОМ. Складається з 8 бітів. Біт (англ. *bit* — шматочок) — мінімальна одиниця кількості інформації. Це одиничний символ або сигнал, який може набувати одного з двох значень — 0 або 1.

JPEG (скор. від англ. *Joint Photographic Experts Group* — Об'єднана експертна група з фотографії) — растровий формат збереження графічної інформації, що використовує стиснення із втратами.

Від англ. *header* — заголовок.

Перелік файлових сигнатур (*англ.*).

Від англ. *footer* — букв. нижній колонтитул. Тут: унікальний набір байтів, яким закінчується файл певного формату.

World Port Center — 33-поверховий хмарочос у Роттердамі.

Голландська телекомунікаційна компанія.

Діаграми Фейнмана — наочний і напрочуд ефективний спосіб графічного представлення взаємодій у квантовій теорії поля, який запропонував 1949-го року Річард Фейнман (1918—1988).

Стандартний східний час, або Північноамериканський східний час (англ. *Eastern Standard Time, EST*) — часовий пояс, що охоплює значну територію на сході США та Канади.